STRIP SCHRIFT

Prijs ƒ6,50
Bfr. 140

RENÉ HAUSMAN
DERIB
VROOAAP!

283 - JAARGANG 28 NUMMER 6 - 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD - VERSCHIJNT 10x PER JAAR

Dromer met open ogen

HUGO PRATT

1927-1995

Hugo Pratt is op zondag 20 augustus 1995 overleden. De geestelijke vader van *Corto Maltese* stierf in een privékliniek in het Zwitserse Pully, bij Lausanne, na een slopende ziekte. De vele strips die hij gedurende de laatste halve eeuw van zijn leven maakte, sloegen een brug tussen het avontuur en de fabel. Om met Guldenmond te spreken: 'Jouw leven is één fabel, je merkt het niet eens meer. Zodra een volwassene de wereld der fabelen heeft betreden, komt hij er nooit meer uit.'

'Venetië kent drie magische, verborgen plaatsen; één in de straat van de liefde voor vrienden, de tweede bij de brug der wonderen en de derde in de Calle Dei Marrani, bij San Geremia, in het oude getto. Als de Venetianen - soms de Maltezers - het gezag beu zijn, gaan ze naar deze geheime plaatsen, openen de deuren achter op de binnenplaatsen en verdwijnen voorgoed naar wonderschone landen en andere avonturen ...'

Dit zijn de inleidende woorden uit *Corto Maltese in Siberië* (1982) en de slotzinnen van *Fabel van Venetië* (1984). De boodschap symboliseert het leven van zowel **Hugo Pratt** als zijn striphelden. Pratt heeft een groot deel van zijn leven over de wereld gezworven en zijn wijde waaier aan ervaringen zorgde ervoor dat hij nooit om een verhaal verlegen zat. De Italiaan was een verhalenverteller pur sang, of zoals hij het zelf noemde: een fabulant. 'Ik ben een marskramer, een verkoper van dromen.' Hij schiep literatuur in beelden, voorzien van zijn persoonlijke 'handschrift', en riep associaties op met het werk van grootheden als **Stevenson**, **Melville**, **Kipling**, **Conrad**, **Hemingway**, **Rimbaud**, **Borges** en **London**.

Het begon allemaal op 15 juni 1927, toen Hugo Pratt werd geboren op een strand bij Rimini. Zijn kinderjaren bracht hij door in Venetië, waar zijn familie vandaan kwam. De bloedband bevatte onder meer Engelse, joodse en Turkse invloeden. In 1937 vertrok Pratt met zijn ouders naar Ethiopië, naar de Italiaanse kolonie Abessinië. Hij leerde er de Afrikaanse cultuur kennen. Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak, lijfde zijn vader, een toegewijd aanhanger van Mussolini, de dertienjarige Hugo in bij het leger.

In 1943 keerde het gezin Pratt terug naar Venetië. Hugo wist op dat moment dat hij striptekenaar wilde worden en maakte met enkele vrienden een stripdebuut: *Schoppenaas* (1945). Hij reisde in 1949 af naar Argentinië om daar zijn geluk te beproeven. Met strips als *Sergeant Kirk* (1953), *Ernie Pike* (1957), *Ann van de jungle* (1959) en *Fort Wheeling* (1962) maakte Pratt naam. Hij kreeg een aanstelling als docent aan *Escuela Panamericana de Arte* in Buenos Aires en raakte bevriend met collega-docent **Alberto Breccia**. Beide tekenaars waren indertijd sterk beïnvloed door de Amerikaan **Milton Caniff**, en zouden zichzelf pas later een volkomen eigen stijl aanmeten.

Na een aantal omzwervingen keerde Pratt in 1962 terug naar Europa. Vijf jaar later begon hij aan de striproman die een sleutelrol zou gaan spelen in zijn oeuvre: *De ballade van de zilte zee*. Hierin voert de auteur een grote stoet kleurrijke personages ten tonele, waaronder Corto Maltese, die uit zou groeien tot zijn meest populaire stripheld.

door

JEROEN MIRCK

Corto werd de verpersoonlijking van het avontuurlijke verleden van Pratt. De flegmatieke zeeman reisde de hele wereld af, van Ethiopië tot Siberië, van Stonehenge tot Eldorado. Zijn fictieve belevenissen werden door Pratt vakkundig vermengd met de historische werkelijkheid. Corto is een voorbijganger, die het niet na kan laten om zich met de geschiedenis te bemoeien. Zijn drijfveren zijn simpel: hij verlangt naar vrijheid en schatten. Daarnaast schijnt hij op de vlucht te zijn voor 'een meisje dat ongeluk brengt'. Haast achteloos houdt de Maltezer zich staande temidden van oorlogen en revoluties.

Corto is een realist, maar toch vooral een dromer. Met open ogen. De tovenaar Merlijn typeert hem als volgt: 'Zij die met open ogen slapen zijn gevaarlijk, want zij weten niet wanneer hun droom geëindigd is.' Al even markant als Corto zijn de personages die de zeeman op zijn reizen ontmoet, zoals Raspoetin, Guldenmond, Steiner en Cush.

Middels scherpe dialogen en zelfbewuste opinies, ingebed in een historisch kader, slaagde Pratt er op indrukwekkende wijze in om zijn stripfiguren tot leven te wekken. Een enkele zin volstond soms. Zoals bij de Poolse luitenant Koïnsky, hoofdpersoon in *De woestijnschorpioenen* (1977). Zijn strijdmakker Hassan vraagt hem: 'Dat litteken over je gezicht en je lip ... Het werk van een Duitser?' De meedogenloze Koïnsky antwoordt: 'Nee, geen Duitser... Een Russisch meisje.'

Hoewel Koïnsky een bestaand persoon is, staat hij toch ook gedeeltelijk voor Pratt zelf. Zowel de avonturen van de Woestijnschorpioenen als van Corto Maltese bevatten veel autobiografische elementen. **Attilio Micheluzzi**, wiens werk zowel grafisch als inhoudelijk verwant is, merkte eens op: 'Pratt is overtuigd anarchist; hij staat voor vrijheid van geest. Dat blijkt uit zijn manier van leven: hij is overal geweest, en in alle delen van de wereld heeft hij gezinnen en kinderen.' Het is de houding van de zeeman, van de soldaat ver van huis.

Pratt hield er een hoog produktietempo op na. Dat had helaas nadelig effect op de latere albums die zijn ruime oeuvre rijk is. Het tekenwerk werd slordig en ongedetailleerd. Pratt nam assistenten in dienst, maar dat bevorderde niet de eenheid van stijl in de boeken. Zo was de Corto-striproman *Argentijnse tango* (1987) in alle opzichten een tegenvaller. Critici en lezers begonnen zich af te vragen of Pratt nog wel zin had om verhalen te maken rond zijn meest geliefde stripfiguur. Hij ging zich ook meer toeleggen op het schrijven van scenario's, zoals *Indian Summer* (1987) en *El Gaucho* (1995) voor **Milo Manara**. Maar met *Mu, het verzonken continent* (1992), het laatst verschenen avontuur van Corto Maltese, leverde de Italiaan toch weer een aardig solo-album af.

Vlak voor zijn dood verscheen Pratts ode aan piloot/schrijver **Antoine de Saint-Exupéry**. Het is cynisch, maar dit album - *De laatste vlucht* - behandelt het nakende einde van de hoofdpersoon, alsof de auteur zijn eigen einde al voelde naderen. Het onderwerp is weer typisch Pratt: De Saint-Exupéry sterft in het harnas, neergeschoten door de nazi's. Onderwijl herbeleeft hij zijn dromen.

Pratt zelf zweefde ook tussen droom en werkelijkheid. Hoe historisch verantwoord zijn personages ook waren, de auteur bleef altijd trouw aan het rijk der fabelen. Misschien huist zijn geest er tegenwoordig.

STRIP SCHRIFT

Jaargang 28 september 1995 nummer 6 (283)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkenden
Olav Beemer, Léon Bijnsdorp, Ben Bits, Ruud Booms, Kees Bosch, Louis Cance, Guy Crogaert, Erik van der Hoeven, Johan Ligger, Gert Meesters, Jean-Marie Mievis, Jeroen Mirck, Hans Moors, Michel Nadorp, Stefan Rutten, Peter de Smet, Noël Ummels, Jan Verdegaal, Bob Vincke, Michiel Vleer, Rudy Vrooman, Jempi Welkenhuyzen

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
Buzzer (tijdens kantooruren): 06 - 59 54 23 25
CompuServe: 75464,2224
Internet: 75464.2224@compuserve.com

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020-685 22 29, telefax: 020-618 91 42
Abonnementsprijs ƒ59,50 / Bfr.1190
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
De Groene Amsterdammer
t.a.v. Herman Feddema
Postbus 353
1000 AJ Amsterdam
Telefoon: 020-623 08 64, telefax: 020-622 14 21

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam; Geknipt Papier, Gent

Omslag
René Hausman

ISSN 0165-845X

Redactioneel

*Stripschrift is niet alleen via de postbus, maar ook via de modem (**DRINNGG**) te bereiken. En op de digitale snelweg (**VRROOAAM!!**) kun je stoppen (**IEIEIEIEI!**) bij menig strippagina. Om Soepernan te zien vliegen (**ZOEF**) stop je gewoon een CD-Rommetje in je computer (**SJRRF**). Asterix, Obelix, Spiderman en de Smurfen zijn al hoofdrolspelers in hun eigen computergames (**BLIEPERDEPIEPWOPBLIEP**). Zelfs je stripblad wordt langzaam overgenomen door de techniek: maar liefst vier pagina's Gigabits in Sjosji. Als redactie van Stripschrift krijg je dan ook regelmatig de vraag (**?**) of strips niet langzamerhand verdrongen zullen worden door de computergames.*

*'Nou,' antwoorden wij dan, 'strips hebben zoveel te bieden wat je nooit op een computer (**BLIEP**) kunt beleven. De subtiele lijnvoeringen van Hausman of Derib gaan verloren op een beeldscherm. En hoe fraai en geraffineerd is een plot nog als je er zelf interactief (**KLIK**) veranderingen in aanbrengt.'*

*Maar bovenal: waar blijft de onomatopee temidden van bliepjes? Een onomatopee hoort thuis op de stilte ( ) van papier. Sfeerscheppend (**BOEHOEHOE**), veelzijdig (**BLERK! KLOING, MDJRK, SPRT, TIKKETAKKETIK**), hard (**BOEM!**), maar ook weer zachtjes (**RITSEL**).*

Daar kan toch geen computer tegen op?

Door problemen van technische aard is het mogelijk dat dit nummer van Stripschrift er op diverse plaatsen anders uitziet dan de redactie het zich had voorgesteld. Wij bieden u daarvoor bij voorbaat onze excuses aan.

Inhoud

4 **RENÉ HAUSMAN** Jean-Marie Mievis
9 **AGENDA**
11 **BRIEVEN**
12 **DERIB** Louis Cance
16 **OLIVIER NEURAY** Tijs Bagchus
18 **KLANKNABOOTSINGEN** Gert Meesters
22 **BOEKEN**
30 **ACTUALITEITEN**
31 **OVERPEINZINGEN VAN EEN VLAKGOM** Peter de Smet
33 **BITS & PIECES** Ben Bits
34 **STARS & STRIPS** Olav Beemer

In een oud, een beetje vervallen herenhuis in de Ardennen leidt een mooie trap naar de eerste verdieping, waarop René Hausman **zijn toevlucht heeft gezocht. Ik houd van dergelijke herenhuizen met hun donkere, houten interieur. Er hangt een geruststellende geur waardoor je je als bezoeker dadelijk welkom voelt.**
De kamer biedt een gezellig rommelige aanblik. Op de oude sofa ligt een soort doedelzak en overal staan poppetjes, displays (zelfs van Druuna), kartonnen figuurtjes, maquettes (de burcht uit *Laïyna*), beeldjes, dieren, muziekinstrumenten, maskers, prenten, postkaarten, stapels boeken en strips en natuurlijk liggen op de werktafel de nieuwste ontwerpen van de tekenaar.
Deze kamer betreden is als binnenkomen in een wondere wereld, bedenk ik me. Dit is het soort kamer waar ik als kind van droomde: de kamer van de sympathieke, wijze grootvader, die allerlei geheimzinnige spulletjes heeft en de boeiendste verhalen weet te vertellen. De gordijnen zijn altijd dicht. Deze kamer staat los van de buitenwereld. Urenlang kan ik hier rondsnuffelen. Een kop geurende koffie haalt me uit mijn dromen. Ik was hier voor een interview, ja toch?

de wondere wereld van

RENÉ HAUSMAN

door

JEAN-MARIE MIEVIS

FOTO GUY CROGAERT

Hoe is Drie grijze haren **ontstaan?**

René Hausman: Na de twee albums van *Laïyna* vroeg ik **Yann** een scenario voor me te schrijven. Daarbij had ik vooral de Yann die *Samber* had geschreven voor ogen. Het moest bovendien een verhaal zijn dat in een bos speelde. Yann is me vaak op komen zoeken, telkens met andere verhaalideeën. In de eerste plaats wilde hij een sprookje vertellen met alle typische ingrediënten: zowel wreedheid als humor. Hij wilde ook een parallel maken tussen mensen en dieren. Naar analogie met de prins en Vaiva hebben we voor twee vossen gekozen die ook broer en zus zijn. Het idee is volledig op het conto van Yann te schrijven en ik vind het schitterend. Het meisje Vaiva moest roodharig zijn, want dat is nu eenmaal de kleur van vossen.

Zou je dit een sprookje voor volwassenen kunnen noemen?

Sprookjes zijn voor alle leeftijden. Ik zie er geen kwaad in als *Drie grijze haren* door kleine kinderen gelezen zou worden.

De kritiek op dit album was altijd dezelfde. Aan moorden, bloed en lijken stoort niemand zich, maar de scène met het beest en de prinses werd me erg kwalijk genomen. Toch houd ik veel van die bewuste scène. Men verweet ons dat het pornografisch was en dat dat in een sprookje niet kon. Ik ben van mening dat seks, bloed en geweld evenzeer een wezenlijk onderdeel van onze sprookjes vormen. Denk maar aan Blauwbaard of Roodkapje.

Vroeger heb je sprookjes geïllustreerd, onder meer die van *Perrault*. Welk belang hecht jij aan sprookjes?

Perrault is een uitstekend schrijver. Hij hanteert prachtige taal. Voor zijn boek *Les contes de Perrault* heeft hij een aantal bekende sprookjes bewerkt. Hij veranderde telkens het einde. Bij hem wordt Roodkapje door de wolf opgegeten en daarmee is de kous af. De gebroeders **Grimm** hadden de sprookjes precies zo te boek gesteld als ze door

Linksonder, **Schetsen voor de oude tandenloze wolf in *Loup Blanc*.**

Rechts, **Schets van *De wolf en de drie kleine biggetjes* voor de portfolio *Ondeugende vertellingen*.**

Rechtsonder, **Een opdracht waar René Hausman echt van genoten heeft: de cover van het zeventiende album van *Aria*, voor Michel Weyland.**

Geheel onder, **Laïyna moet zich al jong ... in allerlei vaardigheden.**

de boeren aan hen verteld werden. Aan het eind doodt de jager de wolf, snijdt zijn buik open en Roodkapje en de grootmoeder komen eruit: springlevend.
Roodkapje symboliseert de zon, het licht. Het donkere woud staat voor de nacht en alle gevaren die die met zich meebrengt. Eén van de grootste angsten van de primitieve mens was dat het voor altijd nacht zou blijven. Roodkapje, die uit de buik van de wolf komt, is de zon die opnieuw verschijnt. Perrault heeft daar niets van begrepen. Hij schreef een mooi verhaal, maar zonder diepere betekenis.
Precies omwille van die symboliek zijn sprookjes zo belangrijk. Als tekenaar voel ik me er door aangetrokken, omdat de figuren die erin voorkomen zo interessant zijn en omdat je er zoveel verschillende elementen in vindt: van tederheid en poëzie tot wreedheid en geweld.

Ik las dat Drie grijze haren **geïnspireerd zou zijn op het Finse middeleeuwse** epos Kalevala

Echt? Heb je dat in de persinfo gelezen? Dat is dan weer iets dat ik bijleer (lacht). Dat *Drie grijze haren* gebaseerd is op de *Kalevala* is wat veel gezegd. Het zit zo: als kind had ik een reeks boeken met sprookjes uit allerlei landen. Ik was vooral verzot op de Finse sprookjes. In de tekeningen vond ik een zelfde soort bossen en een zelfde sfeer als bij ons in de Ardennen. Het grote epos der Finnen is de *Kalevala*. Ik las het altijd weer opnieuw, wel zeker honderd keer en ik ken de namen van alle personages uit het hoofd. (Hausman noemt bij wijze van voorbeeld enkele onuitspreekbare namen. Ik geloof hem op zijn woord.) *Drie grijze haren* is in het noorden gesitueerd, in de Baltische staten, als herinnering aan mijn kindertijd.

In Drie grijze haren **zit geen duidelijke scheidingslijn tussen goed en kwaad. Dat is ongewoon voor een sprookje.**
Inderdaad. De personages bestaan als het ware uit meerdere lagen. Niemand is echt goed of slecht. Zelfs Basylon, de adviseur van de koning, is niet helemaal slecht. Hij is ongelukkig, omdat zijn zoon zelfmoord heeft gepleegd en wil zich wreken. Je kan het hem niet kwalijk nemen. Al met al denk ik dat de twee vosjes nog het meest sympathiek uit het verhaal komen.

In tegenstelling tot de figuren uit Drie grijze haren **was** Laïyna **werkelijk een personage om verliefd op te worden. Was het moeilijk voor jou om haar op te geven?**
Ik ben blij dat je dat zegt. *Laïyna* is een creatie van mezelf en scenarist **Pierre Dubois**. Hij verkiest de zuivere, pure held. Laïyna is perfect. Op haar valt helemaal niets aan te merken. Het was dan ook erg moeilijk om afscheid van haar te nemen.

Pierre en ik hebben een grote flater begaan. We hebben slechts twee albums van Laïyna gemaakt, maar alleen al van het eerste verhaal hadden we vijf delen kunnen maken. We hadden langer stil moeten staan bij de training die ze krijgt van de dwergen, haar kennismaking met de dieren in het woud, de manier waarop het dwergenvolk zich over dat kleine mensenmeisje ontfermt en haar opvoedt... Het kwam toen zelfs niet bij ons op om meer dan één album te maken. Nadien had Pierre ideeën voor nog een derde deel, maar de uitgever zag me liever iets totaal nieuws doen. Toch is het best mogelijk dat Laïyna ooit terugkomt, waarom niet?

Een bijzonder mooi boek, dat vreemd genoeg niet in het Nederlands is vertaald, is Loup Blanc, **een verhaal van *Rascal* waarvoor jij de illustraties leverde. Hoe is die samenwerking tot stand gekomen?**

Loup Blanc handelt over een oude, tandeloze wolf die nog eenmaal de sensatie van het jagen en vlees eten wil beleven, daartoe aangespoord door zijn jongere neefje, de vos. Hij slaagt erin een geitje, een haan en een varken in een grote ketel te vangen. Met zijn trotse vangst vaart hij weg in een bootje, maar hij is te ongeduldig. Hij steekt een vuurtje aan onder de ketel, waardoor het bootje in brand vliegt en de gevangen dieren kunnen ontsnappen. JMM)

Rascal is een vriend van **Dominique David** (*Jimmy Boy*). Zij wist dat hij een illustrator

zocht en stelde me aan hem voor. Hij vertelde me over een droom waarin hij een wolf en een varken in een bootje op het water zag. Enkel dat ene beeld zat in zijn hoofd en daar heeft hij dit verhaal rond geschreven.

Je hebt het afgelopen jaar nog meer illustratiewerk verricht, zoals de portfolio Ondeugende Vertellingen.
De uitgever van de Franstalige versie – Noir/Dessin in Luik – is een persoonlijke vriend. Bij hem verscheen ook de portfolio van **Walthéry** *Les 7 pêches capitaux*. Voor *Ondeugende Vertellingen* maakte ik zeven bewerkingen van sprookjes: *De fee en de kikkerkoning, De rattenvanger van Hamelen, Roodkapje en de wolf, Sneeuwwitje en de zeven dwergen, De wolf en de drie kleine biggetjes, Klein Duimpje en de heks* en *De kleine zeemeermin*.

Was je volledig vrij in de keuze en uitwerking van de thema's?
Ja, maar het idee voor die omkering van sprookjes is niet nieuw. Ik haalde het uit

Loup Blanc

een Frans weekblad – *Je le dis* – waarin een reeks fabels van **La Fontaine** stond in de versie van tekenaar **René Dansler**. Hij had die fabels wat aangepast onder de noemer 'La Fontaine heeft niet alles gezegd'.
In *(A Suivre)* had ik al iets gelijkaardigs gedaan. Zo verandert Assepoester om middernacht weer in een lelijk, dik meisje dat moet schoonmaken en poetsen. Als de prins langskomt om haar het muiltje aan te passen, blijkt haar voet veel te dik te zijn. Enkel het sprookje met de zeemeermin Saskia is in de portfolio onveranderd gebleven. Wist je dat de boeren in vroeger tijden hun koeien uitlieten op het strand? De beesten hielden van de koelte die de golven hen boden in de zomer. Vandaar de aanwezigheid van koeien in de tekening.

Wat heeft je voorkeur: strips of illustraties maken?
Van illustraties houd ik het meest. Voor strips werk ik graag met aquarel, een techniek die me ontzettend boeit. Bij een strip laat het uiteindelijke resultaat erg lang op zich wachten, maar de voldoening is zeer groot: je hebt een heel verhaal geschapen.
Ik onderbreek mijn striptekenen vaak – en graag – voor andere dingen. Het is nu ruim een maand geleden dat ik mijn laatste pagina getekend heb. Een opdracht waar ik echt van heb genoten, is de cover van *Aria*. Voor het zeventiende album van Aria ontwierp ik een speciale cover die om de albumcover heen zit. Door een gat kan je het hoofd van Aria zien op de omslag van **Michel Weyland**. Mijn kaft ziet er uit als een oud boek, in leder en versierd met allerhande Keltische motieven. Hiervoor gebruikte ik notenzwart, hetzelfde goedje dat dient om oude meubels te verven. Ik ben in mijn nopjes met het resultaat, maar dit karwei heeft me wel vijf dagen gekost.

Uitgeverij Gibraltar uit Kortrijk heeft een prachtige luxe-editie van het eerste Laïyna**-verhaal** – De stenen burcht – **op de markt gebracht. Hebben zij plannen voor nieuwe uitgaven?**
Gibraltar hoopt volgend voorjaar een album van *Zunie* uit te brengen. Dat album bevat een dertigtal pagina's in kleur uit het tijdschrift *Le Trombone Illustré*. Het zijn oude gags. Op iedere rechterbladzijde wordt één van die gags afgedrukt. Op de linkerbladzijde komt telkens een losse tekening, die ik speciaal voor deze versie gemaakt heb.
Ik heb ook een project lopen voor mijn zoon Hugo. Hij heeft tal van nieuwe gags voor Zunie geschreven. Die zullen volgend jaar in album verschijnen bij Noir/Dessin. Voor dezelfde uitgever ga ik dan ook een beeldje van Zunie ontwerpen.

Je werkt aan een nieuw album voor de Vrije Vlucht**-reeks, wederom op scenario van Yann. Kun je daar iets over zeggen?**
Het is een sprookje, gesitueerd in het zestiende eeuwse Duitsland, de periode van de landsknechten. Het is een wrede tijd met veel oorlogen en slachtpartijen. (De eerste pagina's van het verhaal die ik te zien krijg, zijn inderdaad nogal luguber, doch niet gespeend van enige zwarte humor. JMM) Opnieuw is een belangrijke rol weggelegd voor dieren: geen vossen deze keer, maar eekhoorntjes. Yann had namelijk opgemerkt dat de prinses uit het eerste Laïyna-album zo'n beestje op haar schouder had. En aangezien Yann als kind zelf een eekhoorn had, was het pleit snel beslecht.
Het verhaal is in grote trekken als volgt: een kleine eekhoorn wordt voortdurend gepest en geslagen door een grotere soortgenoot. Op een dag eet hij een tovernoot waardoor hij eensklaps in een mens verandert. Hij krijgt een verhouding met het meisje dat hem altijd verzorgde toen hij nog een eekhoorn was. Maar een lang samenzijn is hen niet gegund. Als zij eenzelfde tovernoot eet, verandert ze op haar beurt in een eekhoorn. De man besluit zich te wreken op alle eekhoorns.
Natuurlijk gebeurt er nog veel meer. Ik heb

nu 4 pagina's klaar. Yann geeft me nooit het volledige scenario. Ik krijg telkens 4 of 5 pagina's. Soms verandert hij bepaalde dingen bij het zien van de afgewerkte tekeningen. Ik van mijn kant kan me iedere keer weer verheugen op het vervolg. Ik ken dus wel de grote lijnen van het verhaal, maar ik weet niet hoe Yann alles zal arrangeren.

Je stond bekend als iemand die graag donkere kleuren gebruikt. Nu lijkt me daar enige verandering in gekomen.
Ik teken minder somber dan vroeger, niet waar? Vroeger maakte ik veelvuldig gebruik van ecoline en had ik de neiging alles zo donker mogelijk te maken. Sinds ik met aquarel werk, heb ik meer gevoel voor kleur gekregen. Ik leer bij, zoals je ziet.

Heeft een druk bezet man als jij nog tijd om het werk van collega's te volgen?
Echt strips lezen doe ik niet meer. Ik bekijk wel veel strips. (Hij toont me een stapel strips op de hoek van de tafel. **Berthet**, **Conrad** en veel Franse auteurs. JMM)
Elke week lees ik *Spirou*. Zo probeer ik tenminste op de hoogte te blijven. Daarin staan strips die ik onder geen beding wil missen: *Jojo*, *Ragebol*, *Tom Carbon* ... Jammer dat *Roel en zijn beestenboel* niet meer in de Franse uitgave staat.

Al dat gepraat over strips maakt best hongerig. Een uitnodiging om een hapje te gaan eten, sla ik dan ook niet af. Hausman troont me mee naar zijn huisrestaurant L'ogre de barbarie, *slechts enkele straten verderop. Het visitekaartje van dit etablissement (getekend door Hausman natuurlijk) had ik al gezien, maar het interieur van het restaurant zelf overtreft alle verwachtingen. De wanden zijn bekleed met aquarellen van de meester. Ik herken ook een tekening uit de portfolio* Ondeugende Vertellingen. *Op de meeste tekeningen staat een van gezondheid blakende, bebaarde smulpaap afgebeeld die zich te goed doet aan allerlei lekkers. Hé, lijkt die figuur niet verdacht veel op ...*

Tussen al dat moois hangen poppen en maquettes van papier-maché. Van dezelfde maker. De trotse Griekse eigenaar vertelt me zijn plan. Het plafond dat ik nu zie, is slechts een vals plafond. Een meter hoger bevindt zich het originele gewelf. Dat gaat hij laten blootleggen waarna het beschilderd zal worden door ... U raadt het al.
Voor Hausman-fans die toevallig op doortocht zijn in Verviers, is dit de aangewezen plek om te eten. Een Hausman-museum ... en lekker bovendien.

(data-entry: Michiel Vleer)

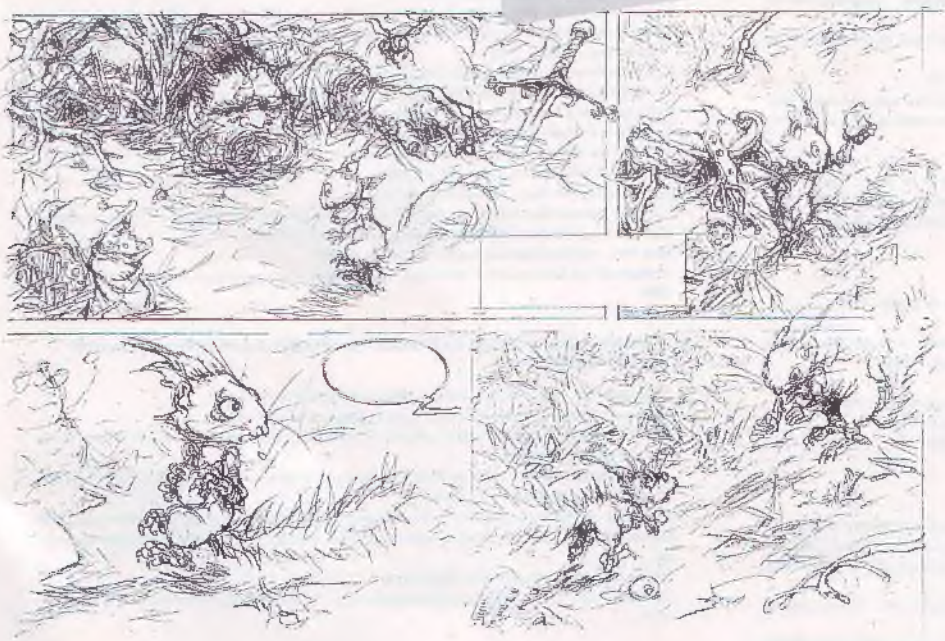

AGENDA

t/m 23 september
'Worlds of colour, an exhibition of contemporary comic book and fantasy art', Fisherton Mill Design & Contemporary Craft Emporium, 108 Fisherton Street, Salisbury, Wiltshire, Engeland.

t/m 1 oktober
Expositie rond het 50-jarig bestaan van Suske en Wiske, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

t/m 1 oktober
Tentoonstelling '50 jaar wel en wee, emoties uit Suske en Wiske', Galerij I.A.C. De Kunstgang, Zuivelmarkt, Hasselt, België.

24 september
9e Internationale Stripbeurs, Vlaamse Beurs, Vlaamse Kaai 83a, Antwerpen, België.

30 september en 1 oktober
5e Hasseltse Striptweedaagse, Cultureel Centrum, Hasselt, België.

30 september t/m 8 oktober
14e Salon International du Dessin de Presse et d'Humour, Saint-Just-Le-Martel, Frankrijk.

1 oktober
F.A.C.T.S. IV, beurs gericht op liefhebbers van onder andere Japanse en Amerikaanse strips, science fiction, figures, cards, Star Trek, fantasy, RPG, Star Wars en Model Kits, Centrum Ten Berg, Halve Maanstraat 94, St-Amandsberg, België.

3 oktober 1995 t/m 7 januari 1996
Expositie rond de Italiaanse auteur Andrea Pazienza, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

7 oktober
19e Perry Rhodan Science Fictiondag, De Meervaart, Osdorpplein 205, Amsterdam.

7 en 8 oktober
8e Internationale Stripfestival, Durbuy, België.

14 en 15 oktober
13e Fête de la BD du Pays Montbéliard, Audincourt, Frankrijk.

20 t/m 22 oktober
De Stripdagen, Het Turfschip, Breda.

7 november t/m 21 december
Expositie 'The road to Maus', de ontstaansgeschiedenis van de strip van Art Spiegelman, Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België.

9 en 10 december
11e Stripgidsdagen '95, Turnhout, België.

René Hausman
Bibliografie

Niet opgenomen in deze lijst is al het werk dat Hausman deed voor tijdschriften en bladen als *Spirou*, *Le Soir Illustré*, *Fluide Glacial*, *Tintin*, *Bonnes Soirées*, *Le Trombone Illustré*, *Le Moustique* enzovoort.
Een volledige en allesomvattende lijst van zijn werk maken, is onmogelijk. Ook al omdat Hausman zelf niet meer weet wat hij allemaal gemaakt heeft.

Wat de strips en andere boeken betreft, menen we wel over alle gegevens te beschikken. Ik ga hiervoor telkens uit van de Nederlandstalige uitgave. De Franse wordt enkel vermeld voor zover die van de Nederlandse verschilt (bij voorbeeld een andere kaft). De afkorting N/S staat voor 'genummerd en gesigneerd'. Waar niets anders wordt vermeld zijn zowel de tekst als de tekeningen van René Hausman.

Hartelijk dank aan **René Hausman** en **Dany Evrard**, zonder wie deze bibliografie nooit tot stand was gekomen. Verdere dankbetuigingen aan **Johan van Torre**, **Ad Hendrickx** en **Luk Poelmans**.

---

1. STRIPS

a. Nederlandstalig

- *Laïyna*, scenario: **Pierre Dubois**. Den Gulden Engel, 1987;
- *Laïyna 2, De teloorgang van de elfen*, scenario: **Pierre Dubois**.
  Collectie Vrije Vlucht, Dupuis, 1988;
- *De stenen burcht*, herdruk van het eerste deel van *Laïyna*.
  Andere voorplaat en met 8 pagina's inleiding. Collectie Vrije Vlucht, Dupuis, 1990;
- *Drie grijze haren*, scenario: **Yann**. Collectie Vrije Vlucht, Dupuis, 1993;
- *De stenen burcht*, luxe-editie in kleur en op groot formaat in leder gebonden.
  Andere voorkaft dan de eerdere edities. 275 exemplaren, N/S. Gibraltar, 1993;
- *In bed of niet in bed*, gags op scenario's van onder anderen **Yann**, **Gotlib**, **Delporte** en **Franquin**.
  Kleur en zwart/wit. 1000 genummerde exemplaren. Gibraltar, 1993.
  Dit is een vertaling van het Franse *Allez coucher, sales bêtes* dat in 1991 bij Dupuis verscheen. De voorplaten van de Nederlandse en Franse uitgave zijn verschillend;
- *De vrienden van Buddy Longway*, collectief album ter gelegenheid van de 10e verjaardag van Buddy Longway. Hausman tekende één pagina hiervoor. Lombard, 1983.

b. Franstalig

- *Saki cherche un ami*;
- *Saki et Zunie*, Zwart/wit, 63 pagina's. Chlorophylle, 1980. Softcover-editie: 2000 exemplaren. Luxe versie in harde kaft: 100 exemplaren, N/S;
- *Zunie*, kleur, 30 pagina's. Gags uit *Le Trombone Illustré*. 1250 exemplaren. C.A.P. BD Mons, 1989.

2. GEÏLLUSTREERDE BOEKEN

a. Nederlandstalig

- *De wijde wereld*, Dupuis, 1972. Een reeks bestaande uit drie delen:
  1. *Verborgen leven in het kreupelhout*
  2. *Grote en kleine zoogdieren*
  3. *Het vogelvolkje*
- *Dierenkomedie*, Dupuis, 1972 (delen 1 en 2) en 1973 (delen 3 en 4).
  1. *Krakers* 3. *Pioniers*
  2. *Foppers* 4. *Jagers*

b. Franstalig

- *Loulet le Débrouillard*, roman van **Jehan de Seneval**. Spirou-Sélection série verte 16, 1958.
  Covertekeningen;
- *La vie des arbres*, tekst: **Georges Verlaine** en **Daniel Ferry**.
  Collection Merveilles de la vie, 1959;
- *La forêt secrète*. Originele uitgave als drie kleine boekjes, maar nadien herdrukt in één enkel boek.
  Collection Terre entière, Dupuis, 1964, 1967 en 1979;
- *Saki et l'ours*, Collection Carrousel 2, 1966;
- *Les baladins*, Collection Carrousel 30, 1969;
- *Guillot le musicien*, Collection Carrousel 45, 1970;
- *Le roman de Renart*. Collection Terre entière, 1970;
- *Les fables de la Fontaine, 1"*. Collection Terre entière, 1970;
- *Bestiaire insolite*. Collection Terre entière, 1972;
- *La bonne confiture*, tekst: **Alphonse Noël**. Zwart/wit tekeningen.
  Uitgegeven door de auteur, 1972;
- *Chanteloup*, kleurencover en diverse zwart/wit-illustraties.
  Liedjesboek van de Fédération des scouts Catholiques. Casterman, 1973;
- *Les contes de ma mère loup*, uitgeven door de Fédération des scouts Catholiques, 1973;
- *Au pays de l'éclair*, Fédération des scouts Catholiques, 1974;
- *Les betteraves à l'eau*, tekst: **Alphonse Noël**. Uitgegeven door de auteur, 1977;
- *Les fables de la Fontaine, 2"*. Collection Terre entière, 1977;
- *A la Wallonne mijotons, 200 recettes wallonnes*, tekst: **Robert Dedouaire**. Uitgegeven door de auteur, 1978;
- *L'ogre végétarien*, verhaal door kinderen geschreven, en geïllustreerd door diverse tekenaars waaronder Hausman. Editions Verte en Librairie l'Ile ouverte;
- *Les contes de Perrault*, tekst: **Perrault**. Collection Terre entière, 1979;
- *100 recettes du millénaire*, tekst: **Robert Dedouaire**. Fédération du tourisme de Liège, 1980;
- *1881-1981, L'athenée de Verviers a 100 ans*, Hausman maakte een herdenkingsplaat voor dit boek.
  Athenée de Verviers, 1981;
- *Captain Trèfle*, tekst: **Pierre Dubois**. Collection L'ami de poche, Casterman, 1981;
- *Aux délices de ces dames*, tekst: **Robert Dedouaire**. Uitgegeven door de auteur, 1981;
- *L'Amanach sorcier*, tekst: **Pierre Dubois**. Collection L'ami de poche, Casterman, 1982;
- *Animaux sauvages d'Europe et d'Amérique du Nord*. Collection Le grand bestiaire, Dupuis, 1984. Twee delen:
  1. *L'Arctique - les forêts du nord - la montagne*
  2. *Les prés et les bois - les oiseaux - la steppe*
- *La chasse gourmande*, tekst: **Robert Dedouaire**. Uitgegeven door de auteur, 1985;
- *Vervisages*, tekst: **Françoise Sarlet**. Hexachardos, 1987;
- *Chacun son chat*, tekeningen van katten door diverse auteurs. Fantôme, Diffusion Glénat, 1987;
- *Entre chats*, tekst: **Daniel**. Illustraties van diverse tekenaars. Delcourt, 1989;
- *Animaux adjmis*, Alliance Européenne, 1990;
- *La pêche gourmande*, tekst: **Robert Dedouaire**. Uitgegeven door de auteur, 1990;
- *Marcellin la garde, récits de l'Ardenne*, voorplaat door Hausman. Labor, 1992;
- *Loup Blanc*, grote kleurenillustraties. Tekst: **Rascal**. Pastel, maart 1994

3. PRENTEN

- *L'arche de Noa*, affiche in kleur voor een theaterstuk, 1983. Bestaat ook in Japanse versie;
- *Ne nous abandonnez pas pendant les vacances*, affiche voor het weekblad *Pourqoi pas?*, 1983;
- *Pinochio, le joueur de flûte de Hamerlin, le petit poucet, le chevalier et le dragon*, 4 zwart/wit-affiches voor Minolta, 1983;
- *Laïyna als kind*, prent ter gelegenheid van de jaarwende. 300 exemplaren, N/S. Comix, Liège en Bédérapage, Verviers;
- *Laïyna*, kleurenprent van 1250 exemplaren bij de Franse uitgave van *Laïyna*, door C.A.P. BD Mons, 1986;
- *Marsupilami Franquini*, kleur, 250 exemplaren, N/S (door Hausman en **Franquin**). Marsupilami, Liège, 1987;
- *Hibou*, 86 exemplaren, N/S. Bédé Longwy, 1987;
- *Laïyna*, 100 exemplaren, N/S. Head & Light, Liège, 1987;
- *La fille sauvage*, N/S. Espace BD, Brussel, 1988;
- *Laïyna*, zeefdrukje, 99 exemplaren, N/S. Le Fantôme Espagnol, Brussel, 1988;
- *Laïyna*, zwart/wit-poster in de reeks *Vrouwen in de strip* met begeleidende tekstpagina. 250 exemplaren, N/S. Wonderland, Hasselt, 1987;
- *Laïyna*, kleurenposter van een pagina uit *Laïyna*. 750 exemplaren, N/S. Dupuis. Bestaat ook in een ongenummerde en niet-gesigneerde uitgave;
- Zeefdruk met trollen voor het festival van Maubeuge, N/S;
- Reeks van drie kleurenprenten (A4): *Wolf*, *Varken* en *Olifant*. 150 exemplaren, N/S. Bédérapage, Verviers, 1992. (Binnenkort zal een vierde prent verschijnen.);
- *Vaiva*, prent (A4). Elk exemplaar is met de hand ingekleurd. 125 exemplaren, N/S. Stripspektakel Valkenswaard;
- *Vaiva*, prent (A3). N/S. Lys-Lez-Lannoy, France, 1993;
- Publiciteitsprent in kleur voor Solvay. Bestaat met Nederlands en met Franse tekst 'Over het belang van PVDF Solef voor de bescherming van schoorsteenkanalen, een eigentijds sprookje'. Solvay, 1994;
- *Uil*, zeefdrukje in zwart/wit voor ACCA BD, N/S, 1994;
- Affiche voor het 4e festival van Boulogne/Mer, kleur, december 1994.

4. PORTFOLIO'S

- *Le grignoteur*, illustraties voor sprookjes in *Le Soir Illustré*, 8 zwart/wit-tekeningen. Les Mongoloides Réunis, 1978;
- *La peur*, diverse tekenaars over angst. Één tekening van Hausman. Zwart/wit, 300 exemplaren, N/S. Durbuy;
- *Graine de sésame*, zes tekeningen waarvan één van Hausman, getiteld *La tartine* (de andere zijn van **Geluck**, **Comès**, **Geerts**, **Severin** en **Frank**). N/S. Sésame, Brussel, 1993;
- *Portretten*, diverse auteurs. Opgeblazen tekeningen uit de Collectie Vrije Vlucht. Dupuis, 1993;
- *Ondeugende vertellingen*, portfolio in kleur met 7 tekeningen en één voorkaft. 200 exemplaren, N/S. Wonderland, Hasselt, 1994.

5. KALENDERS

- Voor de *Fédération des scouts Catholiques* in 1974, 1975, 1976 en 1977;
- Voor *Centre pédagogique Jules Anspach*, Brussel, 1987;
- Voor *Le Fantôme Espagnol*, Brussel, 1989.

6. DIVERSEN

- *Les pêleteus, musique et chansons populaires de Wallonie*, dubbel-lp met illustraties van Hausman. Hij speelt ook onder andere fluit en hij zingt. BE Alpha AL 5015, 1974;
- *Laïyna*, Bédécoupe 2. Zeefdrukje (display), 300 exemplaren, N/S. Bédérapage, Verviers, 1988;
- *Pinot 1986 Cave Imesch*, wijnflesetiket voor het festival van Sierre, 1988;
- *L'ogre de barbarie*, menu- en visitekaart van het gelijknamige restaurant in Verviers, 1988;
- *Eve*, beeldje. Hoogte: 24 cm. Ter gelegenheid van de 'Prix de l'association Belge des journalistes de spectacle', 1988;
- *Vaiva*, postkaart, zwart/wit. Zeefdrukje van 150 genummerde exemplaren ter gelegenheid van de jaarwende. De Galliër, St-Truiden, 1989;
- *Hausthar*, bierflesje van 25 cl. 1000 exemplaren voor het Stripspektakel, Valkenswaard, 1990;
- *Steenbok*, pin voor Het Rode Kruis, Cora, Liège, 1992;
- Postzegels: drie zegels met toegevoegde waarde, ook als postkaart. Belgische Posterijen, 1992;
- *Cuvée BD*, wijnflesetiket, Durbuy, 1992;
- Prentje met vossen, uitnodiging voor tentoonstelling in Multi BD, Brussel, 1992;
- *Laïyna*, zwart/wit-postkaart, 750 exemplaren ter gelegenheid van Pasen in de reeks 'Half Vier', Wonderland, Hasselt, 1993;
- *Drie grijze haren*, ex-libris voor 'Le Fantôme Espagnol'. 150 exemplaren, N/S. Brussel, 1993;
- *Drie grijze haren*, ex-libris voor Multi BD, N/S. Brussel, 1993;
- Publiciteitsfolder voor Solvay. Voorplaat en verscheidene illustraties binnenin. Solvay, Brussel, 1994;
- *Loup blanc*, drie verschillende ex-libris bij drie stripwinkels. 1994:
  1. Sans-Titre. Brussel (kleur), 275 exemplaren, N/S
  2. Espace BD, Brussel, 225 exemplaren, N/S
  3. Bédérapage, Verviers, 150 exemplaren, N/S
- *L'Ardenne légende*, kleurenfoldertje met een tekening van de vier heemskinderen. Vitrine du Conseil Général des Ardennes, Charleville-Mézières, september 1994;
- *Pinot Noir*, wijnflesetiket voor het festival in Sierre, 1994;
- Stripfestival van Boulogne/Mer: bladwijzer en strooibiljet met tekening van een eekhoorn, december 1994.

7. WERKEN WAARIN RENÉ HAUSMAN VOORKOMT OF WAARIN OVER HEM WORDT GESPROKEN

- *Eerste knipoogje*, door **Ernst**. Lombard, 1981. Voorwoord van Hausman;
- *Ragebol en Hausman*, display van Bédérapage te Verviers, door Frank;
- *Lova*, door **Jean-Claude Servais**. Collectie Vrije Vlucht, Dupuis. 1992 en 1993. Het meisje Lova leest *Les contes de Perrault*;
- *Postzegels verzamelen met Suske en Wiske*, Standaard en Belgische Posterijen, 1993. De heksen van Hausmans postzegel komen tot leven;
- *Verhaaltjes voor het slapengaan deel 2*, door **Kim** en **Jean-Marie**, uitgegeven door de auteurs, 1990. De hoofdfiguur uit één van de verhaaltjes borst bij het verlaten van een restaurant tegen Hausman op;
- *Natasja en de striptekenaars* door **Walthéry**. Dupuis, 1979;
- *De beeldhouwers van het licht* in de reeks *Ragebol* door **Frank**. Dupuis, 1987. Hausman is Ragebols oom.

Brieven

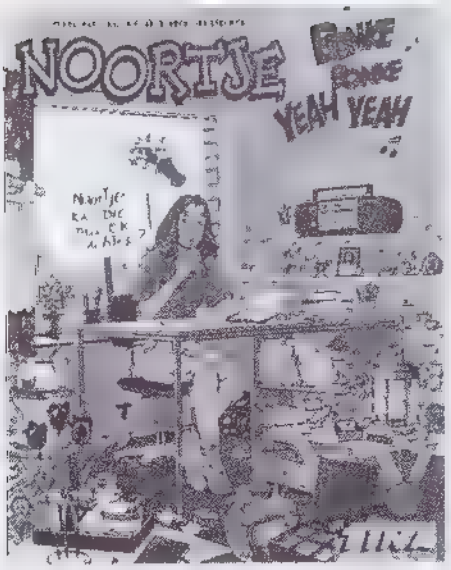

Geachte redactie,
Als somtijds medewerker van Tina en min of meer vast medewerker van Sjosji, respectievelijk het jongedamesvakblad en het jongeherenvakblad van Nederland, meen ik gerechtigd te zijn een paar kanttekeningen te zetten bij de jammerklacht van Patty Klein over een recensie van Ruud Booms. Booms' boekbespreking heb ik helaas niet gelezen maar uit wat Klein opmerkt, begrijp ik wel zo ongeveer de teneur van zijn stuk.
Klein heeft natuurlijk volstrekt gelijk. Er wordt veel te makkelijk minachtend gedaan over meisjesstripbladen en alles en iedereen die daarmee te maken heeft. Dat is volstrekt onterecht want strips maken voor jongedamesvakbladen is net zo moeilijk als strips maken voor jongeherenvakbladen. Voor de onervaren mannelijke stripmaker, en de meeste stripmakers zijn nog steeds mannen, zelfs moeilijker dan het maken van een 'gewone' strip. Zoals niet iedere literator, vanwege de specifieke eisen die daaraan gesteld worden, een streekroman uit de mouw schudt zo zet ook de gemiddelde stripmaker niet even losjes een meisjesstrip op papier. Zoiets vereist inzet, studie en begrip van de materie. Dingen die niemand komen aanwaaien. Tekenaars/scenaristen die slagen in het maken van een goede, succesvolle meisjesstrip verdienen net zoveel respect als hun collega's van de jongensbladen. Waarvan akte.
Wat ik wel een beetje flauw vind van Klein, is dat zij de oplage van Tina vergelijkt met die van Sjosji en daarbij stelt dat jongens niet genoeg hebben leren lezen om hun blad aan een 'redelijke oplage' te helpen waar Tina 'al jaren een constante oplage van zo'n 120.000' heeft. Zo eenvoudig ligt het niet en dat moet Klein weten. De 120.000 van Tina bestaat voor de helft bij de gratie van de leesportefeuille terwijl Sjosji helemaal niet in de leesmappen te vinden is. Globaal is de oplage van Sjosji 60.000, evenveel dus eigenlijk als die van Tina zonder leesportefeuille. De cijfers zullen iets hoger en lager liggen maar veel zal het niet schelen. Waarvan eveneens akte.
En verder: moeten er nou echt zoveel pagina's van een stripvakblad besteed worden aan iemand die uitsluitend de publiciteit haalt met het pasticheren van Kuifje-covers, en verder zijn villa vertimmert met de opbrengsten uit vormgeving en illustratiearbeid die niets te maken heeft met strips? Wat maakt het uit of Veerkamp Hergé aangevat heeft uit bewondering of uit gemakzucht, en of dat strafbaar is of niet, en wat hebben striplezers daarmee te maken? Ik persoonlijk verzet me al jaren tegen het ongelofelijke jatwerk waar het Hergé en diens stijl betreft, of dat nou gedaan wordt door Swarte, Van den Boogaard, Veerkamp of tientallen andere tekenaars. En of ik me daar nou tegen verzet of niet, baten doet het ook niet. Het gebeurt. En als het dan gebeurt en er is niets tegen te doen, vooruit, laten we dan maar een criterium aanleggen. Het enige valide criterium (waar in de discussie rond Veerkamp ook nimmer van gerept wordt): is het jatwerk dan goed gejat?
Waar het Swarte en Van den Boogaard betreft, nou en of! Maar Veerkamp? Grote God, de man kan niet eens goed natekenen. Geen verhouding klopt, geen poppetje deugt, alles hangt schots en scheef aan en tegen elkaar. Het is volstrekt onbegrepen gestolen en gebruikt. Kortom, het deugt technisch voor geen meter en dat vind ik nog erger dan of een en ander moreel deugt of niet. Wèl heeft hij om de hoek een winkel gevonden die aan de hand van een stalenkaartje Hergé-kleurtjes voor hem mengt waardoor, als hij die tintjes op zijn krukkige prent geplaatst heeft (A=rood, B=blauw, enzovoort), de indruk gewekt wordt met een heuse Hergé-cover van doen te hebben. Knudde, mensen, boerenbedrog in de marge van een grachtengordelkunstenmaker-vormgever dat alleen een hoop heisa verwekt omdat het lijdend voorwerp Hergé heet.
Neen, met zo'n artikel compleet met ijdeltuitenfoto van de beklaagde zelf bewijst Stripschrift de echte liefhebbers geen dienst. Maar die hebben weer met volle teugen genoten van de briljante Sigmund-gag van Peter de Wit, waarop Veerkamp overigens op de voor hem karakteristieke wijze reageerde: gebruik maken van het werk van een ander en daar een kleinigheid aan veranderen. Lui en vals. Waarvan dus ook akte.

Dick Matena, Mol (B)

Naschrift Joost Veerkamp:
Geachte heer Matena,
Driewerf hoera voor uw ingezonden brief. Eindelijk iemand die niet kijkt, maar ziet. Hoewel u met uw tirade tegen Theo van den Boogaard en Joost Swarte een unieke, zeg maar Matenaaier-achtige plaats in de stripkunstkritiek inneemt – niemand zal de authenticiteit van deze kunstenaars immers in twijfel trekken – snijden daarentegen uw uitlatingen over mijn werk hout. Hardhout.
U bent de witte raaf, nee, de Arendsoog onder de Stripschriftlezers, van wie toch verwacht mag worden dat zij de opgediende illustraties met loep en pincet fileren. Met uw opmerking dat mijn werk technisch voor geen meter klopt – 'Geen poppetje deugt' – ligt u ver voor op de meute, die in het geheel niet doorzag dat één der tekeningen een anatomische les behelsde, bedoeld om het lezerskaf van het koren te scheiden.
U – als enige – signaleerde, zo lees ik tussen uw regels door, dat de hand van de homo erectus geen zes, maar slechts vijf vingers telt. Ook boekhoudkundig staat u uw mannetje.
Overigens formuleert u nogal brommerig, daar zal uw leeftijd debet aan zijn, maar wees gerust: er zijn genoeg jonge megatalenten om de fakkel van u over te nemen. U noemde Peter de Wit al met name.
Geef me de vijf!

Joost Veerkamp, Heemstede

P.S. Was u niet de tekenaar die met behulp van alle Asterix-ingrediënten, inclusief tekenstijl, een Goscinny-kloon afscheidde, die u abusievelijk 'De Argonautjes' doopte?

(advertentie)

**8e Internationale Stripfestival.
Huur een bungalow (privé-bezit) vlakbij Durbuy (Ardennen).
Voor Stripschappers speciale weekendprijs 7-8 oktober.
Tel. (+31) 01828 - 1 49 95 / 1 88 90.**

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
Stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel & Fax 030 / 311 461

Onlangs verscheen *Bad Lands*, het derde deel van *Red Road*, de hedendaagse Indianenstrip van de Zwitserse tekenaar Derib **(pseudoniem van Claude de Ribeaupierre). *Red Road* vormt samen met de serie *Hij die tweemaal geboren werd* de collectie *De grote Indiaanse saga van Derib*, waarin het ontdekken van een spirituele roeping de rode draad vormt. De voortgang van dit project ging moeizaam, onder meer omdat Derib drie jaar uittrok voor een belangeloze medewerking aan *Jo*, een jongerenstrip rond het Aids-thema. Tegenwoordig lijkt hij echter zijn werkritme hervonden te hebben.**

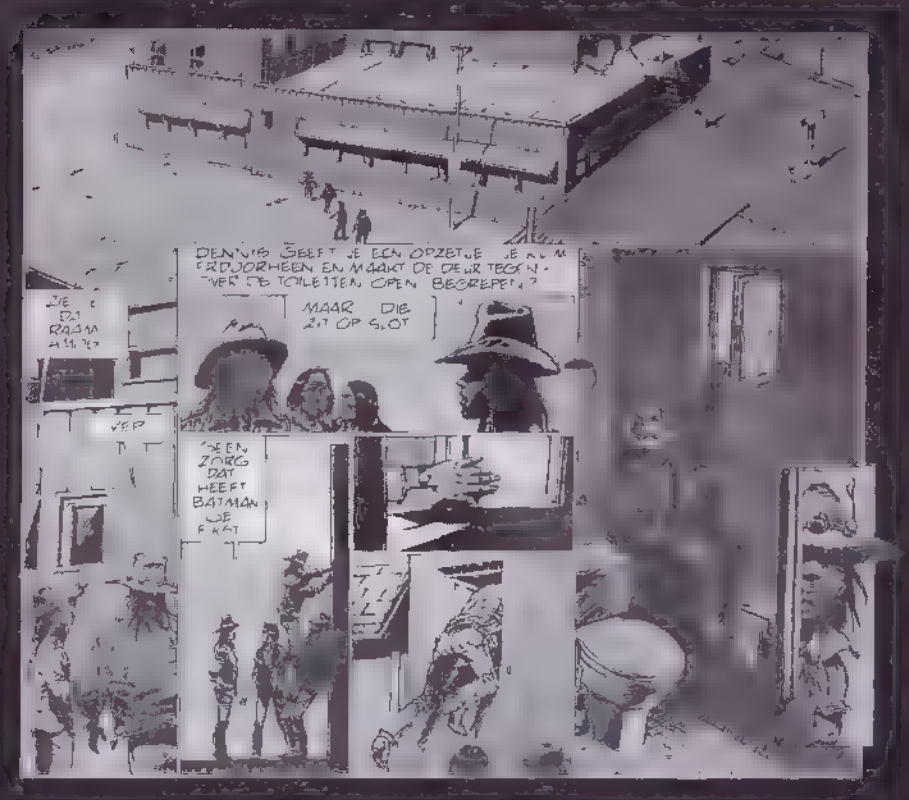

In Frankrijk werd het eerste deel van Red Road, *American buffalos*, niet door Lombard maar door uitgeverij Cristal BD uitgegeven. Cristal BD had de ambitie om voor een breed publiek albums uit te brengen, maar was al na één album financieel uitgezongen. Derib kreeg de rechten opnieuw in zijn bezit en ging toch weer met Lombard in zee De uitgever zorgde ervoor dat de albums van *Hij die tweemaal geboren werd* en die van *Red Road* als één reeks worden uitgegeven, met als overkoepelende naam *De grote Indiaanse saga van Derib*. Aan Derib de vraag waarom hij terugkeerde bij Lombard.

Derib Ik ben teruggekeerd naar Lombard omdat er een nieuwe groep mensen werkt. Ik sta op goede voet met **Yves Sente**, de hoofdredacteur bij *Hello Bede* en directeur van de Lombard-uitgaven. We hebben bei-

***Linksboven*, Slotplaat van *Hij die tweemaal geboren werd, De zonnedans*.**
***Linksonder*, Scène uit *Red Road, Bad Lands*.**
***Rechtsboven*, Illustratie uit *Hij die tweemaal geboren werd, De levensboom*.**
***Rechtsonder*, Scène uit *Red Road, Bad Lands*.**

DERIB en de diepgang van het leven

door
LOUIS CANCE

den dezelfde ideeën over wat een kwaliteitsstrip is. Zoiets is zeer belangrijk. Sente is één van de weinigen die eenzelfde visie heeft op het stripprodukt als auteurs. Hij houdt van mijn werk en was erg enthousiast om *Red Road* opnieuw op te pakken *Red Road* is ooit voor het tijdschrift *Kuifje* als project geweigerd. Maar ditmaal was iedereen enthousiast. Sente heeft de strip voorgesteld aan zijn andere medewerkers en die vonden het eveneens een goed idee om de strip te laten aansluiten bij *Hij die tweemaal geboren werd*. Besloten werd om de collectie uit te brengen als één geheel.

'Hij' en Red Road

Uit hoeveel albums zal De grote Indiaanse saga van Derib **bestaan en wat is de rode draad van het verhaal?**
Hij die tweemaal geboren werd en *Red Road* samen zullen 7 albums bevatten. De drie delen van 'Hij' zijn heruitgebracht in hetzelfde formaat als Red Road (maar in een groter formaat dan de oorspronkelijke albums uit de Lombard-serie *Verhalen en Legenden*) Ik heb de covers en de schutbladen hertekend en een bindtekst geschreven die beide strips aan elkaar linkt. Van *Red Road* zijn nu drie albums verschenen: *American buffalos*, *Business rodeo* en *Bad Lands*. Red Road is het verhaal van *Amos*, een jonge Zuid-Dakota van 16 jaar, die alle moeilijkheden zal beleven die een jonge Indiaan kan tegenkomen, al levend in de reservaten van het huidige Amerika Hij is een nazaat, een afstammeling van *Hij die tweemaal geboren werd*. Het verhaal is de beschrijving van de reisweg van Amos, zijn levensweg, vol avontuur Hij zal stukje bij beetje ondervinden – maar vooral in *Wakan*, het vierde deel – dat hij een spirituele roeping heeft, die verbonden is met *Hij die tweemaal geboren werd* Dat is de rode draad van de saga. Daarover vertel ik echter liever niet te veel, dat moeten de lezers zelf maar ontdekken.

Het is een thema dat je nauw aan het hart ligt.
Ja, ik werk graag met humanistische thema's. Bij *Red Road* gaat het ook over de moeilijkheid om te leven, een uitgangspunt dat ik vaker gebruik bij mijn strips Vooral bij een strip als *Jo* komt dit natuurlijk duidelijk naar voren.

Je hebt het werken aan Red Road **stopgezet omdat je de opdracht aannam een stripverhaal rond het thema Aids te maken. Nadat** Jo **in 1991 verscheen, ben je, na een tussenpauze van drie jaar, weer begonnen aan** Red Road. **Is zo'n lange onderbreking niet dodelijk voor je creativiteit?**
Ik was blijven steken op de vijftiende pagina van het eerste verhaal van *Red Road*. Het is inderdaad zeer moeilijk om de draad weer op te pakken na zo'n lange afwezigheid, maar het enthousiasme groeide met de dag. Wat ook een stimulerende factor was, was de wetenschap dat de medewerkers van Lombard in het project geloofden. We hoopten met z'n allen op een succes voor *Red Road*. Het is belangrijk dat een uitgeverij achter je staat.

Buddy en Yakari

En Buddy Longway, **wat gebeurt daarmee? Gaat de reeks op termijn door, met zijn zoon als hoofdpersonage?**
Ik ben met *Buddy Longway* om diverse redenen gestopt, onder meer omdat ik me toentertijd niet meer lekker voelde bij Lombard. Jammer eigenlijk, want ik had die saga graag willen voltooien Er waren nog vier albums voorzien om het af te ronden. Als alles goed gaat met *Red Road* probeer ik waarschijnlijk alsnog verder te gaan met *Buddy Longway*. Longway zelf blijft de hoofdpersoon, ik zal hem volgen tot het einde van zijn leven.

Yakari, **daarentegen, verschijnt regelmatig, met zelfs één album per jaar. Die serie kent veel succes in albumvorm, en verschijnt zelfs in een tijdschrift.**
Ja, *Yakari* is ook een maandblad dat verschijnt in het Romaanse en in het Duitstalige Zwitserland. Het blad loopt daar zeer goed.

Linksboven,
Coverillustratie voor *Jo*.
Linksonder,
***Jo*, de schrik voor Aids kan omgezet worden in hoop op leven.**
Rechts,
Regenstorm moet zich op velerlei manieren bewijzen.

Yakari was mijn psychologische uitlaatklep toen ik aan *Jo* tekende. Je kunt je wel voorstellen dat de problematiek rond Aids niet het alleraangenaamste onderwerp is om je in te verdiepen. Yakari hielp me een beetje de naïviteit en de frisheid te bewaren. Het werken met **Job**, de scenarist, bevalt me prima en we zullen met veel plezier Yakari laten voortleven.

Jo

Het is alweer een aantal jaar geleden dat Jo **door** Stichting voor het Leven **is uitgegeven. Kun je hierover in het kort nog iets vertellen?**

Er bestaan twee associaties, één in België en één in Frankrijk, die beide Stichting voor het Leven heten. Zij benaderden mij om een strip over het Aids-thema te maken, gericht op jongeren. De Stichting zorgde zelf voor de distributie en de publiciteit. Het album, waarin het draait om een love-story met fatale afloop, werd in een oplage van 1 miljoen exemplaren gratis of tegen kostprijs verspreid in Frankrijk, België en Zwitserland. *Jo* is uitgegeven in acht talen: Frans, Nederlands, Duits, Italiaans, Engels, Romaans, Deens en Portugees

De strip heeft veel reacties losgemaakt. Het is een geslaagd initiatief geweest om jongeren tussen de 14 en 20 jaar voor te lichten over Aids. Het is een aansprekende manier om jongeren aan het denken te zetten, en met hen te communiceren. Ik heb in de tussentijd een paar duizend jongeren ontmoet en ze zeggen haast allemaal hetzelfde: dat *Jo* formidabel is, dat de strip doet wenen, dat hij doet nadenken, dat men zich met het probleem moet bezig houden, dat er respect moet zijn voor de zieken.

Behalve de Aids-problematiek gaat *Jo* ook over de diepgang van het bestaan Ik wil met deze strip zeggen dat je niet per se eerst een drugsverslaafde of een Aids-patiënt moet zijn om het mooie in het leven te ontdekken. Ik denk dat alle mensen die diverse beproevingen hebben meegemaakt, en nog in goede gezondheid verkeren, zich rekenschap moeten geven van het meest essentiële in het leven. Het leven verloopt niet via geslaagd zijn, via geld, of macht. Het leven wordt geleid door het leven zelf. En ik denk dat onze samenleving niet tot doel heeft de wereld te beheren en zich met de zaken van anderen in te laten, maar ervoor te zorgen dat mensen kunnen bestaan, een innerlijke vrijheid kunnen vinden. Ik kan utopistisch en idealistisch overkomen, maar sinds *Jo*, en dat is mijn innerlijke rede, ben ik ervan overtuigd dat ik ergens gelijk heb. Ik ben ervan overtuigd dat de schrik voor Aids kan worden omgezet in hoop op leven.

Ook in de pers werd Jo besproken, en verschenen diverse polemieken rond de inhoud en de lessen die men uit deze strip moest trekken. Ook overigens over de vergoeding die je kreeg voor dit werk. Wat vond je daarvan?

Ik vorderde voor mijn werk een loon dat correspondeerde met mijn normale wedde, uitgezonderd de auteursrechten. Die schonk ik aan de Stichting voor het Leven. Het is makkelijk kritiek te leveren, maar welke auteur zou 40 maanden kunnen leven zonder loon? Ik heb me er weinig van aangetrokken.

Hoe reageerden je collega's op Jo. En wat heb je er zelf van geleerd?

Omdat ik zo intensief met *Jo* bezig was, kwam ik min of meer in een tijdelijk isolement terecht. Maar mijn collega's reageerden positief. Ik denk dat zij zeer goed begrepen waarmee ik bezig was en waarom ik mij afsloot. Ik heb het hen tenminste altijd goed uitgelegd. Trouwens, de meesten hebben een gift geschonken aan de Stichting in de vorm van originele platen of tekeningen die dan per opbod zijn verkocht en die redelijk veel geld hebben opgebracht.

Zelf heb ik van het project geleerd dat ik mijn job als tekenaar nog professioneler moet

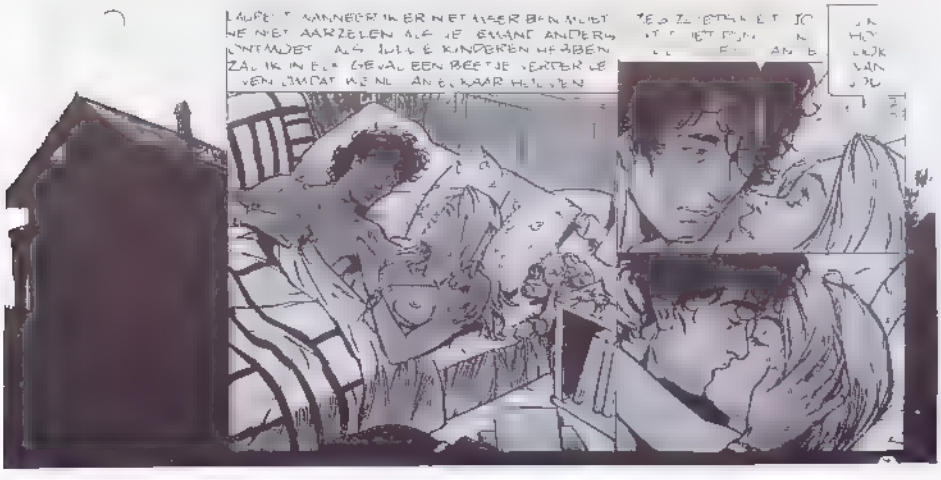

aanpakken. Ik ben er nog meer van doordrongen geraakt dat striptekenaar zijn een geprivilegeerd beroep is en dat de kwaliteit van zowel het scenario als tekenwerk op elk moment in een strip op niveau moet staan. Het is noodzakelijk dat mensen na het lezen van een strip niet teleurgesteld raken, zeker niet als het om een beladen onderwerp als Aids gaat. Het is nodig dat ze positief verwonderd raken en dat ze met plezier de nieuwe creaties van de auteurs ontdekken. Ik moet zeggen dat de creatie van *Jo* verhelderend heeft gewerkt bij jongeren die van strips houden, dat *Jo* de hele wereld heeft geraakt en niet alleen maar de stripfreaks. Dit album is bijna door één miljoen jongeren gelezen, misschien wel meerdere miljoenen, omdat een strip wordt doorgegeven en door twee tot drie mensen wordt gelezen. We hebben werkelijk het hele publiek bereikt. Dat wil zeggen dat kwaliteitsstrips – en dat mogen we toch zeggen van *Jo* – alle jongeren bevallen. Het probleem is om ze op een acceptabele manier te informeren dat dergelijke kwaliteitsstrips bestaan. Mijn doel is dan ook om op deze weg door te gaan met al mijn mogelijkheden.

In Nederland is Jo niet verspreid. Het boek is hoogstens terug te vinden op boekenbeurzen. Komt er nog een herdruk die ook hier te krijgen is?

Nee, voorlopig niet. Er waren plannen voor een herdruk om ook andere landen te kunnen bereiken. En er was een plan om een tweede stripalbum uit te geven. Maar door geldgebrek is alles afgeblazen.

(vertaling: Jempi Welkenhuyzen)

Bovenstaand interview werd eerder gepubliceerd in het Franse magazine Hop!

Hij die tweemaal geboren werd

In een Indiaans dorp is een kind geboren. Hij zal *Regenstorm* heten, als herinnering aan de rollende donder van zijn geboortedag. De eerste maanden groeit het kind op in de geborgenheid van het gezin. Maar dan wordt haast heel de familie uitgemoord door een vijandelijke stam. Alleen grootmoeder wordt gespaard. Met haar vertrekt Regenstorm naar veiliger oorden. In een nieuw dorp ontmoet hij *Rennende Beer*. Die adopteert Regenstorm.

Op een dag wordt de kleine Indiaan getroffen door een bliksem. Daardoor valt hij voor twee dagen in een soort coma. En in die droomwereld ontmoet Regenstorm dan de geest van *Wankatanka*. Hij krijgt een belangrijke opdracht: mensen genezen, de toekomst voorspellen. Omdat hij zonder letsel terugkeert uit die dagen tussen leven en dood, noemt iedereen hem nu: *Hij die tweemaal geboren werd.*

Een verzonnen stripverhaal, maar gebaseerd op verhalen die **Derib** heeft opgetekend in de Indianenkampen. 'Al een jaar of twintig ben ik geïnteresseerd in het leven van de Indianen', vertelt Derib. 'Zoals alle kinderen speelde ik cowboytje en Indiaantje. Later had ik het geluk het boek *Leven en zeden van de Indianen* te lezen. Zo ontdekte ik een fascinerende wereld en werden figuren als Yakari, Buddy Longway en *Chinook*, en later Amos, geboren. In dezelfde tijd kwamen er net films uit als *Jeremiah Johnson*, *Little big man*, *Soldier blue* en *A man called Horse*. De fantastische filmbeelden zetten me nog meer aan om een strip te maken over de Indianen van de vlakte.'

Derib kwam in contact met Indianenkenners en liet zijn verhaal *Hij die tweemaal geboren werd* nalezen. Hij wilde kost wat kost geloofwaardig overkomen. De geschiedenis van de ziener-medicijnman vatte hij samen op 120 pagina's.

Hij volgde Regenstorm van zijn geboorte tot zijn dood. Het verhaal heeft een andere vertelritme dan een gewoon beeldverhaal. Derib: 'Ik legde de nadruk op de tekeningen om te tonen hoe het volk leefde, welke problemen het kende, welke vreugde. Al te vaak heeft men de Indianen voorgesteld als de slechteriken, steevast pijl en boog in aanslag om de blanken te doden. De eerste strip waarin "roodhuiden" rechtvaardiger werden afgebeeld heette *Jerry Spring*. Dat sprak me aan. Ik geloof in de adel van hun ras. Ik geloof ook in hun mystieke krachten, in hun geneeskracht. Ze leven in een fijne relatie met de natuur en de dieren. Ze hebben respect voor "moeder aarde" en voor elkaar. Ja, in de verhalen schuilt een oproep tot verdraagzaamheid. Kijk, Buddy is gehuwd met Chinook, een Siouxse.'

Derib heft nergens een vingertje op wanneer hij tekent. Je kan je boodschap zelf halen uit de spannende avonturen van de bizonjacht, de goudzoekers en de trappers. 'Ik teken eerlijk. De dieren bij het kleine Indiaantje Yakari kun je vergelijken met de totemnamen van de scouts. Je krijgt een totemnaam die bij je uiterlijk past. Maar er wordt ook naar je hart en je karakter gekeken.'

Opvallend fraai zijn de paarden in Deribs verhalen. Daar heeft hij iets mee. 'Klopt, ik tekende ooit paarden in ruil voor rijlessen. Paardrijden is prachtig. Mens en dier zijn meestal één. Je moet je goed beheersen wil je een paard mennen. Helaas kan ik, omdat ik last van mijn rug heb, niet meer paardrijden. Als ruiter heb ik het soms moeilijk gehad. Telkens moest ik mijn angst overwinnen. Ik heb twintig jaar gereden, met vele, vele valpartijen. En toch, aan het tekenen van paarden beleef ik de meeste pret.'

Het paard was voor de Indiaan onmisbaar in zijn strijd tegen de bizon. Toen dit dier dreigde uit te sterven, verdween ook de beschaving van de vlakte, van de Indiaan.

Derib: 'De geest van de Indiaan is echter niet dood, hij is nog steeds aanwezig en wij beginnen hem nu pas echt te ontdekken. Zeker door de getuigenissen en de acties die de Indianen de laatste jaren voeren. Ook zag men op tijd in dat de bizons gered moesten worden. Momenteel zijn er weer zo'n 40.000 beesten in de reservaten. En al heeft de bizon het dan overleefd, het grootse schouwspel van de Indiaan die op het kolossale beest jaagt, is voorgoed voorbij. Behalve op het witte doek en in mijn strips.'

JW

DE SLAPELOZE NACHTEN VA

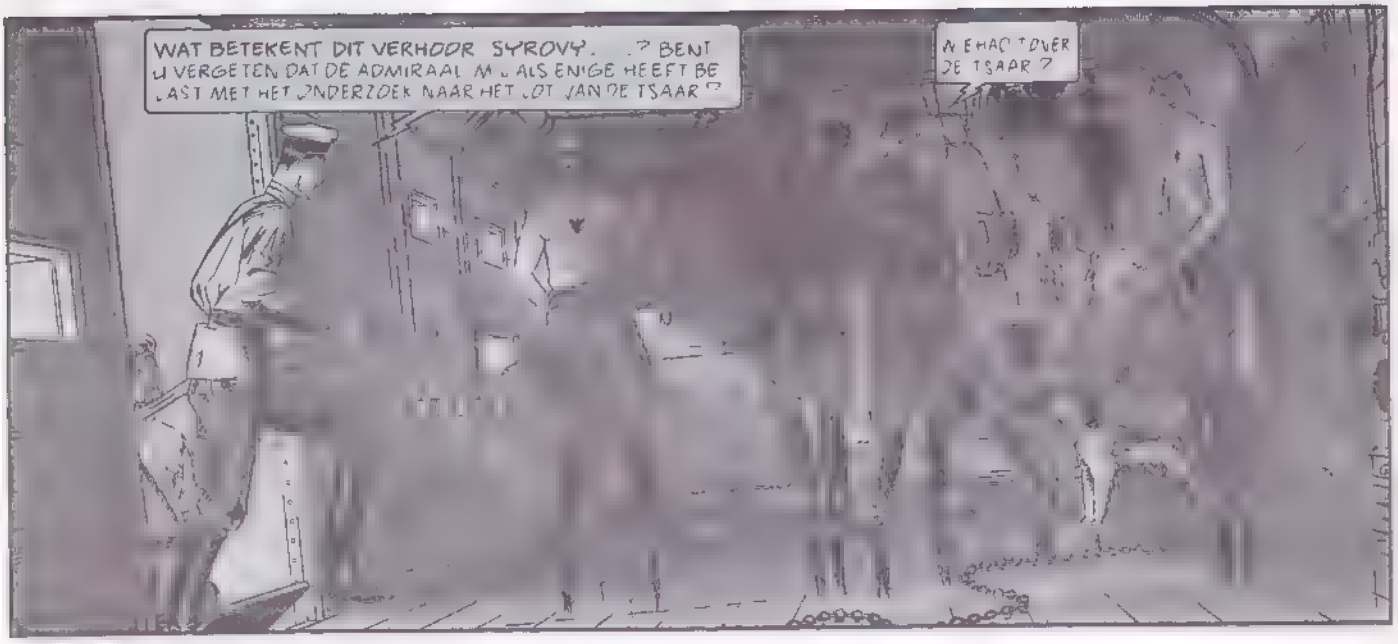
WAT BETEKENT DIT VERHOOR SYROVY. . ? BENT
U VERGETEN DAT DE ADMIRAAL M . ALS ENIGE HEEFT BE
LAST MET HET ONDERZOEK NAAR HET LOT VAN DE TSAAR ?
N EHAC TOVER
DE TSAAR ?

Op de valreep van 1994 is bij Glénat *De nachtegaal van Koersk* **verschenen, het tweede album in de serie** *Witte nacht* **van** Olivier Neuray **en** Yann**. De nieuwsgierige lezer heeft lang op dit vervolg moeten wachten. Het eerste deel,** *De spoken van de tsaar* **verscheen immers al in het voorjaar van 1991.**

door
TIJS BAGCHUS

Destijds werd dit album lovend ontvangen. In Stripschrift 253 werd het met maar liefst vier sterren gewaardeerd. Het enthousiasme van de recensent gold onder meer het geraffineerde scenario over voormalige tsaristische officieren die in het Parijs van 1937 nog steeds door de agenten van de KGB op de hielen gezeten werden. Dit raffinement mag onder meer blijken uit de zorgvuldig gekozen titel. 'Witte nacht' verwijst niet alleen naar de witte kerstavond in het besneeuwde Parijs, maar ook naar de uitzichtloze positie van de tsaristische, oftewel 'witte' bannelingen. Een derde betekenis is helaas in de Nederlandse vertaling verloren gegaan. In het Frans is een 'nuit blanche' ook een slapeloze nacht. En dat is weer een verwijzing naar de nachtelijke achtervolging van generaal Kalitzin door de KGB.

Wat bijgedragen kan hebben aan de waardering die het album in 1991 te beurt viel is dat het verscheen in een periode dat de perestroika op zijn hoogtepunt was. Op subtiele wijze wordt het oude communistische regime door de auteurs aan de schandpaal genageld. 'Het Stalinisme was een hel', volgens tekenaar **Olivier Neuray**. 'Het was een vreselijke periode voor Rusland. De tsaristische periode was niet veel beter maar toen was er in ieder geval meer vrijheid van meningsuiting. Ik denk dat de ideeën van Lenin en Trotski goed uit hadden kunnen pakken maar in handen van Stalin werden ze al snel een instrument om ongebreidelde terreur uit te kunnen oefenen.'

Een tweede aspect waar de recensent met lof over sprak was de inkleuring van **Marianne Garnier**. Opmerkelijk genoeg was Neuray daar zelf echter niet zo over te spreken. 'Ik had haar een kleurengamma gegeven maar dat heeft ze op haar eigen manier geïnterpreteerd. Ze heeft dingen gedaan die ik zelf niet gedaan zou hebben. Ze is een beetje gedurfd omgesprongen met het mauve. Het is een beetje, hoe zal ik het zeggen, een vrouwelijke interpretatie. Maar ik zou ook zulke mauve en rose kleuren gebruikt hebben voor de winter.'

Ten slotte sprak de criticus zijn waardering uit voor het tekenwerk van de Brusselse debutant Neuray die nog maar net de schoolbanken verlaten had. 'Voor ik aan *Witte nacht* begon, heb ik heb drie jaar aan de Academie Sint Lucas gestudeerd. Tijdens mijn studie heb ik een verhaal in *Spirou* gepubliceerd en heb ik korte verhalen gemaakt voor *Synopsis*, een Belgisch fanzine', aldus de tekenaar.

Over de samenwerking met oudgediende **Yann** zegt hij: 'Door een vriend van mij, **Bernard Hislaire**, werd ik aan Yann voorgesteld. Hij had een idee voor een scenario, geïnspireerd op een krante-artikel dat hij gelezen had. Het artikel ging over twee Russische generaals in Parijs in de jaren dertig. Ze verdienden de kost als taxichauffeur. Het waren witte generaals die door de communisten achtervolgd werden. Het is prettig samenwerken met Yann. Hij tekent zijn scenario's. Hij was aanvankelijk tekenaar en daarom is het voor hem makkelijker om zijn scenario's te tekenen. Hij doet dat echter nog steeds in een humoristische stijl.'

De nachtegaal van Koersk

En nu is dan, ruim drieeneenhalf jaar na het

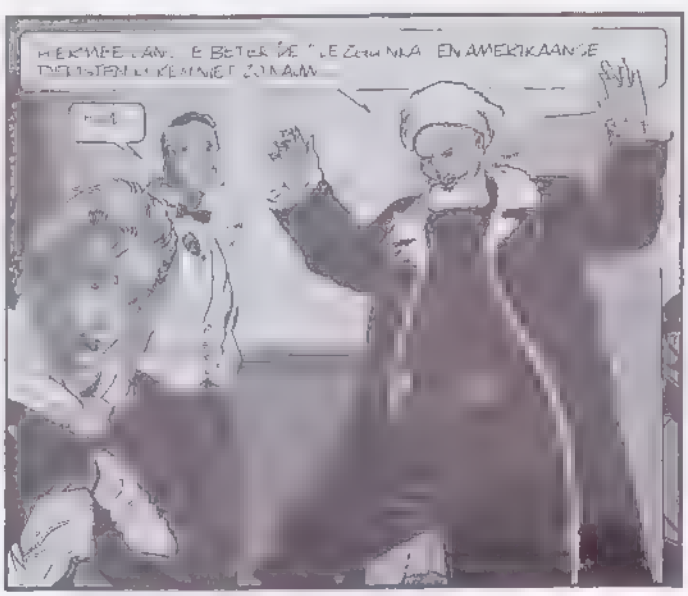

Linksboven, **In de zomer van 1918 wordt de tsaar vermoord. Kalitzin vindt de plaats waar hij begraven is ...**
Links, **Tsaristische bannelingen als toeristisch vermaak.**
Rechtsmidden, **Subtiele humor.**
Uiterst rechts, **Kalitzin heeft een verhouding met de vrouw van zijn broer, een gevierde operadiva.**
Rechtsonder, **Complete driehoeksverhouding.**

N OLIVIER NEURAY

eerste album, het vervolg verschenen. De lange periode tussen het verschijnen van beide albums is niet in de eerste plaats te wijten aan het trage werktempo van de auteurs. In Frankrijk lag *De nachtegaal van Koersk* al in 1991 in de winkels. De vertraging is eerder een gevolg van het beleid van de uitgever. Alvorens in een buitenlandse uitgave te investeren, wilde Glénat wachten tot het album in Frankrijk uitverkocht was. Bovendien werd met drukken gewacht tot alle vertalingen gereed waren. Het werkt kostenbesparend om deze allemaal in één keer te drukken. Dat de lezer door dit alles lang op de albums moet wachten, wordt op de koop toe genomen. Ook het derde deel zal wel weer lang op zich laten wachten.

Maar het werktempo van de auteurs ligt trouwens ook niet erg hoog. 'Voor het eerste album had ik ongeveer twee jaar nodig', zegt Neuray daarover, 'voor het tweede

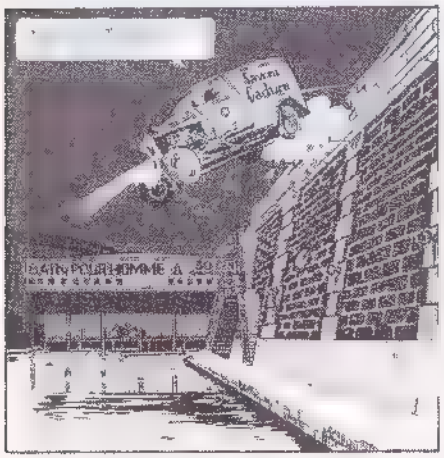

ook. Mettertijd is het echter sneller gegaan. Ik heb ongeveer anderhalf jaar aan het derde album gewerkt. Dat is lang genoeg.'

'Het tweede album begint met een flashback', aldus Neuray. 'De lezer wordt teruggevoerd naar de revolutie en de daaropvolgende burgeroorlog. In de zomer van 1918 wordt de tsaar door de communisten vermoord in Jekaterinenburg. Het is Kalitzin, toen nog kapitein, die de plaats vindt waar de tsaar begraven is.'

Neuray is in Rusland geweest om zich voor dit album te documenteren en ook scenarist Yann heeft zich ingespannen om een historisch correct beeld te schetsen. Historische strips gaan doorgaans echter gebukt onder een gebrek aan spanning. De welingelichte lezer kent de loop der gebeurtenissen immers al Het zijn andere elementen die voor de spanning moeten zorgen. In dit album is dat de verhouding tussen Kalitzin en de vrouw van zijn broer. Zij is een gevierde operadiva, haar man was een officier in het leger van de tsaar maar liep tijdens de revolutie over naar de communisten. De amoureuze relaties van Nadja met de broers aan weerszijden van het front is echter niet zo verrassend. In het eerste album werd daar al te vaak op gezinspeeld.

Deze zelfopgelegde beperkingen maken dat dit vervolg het raffinement van het eerste album moet ontberen. Desondanks heeft Yann wat spitsvondigheden in het verhaal weten te weven De emotionele ontreddering van kapitein Kalitzin naar aanleiding van het verraad van zijn broer en de dood van zijn geliefde tsaar is boeiend uitgewerkt. De intriges rond zijn verwarrende verhouding zorgt bovendien voor wat extra suspense.

Ook het tekenwerk van Neuray mist de fijnbesnaardheid van het eerste deel. Hier en daar lijkt hij wat al te kwistig met het kopieerapparaat omgesprongen te zijn Sommige plaatjes zijn vrijwel identiek. Bovendien is de inkleuring heel wat alledaagser dan die van het eerste album. Hoewel Neuray er zelf niet zo over te spreken was, gaf de gedurfde inkleuring van Marianne Garnier toch een bijzondere sfeer aan *De spoken van de tsaar*. Als de inkleuring van *De nachtegaal van Koersk* meer in overeenstemming is met zijn opvattingen, is dat niet echt een vooruitgang.

Hoewel het tweede album niet volledig vol-

FOTO RIK SANDERS

doet aan de hooggespannen verwachtingen die door het eerste deel gewekt waren, is deze serie toch beslist een aanwinst voor iedere boekenkast.

Witte nacht 2: De nachtegaal van Koersk
Yann & Neuray
Glénat 1994
ISBN 90-6969-141-8
Prijs f25,95 / Bfr.519
(48 pagina's, kleur, h.k.)
***

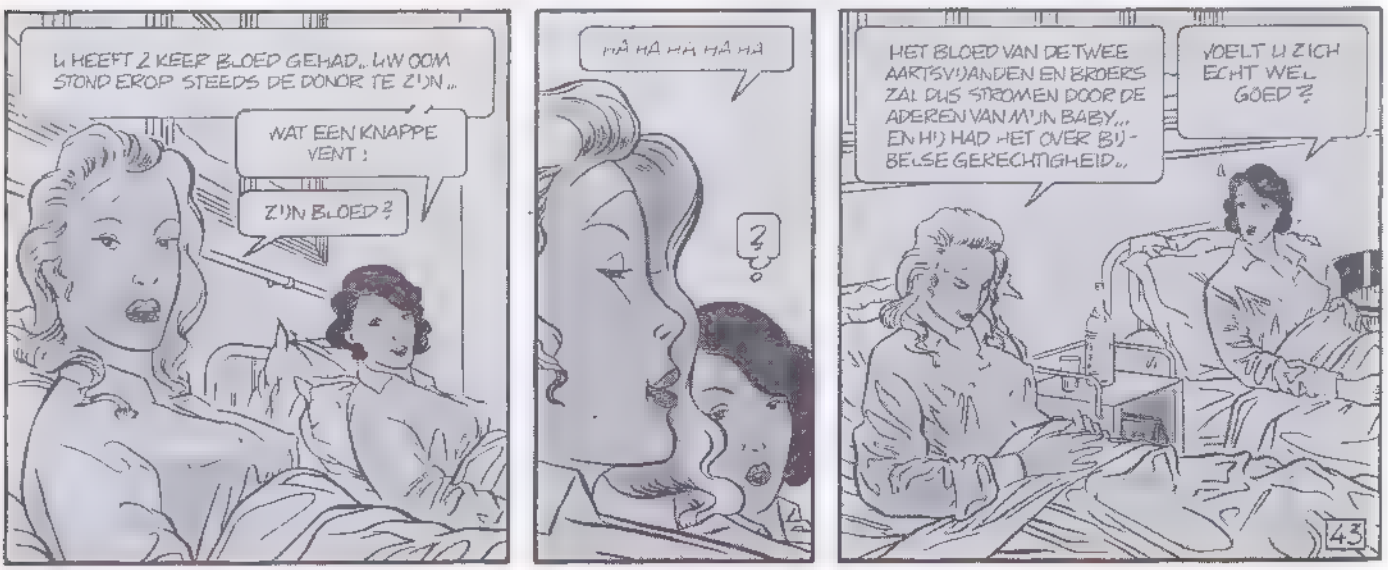
U HEEFT 2 KEER BLOED GEHAD.. UW OOM STOND EROP STEEDS DE DONOR TE ZIJN..
WAT EEN KNAPPE VENT !
ZIJN BLOED ?
HA HA HA HA HA
?
HET BLOED VAN DE TWEE AARTSVIJANDEN EN BROERS ZAL DUS STROMEN DOOR DE ADEREN VAN MIJN BABY.. EN HIJ HAD HET OVER BIJBELSE GERECHTIGHEID..
VOELT U ZICH ECHT WEL GOED ?
43

KLANKNABO IN STRI

Een strip is niet simpelweg een combinatie van beeld en gesproken woord. Op het eerste gezicht denkt men bij het woord 'strip' aan tekeningen in hokjes met tekst in ballonnen en kadertjes. Maar dan vergeet men een belangrijk onderdeel van de strip: de klanknabootsingen. Bijna alle stripmakers maken er gebruik van. Want een ontploffing is heel wat minder indrukwekkend als er geen *BOEM* bij staat.

door
GERT MEESTERS

Striptekenaars of -scenaristen gebruiken klanknabootsingen om een belangrijke lacune in de strip op te vullen: de strip moet het in tegenstelling tot de film zonder geluid stellen. Maar veel inventieve stripmakers hebben die lacune tot een grote troef omgebogen.

Wat zijn klanknabootsingen eigenlijk? Klanknabootsingen nemen een hele speciale plaats in de taal in, en dus niet alleen in strips. Ze zijn geen gewone woorden, want ze hebben geen echte betekenis: bij voorbeeld ***PLOF*** bootst enkel iets na dat valt, maar heeft niet de betekenis van vallen 'neerkomen op, terechtkomen in'. Klanknabootsingen zijn nabootsingen van geluiden, terwijl andere woorden uit louter willekeurige klanken samengesteld zijn. En de klanknabootsingen die in strips voorkomen, zijn daarbij nog ongewoon omdat je ze niet in het meervoud kan zetten, en er geen verkleinwoord van kan maken. ***BOEM*** is altijd ***BOEM***, eventueel ***BOEMMM***, maar nooit ***BOEMEN*** of ***BOEMPJE***. Daardoor onderscheiden klanknabootsingen in strips zich van klanknabootsingen die in de gewone woordenschat voorkomen: koekoekje en koekoeken bestaan wel.

In strips komen nog een groot aantal uitroepen van personen voor, die soms ook bij de klanknabootsingen gerekend worden: ***HMM***, ***HOERA***, ***GRR***, ***HUMPF***. Die uitroepen bootsen echter niets na, dus horen ze niet thuis bij de klanknabootsingen. Blijven nog over: ***PARDAF***, ***SPLASH***, ***DRING***, ***PATS***, ***KUKELEKU*** en nog heel veel andere. In een strip zijn die echte klanknabootsingen gemakkelijk te ontdekken, want in tegenstelling tot uitroepen zoals ***HUMPF***, staan ze bijna nooit in tekstballonnen. Klanknabootsingen worden rechtstreeks op de tekening geplaatst. Dat illustreert mooi dat klanknabootsingen in strips de grens vormen tussen tekst en tekening. Het is bij voorbeeld ook zelden duidelijk wie de klanknabootsingen verzint: de tekenaar of de scenarist. Meestal is die taak voorbehouden voor de tekenaar, maar dat is zeker niet altijd zo. In ieder geval is het de tekenaar die de klanknabootsing – ook wel onomatopee – in beeld moet brengen en dat resulteert in mooi grafisch werk. Omdat klanknabootsingen in de tekening moeten komen, maken ze er meestal ook een geïnteGREERD DEEL VAN UIT. Tekenaars hebben een heel repertoire tot hun beschikking om een klanknabootsing zo echt en expressief mogelijk in de tekening weer te geven. In het eenvoudigste geval bepaalt de tekenaar alleen welke grootte en welke kleur het beestje krijgt: meestal staat een klanknabootsing onopvallend in het zwart, maar rood is ook erg in trek en soms vind je gele klanknabootsingen (bij voorbeeld in *Durango* van Yves Swolfs). De overwegende kleuren in de tekening spelen hierbij een belangrijke rol. De klanknabootsing mag niet al te veel uit de toon vallen en de beeldcompositie niet te veel beïnvloeden, tenminste niet bij de niet zo luide of opvallende geluiden op de achtergrond. Als de weer te geven geluiden wel zeer luid zijn, dan beheerst de klanknabootsing de compositie van de tekening. Dan komt er al wat meer creativiteit van de tekenaar aan te pas. Wanneer een huis ontploft, is de klanknabootsing zowat het centrale gegeven in de tekening. De ontploffing wordt ook door de tekening zelf weergegeven natuurlijk, in de vorm van een steekvlam bij voorbeeld. Maar dat is blijkbaar nog niet voldoende. Een bijbehorende klanknabootsing wordt haast uitgewerkt tot een tekening. De letters worden onregelmatig bibberend of onvolledig weergegeven, uit-

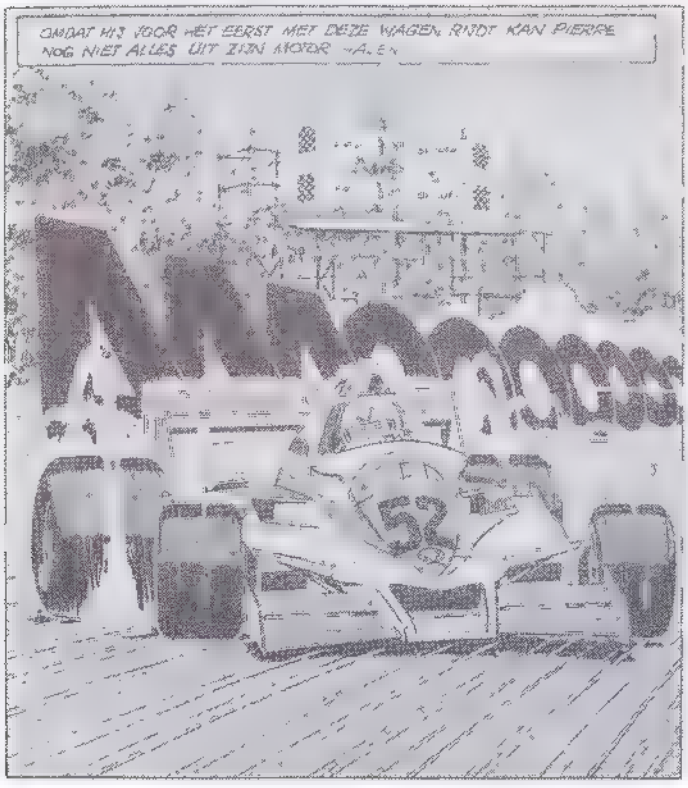

Links, Bij Michel Vaillant **geven de klanknabootsingen het traject van de wagens aan en hoe oorverdovend het geluid is.**
Boven, **Ook Nederlandstalige auteurs gebruiken soms duidelijk uitheemse klanknabootsingen, zoals hier bij *Boes*.**
Rechtsboven, **TSRAAAAAK! Een typische *Asterix*-onomatopee. De auteur kon niet terugvallen op een bestaande onomatopee en verzon er dus zelf eentje.**
Rechtsonder, **Engelse klanknabootsingen worden vaak gebruikt omdat ze zeer expressief zijn.**

OOTSINGEN PS

deinend zoals het geluid van de ontploffing zelf.

In *Michel Vaillant* kun je merken dat **Jean Graton** erg veel aandacht besteedt aan de grafische vorm van de klanknabootsingen. Ze geven het traject aan van de rijdende wagens en geven ook aan hoe oorverdovend het geluid dat ze voortbrengen wel is. Het verschil tussen een oneindig langgerekt *IIIIIIIII* en een kronkelend snelheidslijntje om de slipstream weer te geven, is daarbij niet zo groot. Een klanknabootsing kan dus meer doen dan een geluid omzetten in beeld: ze kan ook andere informatie overbrengen. Klanknabootsingen behoren bijgevolg tot de specifieke beeldtaal die een striptekenaar tot zijn beschikking heeft, net zoals de sterretjes om pijn aan te duiden of de lamp bij een idee.

Jean Graton hecht zodanig aan zijn klanknabootsingen dat hij niemand toelaat om bij vertaling van zijn strips iets aan zijn klanknabootsingen te veranderen. Het klinkt misschien vreemd dat er aan klanknabootsingen iets veranderd zou worden, maar zo onlogisch is dat nu ook weer niet. Hoewel een klanknabootsing altijd een geluid probeert weer te geven, dat voor iedereen ongeveer hetzelfde klinkt, kan ze van taal tot taal verschillen.

Een haan kraait in het Nederlands ***KUKELEKU*** en in het Frans ***COCORICO***. De lezer verwacht dat zulke gevallen 'vertaald' worden, net zoals de tekst in de tekstballonnen vertaald wordt. Vaak moet daartoe enkel de schrijfwijze aangepast worden. In het Nederlandse taalgebied worden nogal veel van oorsprong Franstalige strips verspreid en vooral in België is het publiek nogal gevoelig voor Franse schrijfwijzen: ***PLOC*** is toch niet helemaal hetzelfde als ***PLOK*** en ***BOUM*** is al helemaal minder fraai dan ***BOEM***.

Nou, dan veranderen de vertalers dat toch even, zal je denken. Maar dat is niet zo eenvoudig. Omdat de klanknabootsing op de tekening geplaatst is, en vaak in kleur, moeten alle vier de kleurenfilms aangepast worden om de klanknabootsing in het Nederlands om te zetten. Dat kost niet alleen veel tijd en geld, maar eindigt vaak in een knoeiboel waarin je de oorspronkelijke klanknabootsing nog moeiteloos kan herkennen. Daarom opteren vertalers er meestal voor om ***TCHAC*** en ***TOC*** te laten staan en veranderen ze in het beste geval alleen ***COCORICO***. Want, zegt **Hans van de Boom** van Arboris, 'het verschil is klein en de lezers letten er al niet meer op'.

Om aan het vertaalprobleem toch iets te doen, vragen sommige uitgevers hun tekenaars om ofwel de klanknabootsingen enkel in het zwart aan te brengen, zodat ze nog vrij gemakkelijk te veranderen zijn, ofwel ze 'internationaal' te houden, zodat ze in alle talen kunnen dienst doen. Met 'internationaal' wordt bedoeld dat er geen schrijfwijzen in voorkomen die in andere talen verkeerd gelezen worden of aanstoot kunnen geven. Dupuis en Lombard hebben trouwens elk een poging gedaan om een internationale uniformisering van de onomatopeeënschat te realiseren. Zij hebben hun tekenaars een lijst bezorgd met allerlei klanknabootsingen. Daarbij concentreert het internationale zich in de schrijfwijze van de k, de sj en de oe.

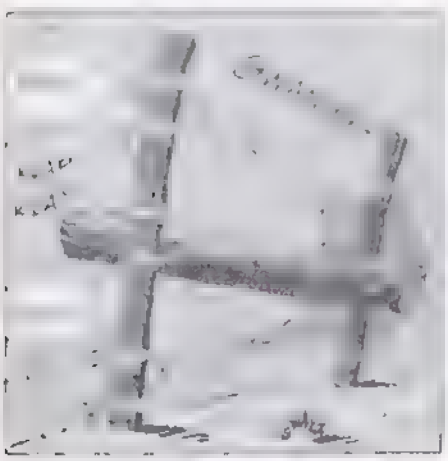

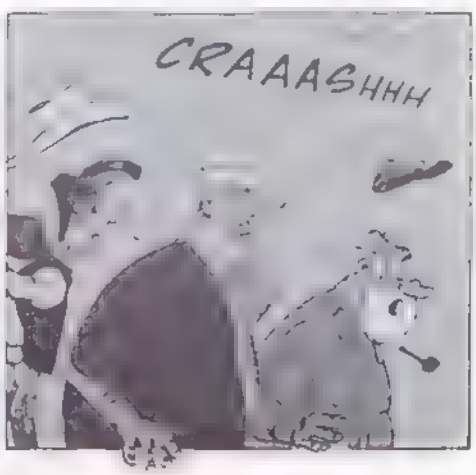

De letter c wordt sterk afgeraden. Voor sj en oe is de oplossing niet zo eenvoudig. Die nogal expressieve klanken worden in het Nederlands, Engels, Frans en Duits verschillend geschreven. De uitgevers proberen die klanken daarom gewoon uit te bannen.

Maar dat is niet zo gemakkelijk. Stripauteurs vinden meestal dat er nog wel een verschil is tussen ***BOMM*** en ***BOEMM***. Elk verschil in het geluid en in de context (slaat de stripheld met een revolver of met een baseballbat?) heeft een invloed op de uiteindelijke klanknabootsing. Of zoals Marc Legendre het zeer intuïtief uitdrukt: 'In de spreektaal van mijn omgeving is er een groot verschil tussen een ***MOT*** in iemands gezicht of een ***KLED*** in iemands gezicht'. Het lijkt er dus op dat een klanknabootsing zeer veel nuances moet kunnen weergeven en dat daarom een standaardisatie niet zo goed lukt. Des te beter voor de creatieve stripauteurs die iets willen proberen met de klanknabootsingen.

Er bestaan zo veel verschillende klanknabootsingen voor ongeveer hetzelfde geluid, dat het een hele opdracht is om een inventaris te maken van al die onomatopeeën. Als klanknabootsing voor het geluid van een bel vond ik in zeventien willekeurige strips waarin belgeluiden nagebootst worden maar liefst dertien verschillende klanknabootsingen. Die variëren van het klassieke ***RING*** of ***DRING*** tot ***DING DONG***, ***TINGELING***, ***DRIIIIIN*** en het onwaarschijnlijke ***SJLORF***. De verschillen hebben veel te maken met verschillen van het soort bel dat nagebootst wordt. Maar ook de persoonlijke voorkeur van de auteur en de ingeving van het moment spelen een rol. Een keurslijf voor het klanknabootsinggebruik zou een slechte invloed hebben op de originaliteit die vaak ten toon gespreid wordt. Cijfers spreken hier boekdelen: in veertig willekeurige strips trof ik 2307 klanknabootsingen aan, waarvan minstens 600 verschillende.

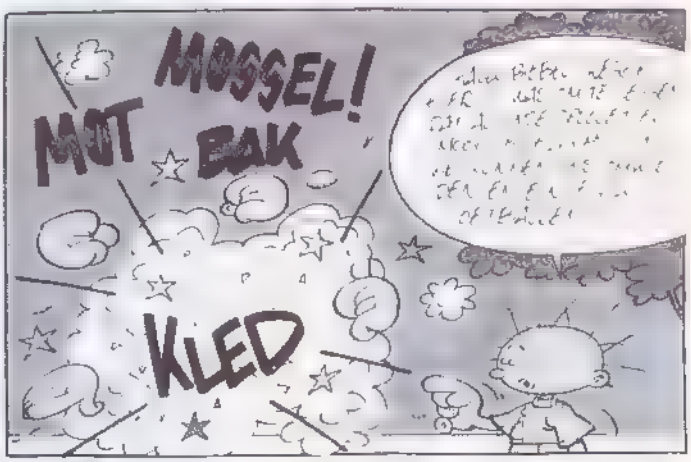

Boven, 'Geluiden zijn niet altijd zomaar om te zetten in taal. Een zo goed mogelijke nabootsing is vaak onleesbaar', vindt William Vance.
Rechts, Marc Legendre ontwerpt veel klanknabootsingen zelf en inspireert zich daarnaast op zijn streektaal.
Midden, Als het om klanknabootsingen gaat hanteert Peter de Smet een eigen vocabulaire.

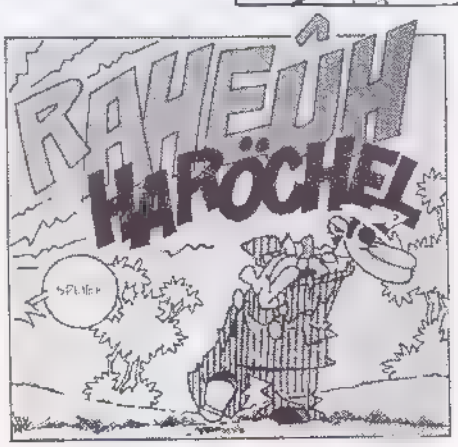

Die creativiteit is afhankelijk van het genre of de subcategorie natuurlijk. Amerikaanse comics proberen elkaar vaak de loef af te steken met zo indrukwekkend mogelijke klanknabootsingen. Realistische Europese strips houden het meestal nogal conventioneel en gebruiken er niet zo veel. In humoristische strips komen veel meer en ook veel verschillende klanknabootsingen voor.

Het aantal verschillende klanknabootsingen per geluid heeft te maken met de aard van het geluid dat nagebootst wordt. Een eenvormig en frequent geluid als een geweerschot levert in veertig willekeurige strips 245 klanknabootsingen op, waarvan *slechts* acht verschillende. ***PANG*** en ***PAW*** nemen samen driekwart van de gevallen voor hun rekening. De verklaring voor die beperkte variatie wat betreft geweerschoten is tweevoudig: het geluid dat nagebootst moet worden, verschilt niet erg van het ene schot tot het andere, en hoe meer een klanknabootsing gebruikt wordt, hoe vaker een auteur ernaar zal teruggrijpen. Wanneer iedereen ***PANG*** gebruikt, heeft een auteur meestal niet de neiging om een andere klanknabootsing te zoeken. Die neiging heeft hij wel als hij zich moet voor de geest halen welke klanknabootsingen er meestal voor een dergelijk geluid gebruikt worden, of als hij zich het oorspronkelijke geluid moet proberen voor te stellen. Het mentale proces waardoor een geluid omgezet wordt in taal laat heel veel variatie toe. Het maatschappelijke proces waardoor een klanknabootsing algemeen wordt, noemt men lexicalisatie. Klanknabootsingen worden op dezelfde manier gelexicaliseerd als gewone woorden: door frequent gebruik bij verschillende mensen.

Klanknabootsingen hebben iets uitgesproken humoristisch, omdat ze het geluid nooit helemaal perfect nabootsen. Door op de verwachtingen van de lezer in te spelen, kan een stripauteur heel wat lachbuien opwekken. Bij een rinkelende telefoon verwacht een lezer ***RING*** of ***DRING*** of iets dat er niet te veel van afwijkt. Iemand als Fritz van den Heuvel zet er dan ***GNIRD*** (omkering van ***DRING***) of ***SJLORF***, waarbij het hoofdpersonage zegt: 'Ik moet dringend die telefoongeluidonomatopee laten herstellen'. Van den Heuvel illustreerde ook het vertaalprobleem bij klanknabootsingen door een schot van een tank te larderen met ***BAOUM***, waarop een personage vraagt of dat niet ***BAOEM*** moet zijn. Hij krijgt als antwoord dat 'de kogels van Franse makelij zijn'. In

de reeks Walhalla van Peter Madsen vind je een andere soort humoristisch gebruik van klanknabootsingen: een kleine jongen slaat een reus op het hoofd en dat brengt de klanknabootsingen ***BONGJE***, ***BONKJE*** en ***PAFJE*** voort. Het is abnormaal dat onomatopeeën een verkleinwoord krijgen, maar de tekenaar slaagt er hier in op een grappige manier weer te geven dat de slagen van de jongen heel zachte slagen zijn. Normaliter drukt een tekenaar de nuances in het volume uit door een andere klinker te gebruiken: ***PIF*** klinkt heel wat minder luid dan ***POF***.

Maar de creatieve geesten van de auteurs, het geluid zelf en de humoristische mogelijkheden volstaan niet om alle vormen te verklaren. Er sluipen veel klanknabootsingen uit andere talen in de Nederlandse voorraad binnen die er waarschijnlijk niet echt thuishoren. Nederlandstalige auteurs nemen die klanknabootsingen wel eens over, omdat ze beïnvloed worden door buitenlandse auteurs. Hanco Kolk en Gerrit de Jager gebruiken bij voorbeeld vaak Engelse of op het Engels geïnspireerde klanknabootsingen. Het is trouwens een open vraag of de klanknabootsingen die we 'Nederlands' vinden, niet gewoon een beetje aangepast zijn uit een andere taal. ***PLOK*** is bij voorbeeld hoogstwaarschijnlijk een herschrijving van ***PLOC*** uit het Frans. En de meeste Franse klanknabootsingen zijn op hun beurt een beetje aangepast uit het Engels. Veel Nederlandse klanknabootsingen zijn dus eigenlijk Engelse, die via het Frans in Nederlandstalige strips terechtkomen.

Sommige auteurs zijn erg herkenbaar door de klanknabootsingen die ze gebruiken. Ze zijn er heel bewust mee bezig en hebben een eigen voorraad klanknabootsingen gecultiveerd. **Marc Legendre** heeft bij voorbeeld een heleboel klanknabootsingen die niemand anders gebruikt. Daarbij zijn er enkele die hijzelf wel zeer vaak gebruikt en die gebaseerd zijn op Antwerpse streektaal: ***MOT*** en ***KLED*** bij voorbeeld. Maar hij ontwerpt zelf ook een heleboel klanknabootsingen die hij maar één keer gebruikt.

Volgens Legendre wisselt hij zo veel af 'om mij te amuseren'. In het album *Biebelsporten* zijn er meer dan honderd klanknabootsingen die je in geen enkele andere strip terugvindt.

William Vance blinkt uit door zijn onleesbare klanknabootsingen: ***KRAA-A-AM-BWAOOOMM*** ... Hij gebruikt beletseltekens (...), koppeltekens (-) en erg expressieve medeklinkercombinaties. Hij lijkt ermee te willen uitdrukken dat een geluid heel moeilijk weer te geven is in letters. Een vorm van extreem realisme dus.

Franz gebruikt als Fransman echte Engelse klanknabootsingen en **Gerrit de Jager** hanteert vooral zelfontworpen op het Engels geïnspireerde en grappige onomatopeeën ***KLONT*** en ***BLERK*** vind je niet in andere strips dan die van de Jager. **Franquin** doet in *Guust* zijn best om zo veel mogelijk onomatopeeën in zijn tekeningen te moffelen. En zo hebben veel auteurs hun eigenaardigheidjes.

De wereld van de klanknabootsing is een enorme chaos, waarin alle elementen die meespelen zorgen voor een grotere variatie. Wanneer uitgevers proberen om die creatieve variatie in te dammen, verdwijnt de aantrekkelijkheid van de chaos. Anderzijds kunnen vertaalproblemen al wat beter opgelost worden wanneer auteurs er rekening mee houden dat hun werk vertaald wordt. De voldoening van de lezer zal enkel toenemen.

De auteur heeft zijn eindwerk aan de KU Leuven geschreven over klanknabootsingen in veertig verschillende strips van veertig verschillende auteurs. Wie geïnteresseerd is in dat eindwerk, kan via de redactie contact opnemen met de auteur.

Boven, Franquin, de meester van de onomatopee. *Rechts en onder,* Het eeuwige vertaalprobleem zorgt soms voor lachwekkende kretologieën. *Linksonder,* Door een klanknabootsing te gebruiken die duidelijk niet past bij een rinkelende telefoon bereikt Fritz van den Heuvel een grappig effect.

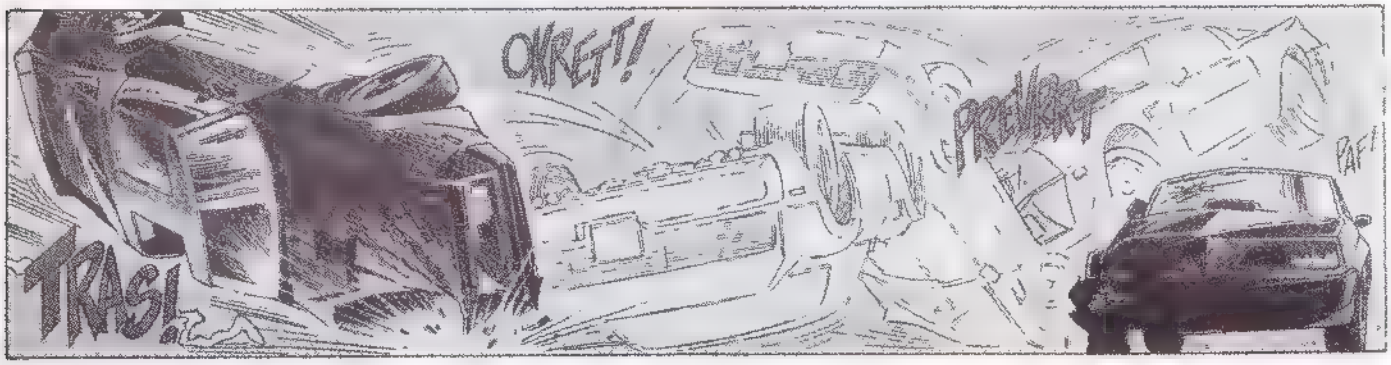

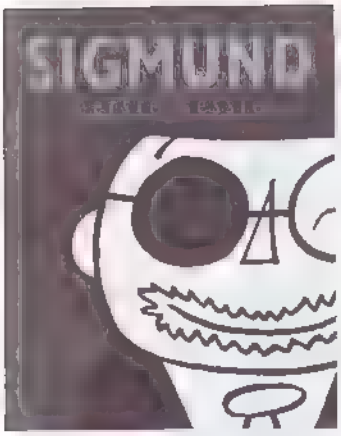

Sigmund 1: Eerste sessie

De Wit
Plaatjesmaker 1994
ISBN 90-72557-05-0
Prijs f 14,95 / Bfr.299
(56 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Vanaf de fraai vormgegeven omslag van deze eerste bundeling van de krantestroken die **Peter de Wit** tekende voor *de Volkskrant* grijnst ons, levensgroot en angstaanjagend oranje, Sigmund toe; de psychiater die, behalve zijn professie, weinig gemeen heeft met zijn beroemde dode naamgenoot, hoewel een zeker sarcasme en bepaalde morbide interesses ook **Freud** niet ontzegd kunnen worden. Wanneer het gaat om de doorgronding van de zieleroerselen van Peter de Wits geesteskind, biedt een dergelijke vergelijking ook weinig soelaas. Beter kan de lezer, naast zijn dagelijkse portie stripalbums, de krant lezen. Dan merkt hij dat Sigmund, zoals alle krantepapieren helden, niet elke dag de leukste is. Soms is hij flauw en ontstijgen zijn belegen moppen niet het niveau van een 'man komt bij psychiater'-grol op de **Max Tailleur**-moppenlijn. Op andere dagen komt de dokter die meer geeft om zijn planten dan om zijn klanten echter weer ongekend scherp uit de hoek. Vooral wanneer de strip zich met de actualiteit bemoeit, verdient ze eigenlijk een plek op het voorblad, in plaats van de achterafpagina die ze deelt met het kruiswoordraadsel en het uitgebreide weerbericht. *Sigmund 1: Eerste sessie* is een selectie uit ruim negen maanden Volkskrant (plus twee door de hoofdredacteur afgekeurde en dus nooit verschenen 'penisverlengende strips'). Een flinke portie wel erg voor de hand liggende grappen is toch nog door deze selectie heen gekomen. Dit moet op de koop toe genomen worden. Morgen is er weer een dag, en kan de satanische kleine dokter weer onweerstaanbaar toeslaan.

SR

***

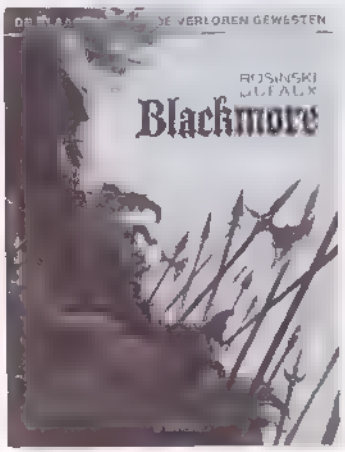

De klaagzang van de verloren gewesten 2: Blackmore

Rosinski & Dufaux
Dargaud 1994
ISBN 90-6793 371-6
Prijs f 9,95 / Bfr 199
(64 pagina's, kleur, s.k.)

Jean Dufaux heb ik leren kennen als een wisselvallige scenarist, die zelfs niet altijd in staat is om een aanvaardbaar niveau voor pulp als *Pokervrouw* en *Jessica Blandy* te bereiken. Op verzoek van de redactie van Stripschrift bespreek ik nu twee van zijn recente pennevruchten. Ze bevestigen mijn mening over hem, want het ene verhaal is zwak, het andere beslist heel aardig.

Dat eerste verhaal is *Blackmore* uit de reeks *De klaagzang van de verloren gewesten*. Ondanks de zeer matige kwaliteit ervan heeft Dufaux voor het tekenwerk een stripmaker van naam weten te strikken: **Grzegorz Rosinski**. Met één van de beste scenaristen die de stripwereld rijk is, maakt hij het onvolprezen *Thorgal*. Wat de begenadigde Rosinski ertoe brengt om zijn talenten te verspillen aan een derderangs scenarist als **Duchâteau** met *Hans* of nu weer een derderangs scenario als dat van *Blackmore*, is mij een raadsel. Of valt dit te verklaren uit het feit dat het aantal goede scenaristen op de vingers van één hand te tellen is? Met andere woorden, moet Rosinski het zo nu en dan met minder doen, omdat anders zijn inktpotje verdroogt en de kachel ophoudt te branden?

Blackmore is een bijeengeschraapte verzameling clichés, waar niets origineels mee gedaan wordt. De slechterik woont nota bene in een op een doodshoofd lijkende burcht! Clichématiger kun je het niet bedenken en het valt te vrezen dat in dit geval Rosinski zich door het gebrek aan inspiratie van zijn scenarist heeft laten meeslepen. Het verhaal kent wendingen die er duimendik bovenop liggen en zozeer bedoeld zijn om de lezer toch nog voor verrassingen te plaatsen, dat ze geforceerd overkomen. Wat wil je als de schurk van het verhaal van gedaante kan verwisselen? Dan is de verleiding groot om deze magiér in de meest 'onvermoede' hoedanigheden op te laten duiken. Dufaux gaat nog net niet zo ver in zijn gemakzuchtige effectbejag om uiteindelijk ook heldin Sioban als een alter ego van haar boosaardige tegenstrever te ontmaskeren. Blackmore speelt in Keltische sferen. Als 'de klaagzang van de verloren gewesten' klinkt, ontbrandt de strijd tegen het schrikbewind van de magiër ten gunste van het goedmoedige bewind van Sioban, dochter van de vermoorde heerser Wulff. Om de magie van die klaagzang te beklemtonen, schiet er een vallende ster door het zwerk. Bah!

NU

*

Mister Black 1

Griffo & Dufaux
Dupuis 1994
ISBN 90-3,4-1711-4
Prijs f 23,50 / Bfr 470
(64 pagina s, kleur, h.k.)

Met *Mister Black* heeft **Jean Dufaux** een veel betere prestatie neergezet. Dit verhaal is luchtig, heeft een droogkomische ondertoon en spreekt tenminste tot de verbeelding.

In het Engeland van rond de eeuwwisseling voegt het weesje Fanny zich bij haar oom Lord Charleston, de voorman van de clan der Tohu. Hij bewoont het prachtige kasteel van Blacktales, maar dit onderkomen dreigt hem te ontvallen doordat hij het contract met de mysterieuze eigenaar Mister Black moet verlengen en de enige pen waarmee het contract ondertekend kan worden spoorloos verdwenen

Stripwinkel Sjors (Schaffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

is. Als hij maar niet in handen valt van de clan der Bohu. Dan mogen zij namelijk zeven jaar lang op Blacktales wonen.
Het kasteel is een waar doolhof. En natuurlijk wemelt het van de geheimen. In de kelders, op de zolder, in vergeten vertrekken duiken figuren op, die allemaal hun steentje bijdragen aan het kleurrijke van dit verhaal. Ze handelen volgens rituelen die op de lachspieren werken, maar die Fanny met de naïviteit van een kind als vanzelfsprekend ervaart. Maar er wordt ook bloed vergoten. Dufaux zet doodernstige horrorelementen af tegen de niet serieus te nemen fratsen van een gezelschap excentriekelingen en hij weet beide perfect te doseren. Dat maakt Mister Black tot een uiterst aangenaam verhaal.
Tekenaar **Griffo** heeft de speelse mengeling van horror en humor, die doet denken aan de film *Delicatessen*, uitstekend aangevoeld. Het kasteel is een onheilspellende opeenstapeling van torentjes. De gangen en vertrekken zijn ontzaglijk vergeleken bij het onderdeurtje Fanny. De tragikomische karakters van de personages komen volledig tot hun recht in hun uiterlijken, die met veel aandacht voor detail getekend zijn. Eén en ander mag dan óók clichématig zijn, maar deze clichés gaan zowel tekenaar als scenarist duidelijk aan het hart. Hierdoor kan het gebeuren dat de clichés het verhaal verlevendigen. In plaats van het zo vitaal als een wassenbeeldenmuseum te maken, zoals bij *Blackmore* het geval is.

NU

***

Calypso

Baltus & Peeters
Casterman 995
SBN 90 303 8 09 4
Prijs f24,25 / Bfr 450
(64 pagina's, kleur, h.k.)

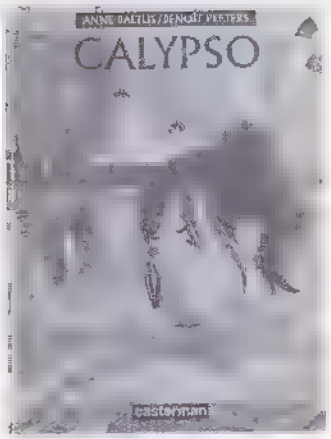

De lokroep van het water heeft fatale gevolgen in *Calypso* van **Anne Baltus** en **Benoît Peeters**. Hoofdpersoon Delphine Declerck restaureert een wandmozaïek. Het is een tafereel uit de Griekse mythologie. Odysseus neemt afscheid van de nimf Calypso. Het noodlot slaat toe en Delphine valt van een steiger in het zwembad. Op het nippertje wordt ze gered. Door de omstanders denkt iedereen Delphine weet beter: de geest van een jonge man redde haar leven. Laurent Salmon, zwembadbaas en stille bewonderaar van Delphine neemt haar niet serieus. 'Een visioen, als gevolg van je bewustzijnverlies. Maar wat geeft het, het gaat erom dat je leeft ...', rationaliseert hij. Delphine luistert niet eens, zij denkt aan de charmante geest
Op bezoek in haar geboortestad Spa vertelt Delphines vader haar voor de honderdste keer dat ze al eerder bijna verdronk. In een vijver. Op zoek naar haar redder vindt Delphine in de archieven een foto van een jonge man, die eerder in Calypso verdronk. In de foto herkent Delphine haar redder. Dagelijks duikt ze in het bassin van het zwembad, in de hoop op een nieuwe ontmoeting met haar held. Na een teken van hem, neemt ze een laatste duik.
Laurent Salmon blijft eenzaam achter. Van de tekeningen straalt zijn wanhoop af. Had hij haar eerder zijn liefde moeten bekennen? Heeft hij teveel tijd in zijn muziek gestoken? Had hij Delphine kunnen redden, wanneer hij naar haar had geluisterd in plaats van Schubert (*Der Tod und das Mädchen* en *Forellenkwintet*) te spelen? Laurent is wanhopig en de totale instorting nabij. Steeds vaker zoekt hij de rand van het, na het dodelijke ongeval gesloten, zwembad. Misschien had Delphine immers gelijk en was er een geheimzinnige redder. Ook voor Laurent lonkt het water verleidelijk.
Het scenario van Peeters over een onbereikbare liefde is door hem en Baltus tot leven gebracht. Toch zijn de tekeningen wat rafeliger, en daardoor minder krachtig dan in het vier jaar geleden in dezelfde reeks verschenen *Dolorès*, van Anne Baltus en **Schuiten/Peeters** (het duo van de prachtige reeks *De duistere steden*). In *Dolorès* probeert een maniakale modelbouwer en perfectionist de werkelijke wereld naar zijn hand te zetten. Hij gaat over lijken en kooit de vrouw die hij aanbidt. Noch de maquettefanaat in zijn modelwoning, noch Delphine en Laurent in hun zwembad, vinden wat zij zoeken. De nimf Calypso bezitten is stervelingen niet gegeven, maar met het album kun je wel wegdromen.

EvdH

***

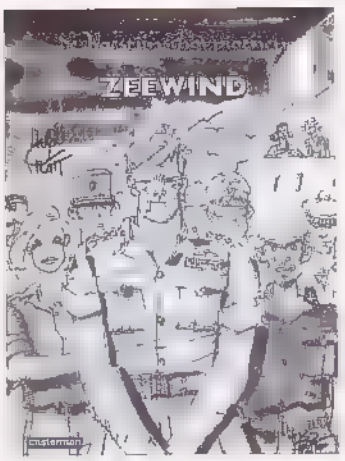

De Woestijnschorpioenen 4: Zeewind

Pratt
Casterman, 994
SBN 90-303-8469-7
Prijs f26,95 / Bfr 495
(52 pagina's, zwart-wit, s.k.)

Zeewind is zout en schuurt. Zeewind staat voor verlangen, dreiging en verlies. De wind verkoelt in de woestijn, natuurlijk, maar hij lest geen dorst. De zee geeft uitzicht op een ander bestaan, natuurlijk, maar ze zal nooit het leven van een woestijnschorpioen kunnen vervullen. De oorsprong en het doel van zeewind zijn onbekend. Wie met zijn neus in de wind loopt, wordt verrast en wie er zich niets van aantrekt, loopt verloren. Dreiging alom.
In deze vierde episode van *De Woestijnschorpioenen* is 'Zeewind' de naam van een bordeel, 'het meest romantische bordeel aan de kust' zelfs. Het is de smeltkroes waar de Noordafrikaanse oorlogshandelingen tussen Engelsen, Duitsers, Fransen, Italianen en vrijbuiters een rustpunt vinden. De bordeelhoudster, Madame Brezza, is het ultieme symbool van de grenzen van een oorlog. Met haar verzameling slipjes in een vooroorlogse Citroën is zij te gast op elke commandopost. De politieke situatie doet er voor haar niet toe en evenmin voor haar oorlogsmoede gastheren. Madame Brezza is de wind zelf.
Zeewind is een prachtig boek. De kale lijn van **Hugo Pratt** gaat opnieuw tot op het bot van de verbeelding. Zijn scenario is ingewikkeld, maar het klopt tot in detail. Het verhaal gaat over een groep avonturiers onder leiding van kapitein Koïnsky, die dwars door de verschillende linies naar de kust trekt. Oorlogslinies die er eigenlijk niet meer zijn. Er is alleen nog geweld – op persoonlijke titel bijna, schermutselingen voor eigen gewin waarbij iedereen verliest. Pratt schreef een schitterend verhaal over dat soort verlies. Zonder belering en des te aangrijpender dus.
Zeewind is spannend tot op de laatste bladzijde en blijft dat ook bij het herlezen. Het wordt er alleen maar mooier en naargeestiger op. Pratt is een van de weinigen in zijn vak, die keer op keer laat zien, dat hij spelen kan tussen die twee polen van romantiek.

HM

***

De kronieken van Panchrysia 1: De vlucht

Ferry
Lombard 1995
SBN 90-5581-030-4
Prijs f ,25 Bfr 2 0
(48 pagina's, kleur, s.k.)

De tekenaar **Ferry** (van Vosselen) beweegt zich in zijn verhalen op het breukvlak tussen waan en werkelijkheid. In zijn

realistische verhalen wordt plaats ingeruimd voor mystiek en magie. Binnen dit kader van magisch-realisme speelt zich zijn nieuwe reeks af over het ongekende land Panchrysia. Hij heeft zich laten inspireren door het semi-wetenschappelijke boek *De dageraad der magiërs* (De Bezige Bij 1964) van **Pauwels** en **Bergier**, die vooral bekendheid hebben gekregen door publikaties in *Bres Planète* over verborgen, verloren gegane kennis, verboden boeken als het *Necronomicon* (het boek der doden), alchimie en geheime genootschappen, die de wereld willen verbeteren.

Hoofdpersoon in dit eerste deel is John Black, een aan opiumsnoepjes verslaafde scheikundige, die leefde van 1728 tot 1799. Hij was koortsachtig op zoek naar het eeuwige leven en gezien het tijdstip waarop deze strip start – begin 19e eeuw – was hij daar in geslaagd. Het moet gezegd, dat lag niet zo zeer aan zijn kunde als wel aan de kennis van een geheimzinnig volkje dat via een slinkse weg een elixir naar het Westen had gebracht. Naast Black figureren nog drie min of meer belangrijke personages in dit verhaal, te weten de dochter van een verdwenen ontdekkingsreiziger, wiens verhaal tot de lezer komt via een Panchrysiaans hologram, diens gek geworden bediende, gevonden op een feloek en in het bezit van het levenselixir en de wellicht bindende kracht in de reeks, een weesjongen, die behept is met een reusachtige overlevingsdrang.

Naast de sfeertekeningen weet Ferry een spanning op te bouwen, die culmineert in de verrassende ontsnapping van genoemd drietal per luchtballon uit het met de ondergang bedreigde kasteel van de magiër Black.

De reis naar Panchrysia, het Shambala uit de oude kronieken, kan een aanvang nemen.

RB

***

Batman Special 23: Bloodstorm

Jones & Beatty & Moench
Baldakijn 1995
SBN geen
Prijs f 9.95 / Bfr 207
(96 pagina's kleur s.k.)

'Hoe snel en hoe ver ik ook vlucht, mijn geest ontsnapt niet aan de rode verlokking. De dood spot met me. Het leven tart me. Dorst achtervolgt me. En samen vormen deze drie een vervloeking. De strijd met Dracula was gemakkelijk, vergeleken met deze nieuwe strijd . . . gedwongen om te vechten tegen wat ik geworden ben en tegelijk te verhinderen dat anderen worden wat ik ben.'

Deze vertwijfelde woorden klinken uit de mond van Batman in zijn meest recente DC-Special *Bloodstorm*, in het Nederlands uitgegeven door Baldakijn. *Bloodstorm* is het vervolg op de vorige special *Rode Regen*, die eind april '94 verscheen. De toenmalige *Batman/Dracula*-kruisbestuiving was als voortvloeisel van de vampierrage (ingezet door de film *Interview with the vampire*, met onder andere **Tom Cruise** als keelkluiver) heel succesvol. Het was dan ook niet meer dan logisch dat de makers van *Rode Regen*, scenarist **Doug Moench** en tekenaar **Kelley Jones**, hun succesformule andermaal toepasten. Het resultaat heet dus onvertaald *Bloodstorm*, werd geïnkt door **John Beatty** (in Amerika worden ook inkters in het zonnetje gezet) en de fraaie kleurpalet werd net als bij *Rode Regen* gehanteerd door **Les Dorscheid**.

Batman als vampier, dat is weer eens wat anders. Al boezemde het me wel wat angst in. Angst voor de voorspelbaarheid waar veel comics in verzanden. Wanneer je immers een traditioneel, uitgemolken gegeven als dat van

Batman koppelt aan het nog veel tradionelere en al helemaal leeggemolken Dracula-principe, kan het bijna niet anders of je gaat huizen vol open deuren intrappen. Ik zou spreken van het *Generaal*-effect: je weet precies hoe iedere episode eindigt en alleen de humor van **Peter de Smet** zorgt ervoor dat de avontuurtjes te pruimen blijven.

Bij een Batman/Dracula-crossover koppel je echter twéé voorspelbare verhaaltjes aan elkaar: Batman, die het slechte met stevige middelen verslaat, versus de vampier, die slechts met geheven kruisen, wijwater, het spiesen van harten en andere *Vade Retro*-technieken kan worden bedwongen. Voorspelbaarheid troef, lijkt me zo.

Toch vervalt *Bloodstorm* niet in deze gapende valkuil. Het scenario van Moench is voldoende uitgebalanceerd om bijna honderd bladzijden te blijven boeien. Batman trekt ten strijde tegen een horde bloeddorstige vampieren, die aangevoerd wordt door de Joker. Batmans aartsrivaal wil Gotham City ditmaal veroveren door alle bendes van de stad het slachtoffer te laten worden van zijn bijtgrage bondgenoten. Uiteindelijk zal dan heel crimineel Gotham opstaan uit zijn/haar graf en zich bij de vampierenschare van de Joker aansluiten. Batman steekt daar een stokje (lees: kruisje) voor.

Het meest fascinerende van het verhaal is Batmans eigen, innerlijke strijd tegen een Dracula-beet die hij opliep in *Rode Regen*. De bloedlust vreet aan hem als een drug. Het enige dat hem in het gareel kan houden, is de liefde voor een vrouw. Batman vindt die liefde bij Selina Kyle, een bevallige dame die zelf een beet opliep van een Joker-protégé en vervolgens 's nachts de gedaante van een katvrouw aanneemt. Samen bestrijden zij de Joker.

Behalve een sterke scenario bevat *Bloodstorm* ook fabelachtig tekenwerk. Kelley Jones brengt Batman op papier tot leven en schept een wereld die mysterieus en tijdloos is. Zijn schaduwvoering is doeltreffend, maar het zijn vooral de close-ups waarin hij uitblinkt. Het is jammer dat de meeste comics (en ook deze) te klein en op te slecht papier worden afgedrukt, want anders was deze Batman-special extra genietbaar geweest.

Tenslotte nog speciale aandacht voor de teksten van dit album. Moench toont zich een ware poëet en met name de *monologues intérieures* werken sfeerversterkend. Of bij voorbeeld zo'n opmerking tegen Batman als: 'Jij hebt deze stad gered, hè? Maar terwijl je dat deed ... ben je zelf een gevallen engel geworden.' *Bloodstorm* is een boeiend stukje vampierenepos.

JM

***

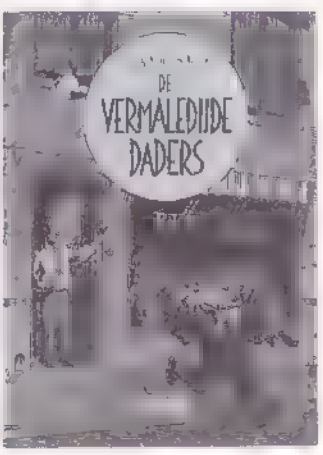

De vermaledijde Daders

Van den Heuve
De Schaar 995
SBN 90-736 9-23-8
Prijs f 12.50 / Bfr. 199
(40 pagina's, kleur, s.k.)

Na een korte pauze komt **Fritz van den Heuvel** sterk terug met zijn zesde album, deze keer een onvervalste misdaadroman. Het beschrijft de laatste zaak

van Lex Lenin, openbaar privé-detective, die vruchteloos tracht selfmade meester-misdadiger Frans Daders te 'klissen'. Uiteindelijk moet oude bekende Bob de Kerpel, gediplomeerd televisiesloper, eraan te pas komen om de zaak tot een bevredigend einde te brengen.
Zoals we van Van den Heuvel gewend zijn, is het album weer een aaneenschakeling van bizarre grapjes, spelletjes met stripconventies en zeer melige woordgrapjes, die gezamenlijk op miraculeuze wijze toch een samenhangend en goed te volgen verhaal vormen. Er zijn ongetwijfeld lezers die er niet tegen kunnen, maar als vorm blijft het totaal oorspronkelijk en voor de daarvoor gevoeligen een achtbaan van plezier.
Er zijn in dit album meer en betere grappen te vinden dan in het vorige, dat twee jaar geleden verscheen, en dat een beetje vermoeide indruk maakte. Aan de andere kant is het tekenwerk er helaas niet bepaald op vooruitgegaan, dat ziet er nogal gehaast uit. Ook de inkleuring zal geen prijzen in de wacht slepen. Dat is misschien te verklaren uit de mededeling achterin (waar Fritz van den Heuvel zich BIJNA UITGEPUT verklaart). We hopen dat hij het rustig aan doet, op iets moois willen we best wat langer wachten.
N.B. Let bij aanschaf even op, er zijn misdrukken gesignaleerd.

JL

***

Red Road 3: Bad Lands

(De grote Indiaanse saga 6)
Derib
Lombard 1995
ISBN 90 558 -009-6
Prijs f24,95 / Bfr.495
(64 pagina's, kleur, h.k.)

Het Wilde Westen heeft al sinds mensenheugenis zijn eigen plaats in de stripwereld. Het heeft als genre een onmiddellijke herkenbaarheid en is slechts gebonden aan een handvol echt wezenlijke historische feiten. Kortom, je zet zulke avonturen in een handomdraai op papier. Zeker als je je hele leven eigenlijk niets anders gemaakt hebt. Mensen als **Blanc-Dumont** en **Palacios** hebben vermoedelijk hele zolders vol met western-documentatie en hoeven maar in het wilde weg naar een boek te grijpen om een historisch verantwoorde Apache-krijger neer te zetten.

Zo ook de Zwitser **Derib** (pseudoniem van Claude de Ribeaupierre). Zijn bekendste creaties zijn *Buddy Longway* en *Yakari*, die beide alles te maken hebben met cowboys en vooral indianen. Derib brak door met deze strips en heeft het Wilde Westen sindsdien nooit meer achter zich gelaten. Zijn indiaanse archiefkast stofte hij uit met *Hij die tweemaal geboren werd*, een trilogie over het leven van een visionaire Sioux-medicijnman. In deze prachtige cyclus toonde Derib aan geen pistoolduels en Burgeroorlogen nodig te hebben om een integer beeld te schetsen van de oorspronkelijke bewoners van het Noordamerikaanse vasteland. Zijn aanpak is heel documentair en natuurgericht, wat op het eerste oog een beetje saai lijkt, maar wat zijn strip ver doet uitstijgen boven het gemiddelde cowboyverhaal.
Nadat Derib de trilogie in 1985 had afgerond, kwam er geen einde aan zijn westernfanatisme. Integendeel, de reeks bood perspectieven voor een nieuwe serie: *Red Road*. Hierin volgt de Zwitser het leven van Amos Lambert, de kleinzoon van Hij die tweemaal geboren werd. Amos groeit op als twintigste-eeuwse reservaatindiaan en heeft een arm en kleurloos bestaan voor de boeg. In de eerste twee delen, *American buffalos* en *Business rodeo*, gaat echter zo ongeveer alles mis wat er maar mis kan gaan en komt Amos er alleen voor te staan. Hij wordt zich langzaam bewust van de gaven die hij heeft meegekregen van zijn illustere, maar hemzelf onbekende voorvader. Het nieuwste album heet *Bad Lands* en gaat netjes verder waar Derib gebleven was. na zijn winst in het rodeokampioenschap van de stad Cheyenne wil Amos het door hem bereden paard diens vrijheid teruggeven, maar dit betekent dat de politie hem zoekt wegens paardediefstal. Op zijn vlucht voor de wetshandhavers krijgt hij hulp van de mooie Ina Red Eagle. Zij brengt hem in contact met een kleine groep opstandige Sioux-indianen, die geleid wordt door Ina's oom Leonard en zich verschuilt in het rotsgebied Bad Lands. Amos sluit zich bij de opstandelingen aan zonder zich werkelijk in hun beweegredenen te verdiepen – het is de mooie Ina die hem doet blijven. De militante visie van de bendeleden en het harddrugsgebruik van Ina stuiten hem echter tegen de borst.
Derib ontspint een boeiend plot, maar komt er tegen het einde achter dat hij te weinig ruimte over heeft. Zo wordt het verhaal in alle haast slordig afgerond en gebeurt er in het laatste kwart van het boek meer dan op de overige pagina's. Een consequentie is dat de karakters van Ina's oom Leonard en FBI-agent Nick Matterson nauwelijks uitgewerkt worden, terwijl zij in het slot van het boek een doorslaggevende rol spelen. Dit alles geeft het einde iets plichtmatigs en dat is jammer, want *Bad Lands* is een prima strip. Derib houdt de aandacht van de lezer goed vast door zijn heldere verteltechniek en dito tekenstijl. Het getuigt van klasse dat hij een uiterst realistisch beeld weet op te roepen van de indianenreservaten in Amerika.
De *Red Road*-cyclus is maatschappijkritisch zonder drammerig te worden en Amos is een bescheiden twijfelaar in plaats van een stoere held. Derib biedt de lezer met *Bad Lands* een pretentieloos avontuur met een historisch decor (de naweeën van de Indianenslachting van Wounded Knee) en een morele boodschap ('Gebruik geen harddrugs!'). Het is een oprechte, misschien wat brave strip. In ieder geval interessant genoeg om het slotdeel af te wachten: *Wakan*.

JM

***

Writer's Block

Kamagurka
Harmonie/Loempia 995
ISBN 90-6 69 490-6
Prijs f 7 90 Bfr 358
(04 pagina's zwart/wit, s.k)

Wie kent het niet? Er ligt een maagdelijk wit vel papier voor je neus, uitnodigend wachtend om volgeschreven te worden. Je hand grijpt naar een pen, maar er komt geen letter, nog geen punt of komma op papier. Minuten verstrijken. Worden kwartieren. Worden uren. Het klamme zweet breekt je uit. Dat stuk moet vandaag nog, voor de laatste buslichting, gepost worden. Je schrijft een eerste woord op Krast het gelijk weer door En plotseling dringt het tot je door. Dat vel papier zal vandaag leeg blijven. De diagnose: writer's block
In Kamagurka's *Writer's Block* zijn honderd tekeningen over dit probleem gebundeld. De cartoons verschenen eerder in de zaterdagse boekenbijlage van *NRC Handelsblad*, natuurlijk een plaats bij uitstek om ze af te drukken. In de meeste prenten zien we dan ook een wanhopige schrijver, zittend achter zijn bureau met de pen in de aanslag, op zoek naar dat eerste woord dat hij nooit zal vinden. Maar het zijn niet alleen romanciers, journalisten of ander volk dat beroepshalve van de pen afhankelijk is, die in deze bundel worden getroffen door een writer's block. Ook de man die op zijn

sterfbed zijn testament moet schrijven krijgt geen letter op papier. En dan is er ook nog de man die bij de slager met een leeg boodschappenbriefje binnenkomt. In beide gevallen zal de inkt nooit het papier bereiken.
Net als in Kamagurka's andere werk (*Bert Vanderslagmulders, Cowboy Henk*) zijn de tekeningen ondergeschikt aan de taal. De tekeningen geven het kader aan waarbinnen de grap wordt gemaakt, en versterken het absurde en groteske karakter van Kamagurka's humor. Hoewel niet alle 'Writer's Blocks' in dit boek even geslaagd zijn, weet Kamagurka over het algemeen een hoog humoristisch niveau te handhaven. En het boek heeft nog een mooi en handzaam formaat ook.

LB

***

Melisande 1: Betoveringen

Clarke & Gilson
Dupuis 1995
ISBN 90-3 4-1726-2
Prijs f8 95 / Bfr.165
(48 pagina's kleur s.k.)

Melisande is een vriendelijke, jeugdige tweedejaars studente op de heksenschool. Zij heeft werk gevonden op een kasteel waarvan de bewoners even kleurrijk en griezelig zijn als de figuren uit televisieseries als *The Addams Family* of *The Munsters*. Dit gegeven wordt op komische manier uitgewerkt in verhalen die variëren in lengte van één tot vier pagina's.
De makers weten aloude clichés uit het horrorgenre handig in een nieuwe setting te zetten en soms zelfs lichtelijk belachelijk te maken op een manier zoals schrijver **Terry Pratchett** dat doet met het fantasygenre. Daarbovenop vullen zij deze aan met nieuwe vondsten, waardoor de wereld van Melisande geen moment gaat vervelen. Bij voorbeeld: de verwarming van het kasteel werkt alleen als de geest die erin huist eens goed doorgekieteld wordt met wat vuur. Pas dan kan hij verhit door het systeem razen en de warmte in het kasteel brengen.
Ook de vermenging van lullige alledaagsheid met klassieke horror levert hilarische taferelen op. Zo blijkt de heksenschool net zo gestructureerd te zijn als een doorsnee middelbare school en is de lokale weerwolf overdag een vreselijk miezertje.
Dit alles maakt van *Melisande* beslist geen diepgravende, pretentieuze of spannende strip en hij is ook zeker niet met die opzet gemaakt; het is een strip die aangenaam wil onderhouden, lichtelijk betovert en af en toe op de lachspieren werkt.

HW

**

De brieven van Krivtsov

Jigounov
Lombard 1995
ISBN 90-558 -014-2
Prijs f24 95 / Bfr 495
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Een begeleidend schrijven van de uitgeverij bij een boek, waarin dit werkstukje alom geprezen wordt, werkt averechts. De haren van een recensent gaan overeind staan, wanneer een partijdige instantie die een uitgeverij nu eenmaal is hem een mening voorkauwt. Het is als het typetje van **Toon Hermans** dat het publiek van zijn komische talenten wil overtuigen met de woorden: 'Ik ben me d'r eentje.'
Ofschoon Lombard in haar persbericht vooral haar enthousiasme voor een jonge, ondernemende striptekenaar laat blijken en hem niet meteen tot een genie bombardeert (het blijft bij 'talentvolle tekenaar'), begon ik toch met de nodige scepsis *De brieven van Krivtsov* te lezen. De strip is het debuut van de zesentwintigjarige Rus **Youri Jigounov**. Maar mijn aanvankelijke twijfel verdween als Moskouse sneeuw voor de zon.
Jigounov is een realistisch tekenaar die zich een uitstekend waarnemer van mensen toont. Zelden kom je een strip tegen waarin zó naturel geacteerd wordt dat je haast zou vergeten dat het hier niet om mensen van vlees en bloed, maar van papier en inkt gaat. Gelaatsuitdrukkingen geven talloze nuances te zien; de bewegingen zijn vloeiend. Handen zijn voor veel striptekenaars een kwelling. Jammer dat een mens er twee heeft en een stripfiguur dus ook. Waar moet je die krengen in 's hemelsnaam laten? Maar in de tekeningen van Jigounov dragen zij hun steentje bij aan het zich perfect uitdrukken van de personages.
Anton en Lida sluiten vriendschap met een oude man die enkele waardevolle brieven van een strijdmakker uit de tweede wereldoorlog in zijn bezit heeft. Tegen de achtergrond van de stad Moskou en het Russische platteland mogen de jongelui hun detective-talenten tentoonspreiden als deze brieven van Krivtsov gestolen worden. En passant worden ze verliefd op elkaar.
De plot is niet onaardig, maar het verhaal nogal obligaat. Beetje romantiek, beetje spanning, beetje actie en een beetje humor. Indien gewenst mag men een traantje van ontroering wegpinken. Het moet allemaal beter worden als **Pascal Renard**, die nu slechts de dialogen bewerkte, met een belangrijke inbreng in diens nieuwe strips de tekenaar tot grootse daden zal inspireren.
'Youri Jigounov,' besluit Lombard in het persbericht, 'een jonge auteur om van nabij te volgen ... van heel nabij!' Wat men met die toch wat dreigende toevoeging bedoelt weet ik niet. Als ze maar niet menen dat ik op eigen kosten het jeugdige talent in zijn Russische woonplaats ga opzoeken.

NU

**

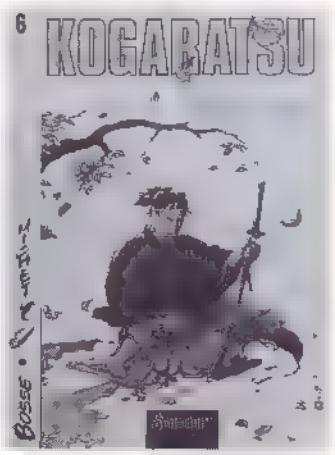

Kogaratsu 6: In de maalstroom van het leven

Michetz & Bosse
Dupuis 1995
ISBN 90-314-1731-9
Prijs f17,50 / Bfr 320
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Kogaratsu is een intrigerende serie die zich afspeelt in het Japan aan het begin van de zeventiende eeuw. Japan was eeuwen lang het toneel van bloedige burgeroorlogen, maar sinds kort heerst er vrede. De langdurige strijd heeft evenwel de Japanse samenleving ontwricht en veel slachtoffers geëist. Menig samurai heeft zijn meester verloren. Kogaratsu is zo'n samurai. Na de dood van zijn heer (zie eerdere albums) doolt hij door Japan. Tijdens zijn omzwervingen belandt Kogaratsu in een Japanse kustplaats. Op zoek naar werk vindt hij onderdak in een zwaardvechtersschool De spanning is hier te snijden. De meester van de school is oud en twee leerlingen wedijveren met elkaar om hem op te volgen. De gebeurtenissen worden evenwel nauwlettend in de gaten ge-

houden door een geheimzinnige toeschouwer ...
De auteurs van de serie moeten wel liefhebbers zijn van Japan en haar cultuur en geschiedenis. Uit hun werk blijkt een oog voor de schoonheid en wreedheid van het toenmalige Japan in al haar details. Niet alleen het verhaal, maar ook de karakters worden goed uitgewerkt in tekst en beeld.
Marc Michetz tekent het album in een realistische stijl, die de sfeer van Japan en van het verhaal treffend weet te raken
De opbouw van de tekeningen en de prachtig uitgevoerde inkleuring versterken de sfeer nog meer, door zich aan elke scène aan te passen.
Bosse heeft me met deze zevende aflevering (er is een nulnummer over de jonge jaren van Kogaratsu) wederom van het begin tot het eind weten te boeien. Toch vind ik het jammer dat na deel vier van de serie elk verhaal op zich staat. De scenarist heeft gedurende de eerste vier verhalen een zekere spanning op weten te bouwen, die ik nu een beetje mis (al is dit misschien meer een euvel van elk op zich staand stripverhaal)
Al met al is *In de maalstroom van het leven* een aanrader, en dat niet alleen voor de liefhebbers van sushi en sake ...

KB

***

Abraham Stone 2: De bron van het kwaad

Kubert
Arboris 995
ISBN 90-343-2367-6 (h.k.)
ISBN 90-343 2357 9
Prijs f 9.95 / Bfr 395 (h.k.)
f 9,95 / Bfr 95
(48 pagina's, kleur, h.k. & s.k.)

De Amerikaan **Joe Kubert** kan met recht een oude rot in het vak genoemd worden. Geboren in 1926 zette hij reeds op 11-jarige leeftijd zijn eerste schreden op het pad van professioneel striptekenen. In 1976 richtte hij een school op waar aspirant tekenaars worden klaargestoomd voor het echte werk. Na succesvolle series als *Hawkman*, *The Viking Prince*, *Tor*, *Enemy Ace*, *Sgt. Rock* en *Tarzan* te hebben getekend, trok hij

zich terug om zich geheel aan zijn school te wijden.
Abraham Stone is zijn eerste grote strippproject sinds jaren, bedacht op verzoek van de Kroaat **Ervin Rustemagic**. De produktie van het tweede deel werd enige jaren vertraagd door de Joegoslavische burgeroorlog.
In *De bron van het kwaad* ontfermt de weigestelde Mrs. Dorne zich over Abraham Stone. Zij bezorgd hem een baantje in Hollywood ten tijde van de Eerste Wereldoorlog
Met enige tegenzin wordt hij in de filmgemeenschap opgenomen, hij is immers de protégé van de eigenares van de studio. Overdag weet hij zich omhoog te werken in de rangen der acteurs. 's Avonds is hij de stoeipop van Mrs. Dorne. De lol is er voor hem echter gauw af wanneer sommige mensen in hun jacht naar roem en macht zichzelf te grabbel gooien.
Kubert doorspekt het avontuur met veel actie. In hoog tempo volgen de gebeurtenissen elkaar op. De voortdurend wisselende beeldregie draagt bij aan de vlotte verhaaltrent. Zijn pennestreken zijn snel en levendig en missen het nauwgezette en zorgvuldige karakter van Europese tegenhangers. Kuberts virtuositeit zit daarom in de vaart van zijn tekeningen en niet in de afwerking.
De wereld die hij neerzet is hard en meedogenloos. Aan het eind van het verhaal komt de moraal om de hoek kijken Is het Kubert zelf die de lezer toespreekt en wil wapenen tegen de grote boze wereld?

MN

***

Verhalen uit de Mega-steden 5: Vendetta in Gotham

Grant & Wagner & Kennedy
Arboris 994
SBN 90-343-255 -2
Prijs f 9,95 , Bfr 95
(48 pagina s, kleur, s.k)

Eind dit jaar komen de bioscoopfilms van *Judge Dredd* en *Batman*. Arboris brengt als voorproefje het tweede deel uit van de trilogie waarin beiden de hoofdrol spelen: *Vendetta in Gotham* Hoewel het eerste deel hiervan (*Judges in Gotham*) in alle opzichten een indrukwekkend stripalbum is, heeft het tweede deel last van een hoog *Back to the future II*-gehalte. Want in dit album wordt een brug naar het laatste deel van een trilogie gemaakt. En net als in bovenstaande film is de fundering van deze brug, het plot, niet zo sterk. Judge Dredd komt uit de toekomst om te zorgen dat in het heden een gebeurtenis niet plaatsvindt. In de toekomst (lees deel 3) moeten Batman en Dredd namelijk gezamenlijk strijd gaan leveren tegen de Riddler. En met een dooie Batman gaat dat nogal moeilijk
Daarnaast heeft onze Judge nog een appeltje met Batman te schillen. Met weinig dialoog wordt hier dus de basis voor een spetterend, afsluitend derde deel gelegd.
Als dit album qua plot niet zo sterk is, hoe zit het dan met de tekeningen? Het boek bestaat voor meer dan de helft uit actie- en gevechtscènes tussen de helden, getekend door **Cam Kennedy**. De mensen die comics lezen, kennen hem van de *Star Wars. Dark Empire*-series en weten wat zijn kwaliteiten zijn. Cam is namelijk een groot sfeerschepper en weet Gotham goed als een donkere industriële metropool neer te zetten. Daarnaast tekent hij de hoofdfiguren zoals schrijvers **Alan Grant** en **John Wagner** graag hun figuren zien: arrogant, cynisch en lelijk. Ik ben blij dat zowel Bat-

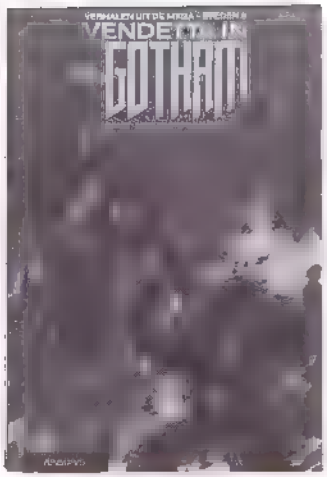

"Fantasia"
Grote collectie strips
Ruim assortiment antiquariaat
Groot aanbod stripposters en zeefdrukken
Gelderlandplein 203
1082 LW Amsterdam
020-6443261

STRIP & TIJDSCHRIFTENHANDEL
NOORD
ROTTERDAM

"Dick Bos"
Strip speciaalwinkel & Antiquariaat
In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquarische stripverhalen
Jonalaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr 010-4613147

man als Judge Dredd hun masker/helm niet afnemen. Maar zijn tekenstijl is helaas te statisch om actie goed weer te geven. Hierdoor wordt *Vendetta in Gotham* een zwak, afstandelijk album, wat alleen interessant is om je serie compleet te maken. De Nederlandse vertaling is redelijk. Het vertalen van het Engelse 'pal' als 'ouwe knakker' is een vondst. Daar zullen ze bij Van Dale van smullen.

JV

■

De koene ridder 19: De verloofde van Arthus

Craenhals & Dewamme
Casterman 1995
SBN 90-303-3547-5
Prijs f 9.50 / Bfr.175
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Ridder Roland van Rastigne is jong, maar heeft de wereld gezien; althans dat deel ervan dat de middeleeuwse ridder bekend was. Hij heeft zijn hart verloren, geliefden moeten verlaten, heeft moeten vechten, haten en doden om te komen waar hij nu, aan het begin van dit negentiende album, is: bijna thuis; op een steenworp afstand van het kasteel van zijn vader Eleutherius van Walburghe. Meer dan vijf bladzijden lang wordt de jonge Roland op uiterst onduidelijke wijze gekweld door herinneringen en verscheurd door gevoelens. De lezer wordt nieuwsgierig: waarom al deze, vooralsnog overbodige, wijdlopigheid? Dan krijgt ridder Roland gelukkig een brief van Gwendoline; zijn prinses; zijn alles en kan een nieuw avontuur eindelijk beginnen. Kwade genius in dit album is de verloofde van Arthus, een Castiliaanse ijsprinses. Moeizaam ontwikkelt zich iets van een plot en al snel, zo gaan de dingen, is Roland in gevaar: doortrapte schurken hebben het op zijn leven voorzien. Het net sluit zich om de held. Hij wordt door zeker een half dozijn vijandelijke pijlen getroffen. Zal hij overleven? Nu, nu het plot inmiddels onontwarbare vormen heeft aangenomen en de hoeveelheid prangende vragen bij de lezer tot een maximum gestegen is, blijkt dan eindelijk waar de schijnbaar langdradige aanloop van dit album goed voor was: in de schaarse twee bladzijden die de makers van dit album nog tot hun beschikking hadden verschijnt opeens een oude vriend van Roland ten tonele. Deze breit in enkele plaatjes wat losse eindjes aan elkaar en blaast vervolgens, als

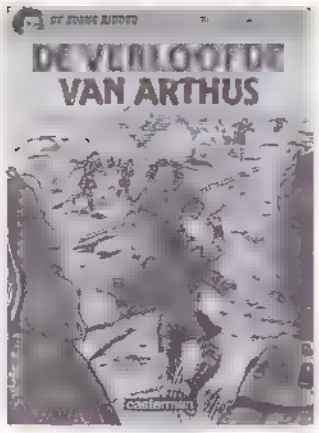

de bekende 'olifant met de lange snuit', het verhaaltje – als een nachtkaars – uit. Aan de motieven van de boosaardige verloofde uit de titel wordt geen woord meer vuil gemaakt. De makers van dit album redden hun titelheld met de minste inspanning, maar laten de lezer spartelend aan zijn lot over: héél erg onbevredigend.

SR

•

EN VERDER...

– ***Alice en Leopold 5: De dans van de Poko*** *(Wozniak/Lapière, Dupuis). Hoe een luitenant in staat is om een vredig stukje Afrika in rep en roer te brengen. Sfeervol, menselijk en zorgvuldig verteld. Prachtig in beeld gebracht. *** (HW)*

– ***Biebel 22: Soepvlees*** *(Legendre, Standaard). Het is onvoorstelbaar zo als Biebel na al die albums met dezelfde formule nog steeds op de lachspieren weet te werken. Toch krijgje als lezer langzamerhand het gevoel bij een nieuw album meervan hetzelfde te krijgen. ** (HW)*

- ***De Blauwbloezen 37: Duel in het kanaal*** *(Lambil/Cauvin, Dupuis). Hoewel deze serie allang geen hoogvlieger meer is, levert het nog steeds vermakelijke albums op. Opnieuw zijn Blutch en Chesterfield gedegradeerd tot matrozen. Zo komen ze in de Amsterdamse haven waar ze zich bij de vischhandel de maatjesharing goed laten smaken. ** (TB)*

- ***De Cartografen 3: De torens van Floovant*** *(Arleston/Claudel, Arboris). Op de volgebouwde planeet Dandalos blijkt nog een uitgestrekte jungle te zijn. De jonge cartograaf bindt er de strijd aan met de sapientisten en hun trawanten. Humoristisch, onderhoudend en spannend, kortom een heel leuke serie. *** (TB)*

- ***Comanche 13: De kermis der wraak*** *(Greg/Rouge, Dargaud). Een reprise van een klassieke serie loopt meestal op een teleurstelling uit maar hier valt het eigenlijk wel mee. Tekenaar Rouge doet het zo slecht nog niet en Greg blijft op bekend terrein. Hoogtepunt van het album is dat Comanche uitlegt waarom ze Comanche heet. ** (TB)*

- ***Dubbel M 2: Verwikkelingen rond Anaïs*** *(Roman/Meynet, Dargaud). Het eerste deel van deze serie werd niet echt juichend ontvangen maar deel 2 stemt zeer hoopvol voor de toekomst. Het scenario rond een Frans-Algerijns meisje in Parijs loopt als een trein, heeft humor én spanning. Bovendien hebben de personages inmiddels echt karakter gekregen, niet in de laatste plaats door het puike tekenwerk. *** (TB)*

- ***Fabien M. 4: De dode koningin*** *(Stalner/Stalner, Dargaud). Het*

ATTENTION FAN-BOYS AND GIRLS! IT'S TIME FOR YOU TO DISCOVER THE ASTOUNDING MEGA-VERSE KNOWN AS...
Strips - Comics - Games - Zeefdrukken
Yendor
Korte Hoogstraat 16, 3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10 Fax 010 - 411 38 54

Ripley 1: Kota Base

Raven
Tistjen Dop/Galliër/Studio Raven 1995
SBN 90-74592-06-6
Prijs f23 95 / Bfr 395
(48 pagina's, zwart/wit, n.k.)

En weer heeft de Vlaamse tekenares **Erika Raven** (pseudoniem van Erika de Ceukelaire), samen met de stripwinkels Tistjen Dop en De Galliër, een album in eigen beheer uitgebracht, *Kota Base*. Het is het eerste deel van de reeks Ripley. Het in 1993 verschenen *Ripley 1986-1993* moet, volgens het bijgesloten persbericht, worden beschouwd als het nulnummer van de serie.
Dat Erika Raven nu al een aantal boeken in eigen beheer heeft uitgebracht, verdient ieders bewondering. Het is daarom heel erg jammer dat door een fout bij de aanmaak van de films veel woorden op vreemde wijze werden afgebroken en soms zelfs op elkaar zijn geplakt. Toen men daar achter kwam lag het album echter al klaar. Een herdruk bleek financieel geen haalbare kaart
Kota Base speelt zich af in Maleisië, waar corruptie enerzijds, en de aanwezigheid van Chinezen, Indiërs, verschillende godsdiensten en resten van het Britse koloniale verleden anderzijds, zorgen voor een explosieve situatie die ieder moment om kan slaan in een burgeroorlog. Helikopterpilote Ripley vliegt hier, samen met haar team, voor het Rode Kruis. De komst van de fotografe Mary-Lou zorgt er voor dat er grote spanningen ontstaan tussen de vliegers.
Helaas legt Erika Raven vooral de nadruk op deze persoonlijke conflicten. De politieke context waarin Kota Base zich afspeelt wordt op deze manier wel erg mager uitgewerkt. Dat is vooral jammer voor diegenen die zijn geïnteresseerd in de motieven àchter alle bom- en moordaanslagen. Het prachtige, foto-achtige, in zwart/wit uitgevoerde tekenwerk maakt echter een hoop goed.

LB

**

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****** grote klasse!**
***** goed**
**** redelijk**
*** slecht**
o abominabel

*geduld van de lezer wordt danig op de proef gesteld in dit omstandige schaakspel. Toch is Fabien in de Zuidamerikaanse jungle weer een stap dichter in de buurt van de vijandelijke koning gekomen. ** (TB)*
*- **Fantomas 3: De dode die doodt** (Allain/Souvestre/Delisse/Laverdure, Lefrancq). Ondanks het feit dat het verhaal niet duidelijk wordt verteld, zie je de ontknoping toch al halverwege het boek aankomen. Enkel de charme van de schurk Fantomas maakt het album nog lezenswaardig. * (HW)*
*- **G. Raf Zerk 12: Goed te been** (Hardy/Cauvin, Dupuis). Te lang uitgesponnen mopperi rond een slecht vertaalde doodgraver. Slaagt er zelfs niet in een glimlach op te wekken. 0 (SR)*
*- **De groene koning 5: Het koninkrijk** (Mezzomo/Lapiare, Dupuis). De getraumatiseerde maar rijkste man ter wereld gebruikt zijn geld om een nieuwe staat in het Amazonegebied op te richten. Daar kunnen alle vervolgde verschoppelingen der aarde in vrijheid wonen. Een mooi idealistisch slot. ** (TB)*
*- **Jeremiah 18: Ave Caesar** (Hermann, Dupuis). De inspiratie lijkt Hermann een beetje ontglipt te zijn want na lezing van dit album bekruipt de lezer het gevoel dit alles al een keer eerder gezien te hebben. Desondanks zeer onderhoudend. *** (TB)*
*- **Jess Long 20: De roep van de wolf** (Piroton, Dupuis). Het aardigste verhaaltje in deze bundel is dat van scenarist en 'beeldenstormer' Zirou. Daarin steekt Piroton op grappige wijze de draak met zichzelf en zijn held. ** (TB)*
*- **De keerzijde van de droom** (Warnauts/Raives, Casterman). In een ragfijn spel van amoureuze intriges geven de auteurs een zedenschets van Hollywood anno 1950. Het verhaal komt wat langzaam op gang maar naarmate de personages meer gestalte krijgen wint het aan geloofwaardigheid en zeggingskracht. *** (TB)*
*- **Largo Winch 6: Dutch connection** (Francq/Van Hamme, Dupuis). Largo Winch wordt ervan verdacht aan het hoofd te staan van een drugssyndicaat. Of dat zo is kunt u in dit deel lezen, dat zich voor een groot gedeelte in Nederland (Venlo, Amsterdam) afspeelt. Overigens stelt de IRT-affaire niets voor als je ziet wat voor ontoelaatbare opsporingspraktijken in het verhaal voorkomen. Van Hamme heeft zich trouwens als vanouds uitstekend gedocumenteerd. *** (RS)*
*- **Margot en Oscar Pluis 3: Zomerpiraten** (De Brab/Zidrou/Falzar, Casterman). Nog steeds verstopt Margot het hondje Pluis voor haar ouders. Het maakt de serie wellicht spannend en herkenbaar voor kinderen, maar hun ouders zal het zo langzamerhand gaan vervelen. ** (HW)*
*- **Morbus Gravis 5: Mandragora** (Serpieri, Loempia). Serpieri weet met quasi-intellectueel gebullshit elke illusie van een intelligente boodschap (die in grafisch opzicht misschien best aanwezig is) om zeep te helpen. Sterker nog; hij lijkt met dit gelul alleen maar het gebruik van expliciete seks te willen rechtvaardigen. ** (HW)*
*- **Nolime Tangere** (Beja/Natael, Casterman). Zeer gestileerd en hoogdravend psychologisch drama. Voor sommigen een gruwel, voor anderen een lust. *** (TB)*
*- **De Onnoembaren 5: Ching Soao** (Yann/Conrad, Dargaud). In een inktzwarte poel van ellende lijkt het cynisme en de zwartgalligheid van de personages op de loop te zijn gegaan met de auteurs. Toch een aanrader, dit album dat de lezer onbehaaglijk achterlaat. *** (TB)*
*- **Peter Pan 3: De storm** (Loisel, Oranje). Een prachtig verbeelde wereld en een zorgvuldig opgebouwd plot met daarin dramatische hoogtepunten. Alleen is de te overbruggen afstand tussen deze climaxen soms wel èrg lang ... *** (HW)*
*- **Rourke 4: Tijger in april** (Marvano/Rouffa, Dupuis). Van Sulitzers personages heeft Rourke de meeste diepgang. Maar zijn karakter wordt zodanig uitgemolken en uitgebeend dat hij weinig menselijks meer heeft. Deels kan dat trouwens op het conto geschreven worden van de bizarre situaties waarin hij verzeild raakt en de onwerkelijke figuren in zijn entourage. * (TB)*
*- **Rubine 3: De tweede getuige** (De Lazare/Mythic/Walthéry, Lombard). Na drie delen is in deze serie een sterke neergaande lijn te zien. Deel één was fraai getekend en spannend. Deel twee was minder fraai getekend en spannend. Deel drie heeft maar gemiddeld tekenwerk en het verhaal is simpel en voorspelbaar. * (HW)*
*- **Superhelden 63: Tekens van leven** (Diverse auteurs, Juniorpress). Verschillende groepen superhelden (X-factor, X-force en Excalibur) werken samen om de technologische organismen van de Phalanx te bestrijden. Het gevolg is een dreigende, apocalyptische en bij vlagen sentimentele comic. ** (HW)*
*- **Thorgal 20: Het brandmerk van de ballingschap** (Rosinski/Van Hamme, Lombard). Thorgal komt in dit album niet voor. Aaricia en de kleintjes moet het kwaad zonder hem het hoofd bieden. En dat gaat ze niet slecht af. *** (TB)*

Stripschapprijs

Het bestuur van Het Stripschap heeft besloten de Stripschapprijs 1995 toe te kennen aan de **Wiroja's**, het samenwerkingsverband van **Wilbert Plijnaar**, **Robert van der Kroft** en **Jan van Die**. De commissie die het bestuur hierover adviseerde was van mening dat dit drietal de prijs verdient vanwege hun imposante carrière. Zij waren het brein achter de wederopstanding van *Sjors en Sjimmie* sinds 1976. Naast het begeleiden van jonge tekenaars houden de Wiroja's zich vanaf 1988 bezig met de strip *Claire* in het Belgische weekblad *Flair*. Tijdens De Stripdagen in Breda op 21 en 22 oktober zal de prijs, bestaande uit bronzen plastiek en een oorkonde, aan het drietal overhandigd worden.

Robert van der Kroft valt dubbel in de prijzen want aan *Zone 5300* werd de Jaarprijs voor Bijzondere Verdiensten 1995 toegekend. Dit blad werd in 1994 door Van der Kroft opgericht en biedt een podium aan getalenteerde jonge tekenaars en schrijvers. Hoewel het geen echt stripblad is, roemt de commissie het initiatief. Zij spreekt haar waardering uit voor het redactionele beleid en inhoudelijke kwaliteit. Ook deze prijs zal in Breda worden overhandigd.

Voor de prijs Album van het jaar 1995 tenslotte heeft de commissie vier albums genomineerd in de categorie 'oorspronkelijk Nederlands' en vier albums in de categorie 'oorspronkelijk buitenlands'. De genomineerde albums in de eerste categorie zijn:

- *Maaike's dagboekje* (**Maaike Hartjes**, uitgegeven in eigen beheer)
- *Noortje 2: Streng verboden te lezen* (**Patty Klein** & **Jan Steeman**, Geïllustreerde Pers)
- *Vis aan de wand* (**Guido van Driel**, Oog & Blik)
- *Haagse Harry: Kap nân* (**Marnix Rueb**, Doen Produkties)

In de categorie 'oorspronkelijk buitenlands' zijn de volgende albums genomineerd:

- *De Onnoembaren 4: De schedel van vader Zé* (**Yann** & **Conrad**, Dargaud)
- *Alice en Leopold 5: De dans van de poko* (**Lapière** & **Wozniak**, Dupuis)
- *Zoo 1* (**Bonifay** & **Frank**, Dupuis)
- *Largo Winch 6: Dutch connection* (**Van Hamme** & **Francq**, Dupuis)

De winnaars in beide categorieën zullen tijdens De Stripdagen bekend worden gemaakt. Dit geldt ook voor de winnaar van de van de prijs Jeugdalbum van het Jaar 1995. Het winnende jeugdalbum zal worden gekozen door een jury gevormd door een aantal leerlingen van Bredase scholen.

TB

Harry Buckinx overleden

Onlangs is op 51-jarige leeftijd **Harry Buckinx** overleden.

In de jaren zeventig schreef en tekende hij diverse strips, bij voorbeeld voor het blad *Tante Leny presenteert*, waar onder anderen **Evert Geradts**, **Aart Clerkx**, **Joost Swarte**, **Marc Smeets**, **Peter Pontiac** en **Ever Meulen** in publiceerden. Zijn tekenwerk onderscheidde zich van dat van andere Tante Leny-tekenaars door een realistische stijl, waarin veel aandacht was besteed aan het detail. Niet zelden hadden zijn strips een erotische sfeer die niet direct tot stand kwam door de uitbeelding van platte seks, maar eerder door een combinatie van onderwerpkeuze en een warme - soms bijna sprookjesachtige tekenstijl.

De bekendste stripfiguren van Buckinx waren *Titula & Titul*. Zij verschenen in *Aloha*, *Tante Leny presenteert*, *Talent* en *Avenue*. In 1977 verschenen bij uitgeverij Drukwerk de verzamelde avonturen in boekvorm. Een jaar later bracht dezelfde uitgever het boek *Wie zeurt krijgt een beurt* uit. Het waren de gebundelde belevenissen van Elsa Botenbauwer en Molly Moff, die eerder in *De nieuwe Linie* waren verschenen. Verder heeft Buckinx nog meegewerkt aan de in de VPRO-gids verschenen strip *Toon & Toos Broeloos* en het boek *Cocktail Comix*.

HW

Suske en Wiske vijftig jaar

Op 30 maart 1945 verscheen de eerste aflevering van *De avonturen van Rikki en Wiske* in het dagblad *De Nieuwe Standaard*. Het is dus vijftig jaar geleden dat het publiek met Wiske en Tante Sidonia kon kennismaken. Nog vóór het volgende avontuur verdween Rikki uit het verhaal. **Willy Vandersteen** (1913-1990) vond hem niet leuk genoeg. In het tweede verhaal ontmoette Wiske eerst professor Barabas en later - op het eiland Amoras - Suske. Tot op dit moment hebben Suske en Wiske meer dan 200 avonturen beleefd. Vanaf *De sprietatoom* samen met Lambik, en vanaf *De dolle musketiers* ook met Jerom. Tot nu toe zijn maar liefst 120 miljoen albums van deze Vlaamse stripheiden over de gehele wereld verkocht.

Uiteraard gaat de verjaardag van Suske en Wiske niet onopgemerkt aan het publiek voorbij. Zo loopt in de Centrale Bibliotheek Rotterdam nog een paar dagen de tentoonstelling *Suske en Wiske 50 jaar*. De tentoonstelling toont in dertig panelen van 70 bij 100 centimeter de wereld van Suske en Wiske. Door een nagebouw de teletijdmachine kun je de tentoonstellingsruimte binnen stappen. Verder wordt een videofilm over 50 jaar Suske en Wiske vertoond. En er zijn verschillende curiosa, originele tekeningen, speciale uitgaven en andere collectors items te zien.

Tijdens de opening op 16 juni van deze tentoonstelling in de Centrale Bibliotheek Rotterdam werd het gelijknamige boek van **Peter van Hooydonck** gepresenteerd. In dit rijk geïllustreerde werk wordt een overzicht gegeven van '50 jaar spanning, humor en avontuur'. Naast portretten van de hoofdpersonen worden thema's als reizen in tijd en ruimte, magie, dieren en bijfiguren uit de Suske en Wiske-reeks belicht. Verder is er aandacht voor Vandersteen en voor **Paul Geerts**, die vanaf 1972 de verantwoording heeft over de scenario's en de tekeningen van de serie. Ook behandelt Van Hooydonck de merchandising rond 'Sus en Wis', die een grote vlucht heeft genomen.

Op 23 juni beleefde *Suske en Wiske - de Musical* in het nieuwe Chassé Theater in Breda zijn Nederlandse première. De voorstelling reist tot eind oktober door Nederland. De producenten hopen in ons land zo'n 120 000 bezoekers naar de theaters te lokken. Liefhebbers kunnen de volledige musical overigens in woord en beeld in huis halen. Naast het verhaal zijn er de cd, het fotoalbum en apart nog eens de teksten.

FOTO BOB VANCKE

Verder loopt in het Belgisch Centrum voor het Beeldverhaal aan de Zandstraat te Brussel een grote tentoonstelling rond *Vijftig jaar Suske en Wiske*. Het thema hier handelt over de vertelkunst van Vandersteen. 'Maar let op, dit is geen Vandersteen-tentoonstelling,' legt samensteller **Charles Dierick** uit. 'De verhalen van Sus en Wis staan centraal. Er zijn zeven sleutelmomenten uit de klassieke Suske en Wiske's in de expo verwerkt: het dagelijks leven, het geheimzinnige element, 'foute' wezens (spoken, duivels, zeemeerminnen, mythische figuren), de reis door de tijd en de ruimte, de 'nieuwsoortige' problemen (ruzietjes, wie staat aan welke kant, de identiteitscrisis en de opbouw van de spanning in het verhaal), de karakters van de figuren, en het beeld dat Vandersteen van een bepaalde tijd gaf.'

En ook stripstad Hasselt besteedt aandacht aan de verjaardag van Suske en Wiske. In Galerij I.A.C. De Kunstgang is de expositie *50 jaar emoties uit Suske en Wiske* te zien. Hier wor-

OVERPEINZINGEN VAN EEN VLAKGOM

door Peter de Smet

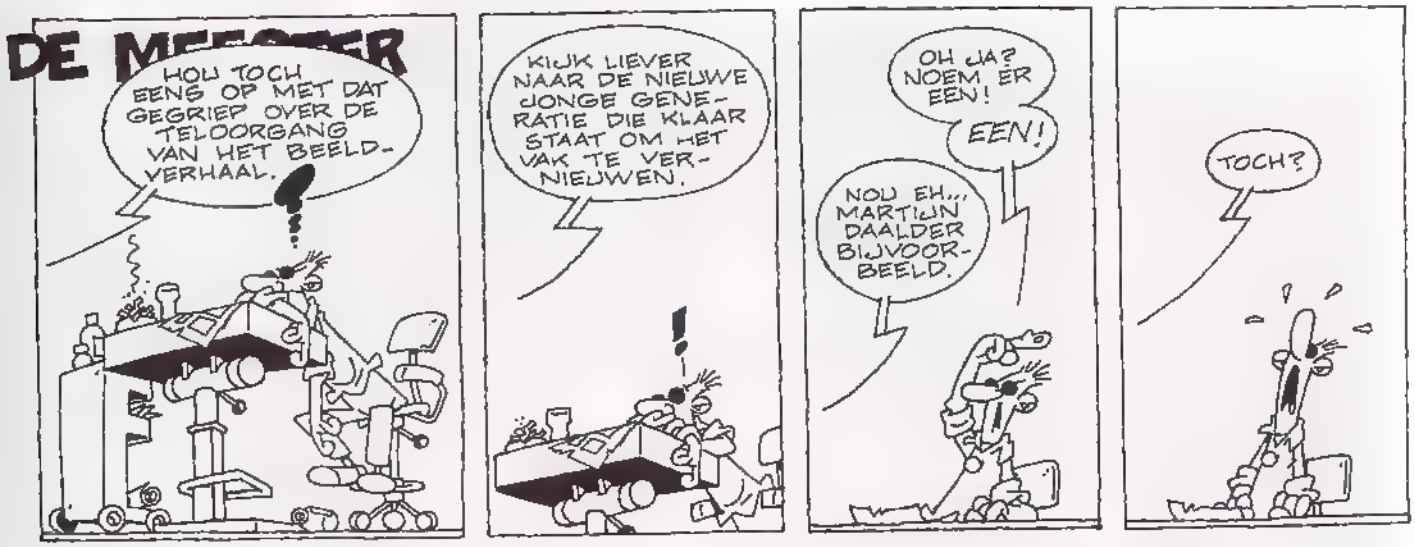
DE MEESTER
HOU TOCH EENS OP MET DAT GEGRIEP OVER DE TELOORGANG VAN HET BEELD-VERHAAL.
KIJK LIEVER NAAR DE NIEUWE JONGE GENERATIE DIE KLAAR STAAT OM HET VAK TE VERNIEUWEN.
OH JA? NOEM ER EEN!
EEN!
NOU EH... MARTIJN DAALDER BIJVOORBEELD.
TOCH?

den allerlei uiteenlopende, grafisch verbeelde emoties uit Suske en Wiske belicht. Duidelijk wordt dat Vandersteen & Co zich in het uitbeelden van emoties niet beperken tot menselijke figuren, maar ook (vermenselijkte) dieren opvoeren die in een bepaalde emotionele staat verkeren. Antropomorfisme speelt in de Suske en Wiske verhalen een belangrijke rol.

De tentoonstelling laat aan de hand van 8 emoties (verwondering, verliefdheid, vreugde, jaloezie, angst, woede, verdriet en vriendschap) talloze voorbeelden uit Suske en Wiske zien.

Voor hen die zelf bijzondere Suske en Wiske-objecten in huis willen hebben, organiseert 't Vlaams Stripcentrum uit Wilrijk een speciale veiling in december. Het centrum werkt samen met veilinghuis Bernaerts uit Antwerpen. Alles zal op de veiling te koop zijn: van oude albums en originele tekeningen tot oorspronkelijke documenten. De organisatie is nog steeds zoekende naar meer objecten, vooral naar ouder materiaal dat in goede staat verkeert.

De ware Suske en Wiske-liefhebber heeft natuurlijk *Suske en Wiske Familiestripboek 10: 50 jaar jubileumboek* al gekocht. En alle fans,

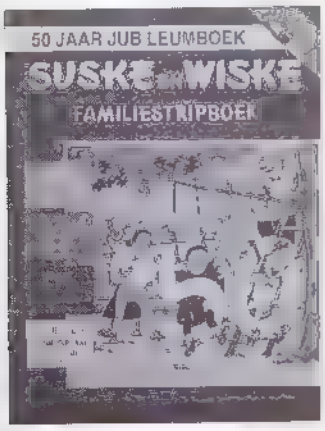

opgelet! Aan het einde van dit jaar komt Suske en Wiske 245 uit. De titel is *De zeven schaken*.

- De tentoonstelling *Suske en Wiske 50 jaar* is nog tot en met 16 september te zien in de Centrale Bibliotheek Rotterdam, Hoogstraat 110. Het bijbehorende boek *Suske en Wiske 50 jaar* (ISBN 90-02-19628-8) van **Peter van Hooydonck** kost *f*27,50 / Bfr 495 en is verschenen bij Standaard Uitgeverij.
  Suske en Wiske - de Musical is tot en met eind oktober te zien in diverse theaters in Nederland. De entreeprijs is ± *f*30. Info: De Suske en Wiske-musicallijn, 06-8997.66.
- *Vijftig jaar Suske en Wiske* loopt tot en met 1 oktober in het Belgisch Centrum voor het Beeldverhaal aan de Zandstraat te Brussel.
- De expositie *50 jaar emoties uit Suske en Wiske* is nog tot en met 1 oktober te bezoeken. Galerij I.A.C. De Kunstgang is gevestigd aan de Zuivelmarkt 50 in Hasselt. Alle dagen geopend, van 10-19 uur, behalve zondag, dan van 13-19 uur. De catalogus kost *f*22,50 / Bfr 395.
- De gespecialiseerde veiling rond Suske en Wiske vindt plaats op 17 december 1995, vanaf 14.00 uur in de Verlatstraat te Antwerpen.

Info: Peter van Hooydonck, Heidelaan 38, 2547 Lint, België.

LB/RS/HW/JW

Durbuy

Op 7 en 8 oktober kun je weer afzakken naar Durbuy, het kleinste stadje van België waar dan voor de achtste keer het stripfestival plaatsvindt. Onder voorbehoud zijn zeven exposties aangekondigd. Zo toont **Paul Verstappen** uit Dordrecht een expo onder de titel *De evocatie van een eeuw*, waarbij hij een stap terug zet in de middeleeuwen. Het betreft hier een didactisch uitgewerkte tentoonstelling. Het katholieke CRIABD brengt een tentoonstelling rond **Dino Battaglia**, een miskend tekentalent.

Traditioneel zijn ook de scouts weer van de partij. Zij presenteren er de typische scoutstripkalender, maar tonen ook altijd een reeks platen met nadruk op de natuur. Een tentoonstelling in opdracht van BD Durbuy Strip handelt over *De visie op Beaujolais*, gezien door de ogen van een dertigtal Belgische en Franse tekenaars. Het

PRIJSVRAAG

Als het goed is ligt op dit moment de nieuwe luxe *Franka 13: De dertiende letter* in de winkel. Het album heeft een beperkte oplage, is genummerd en gesigneerd door de auteur en kost *f*59,95 / Bfr.1200. Stripschrift geeft – in samenwerking met Big Balloon – 5 exemplaren weg aan inzenders van het goede antwoord op de vraag:

Hoe heet het hondje van Franka?

Bij meerdere goede inzendingen zal worden geloot.
Stuur het antwoord vóór 15 oktober aan:
Franka-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
De 5 winnaars maken we bekend in nummer 285 en discussiëren over die uitslag doen we liever niet.

Uitslag Sneeuwwitje-prijsvraag Stripschrift 281:
De vierkleuren-lithografieën van Ward Kimball in luxe map met goudopdruk gaan naar **A.J. Hazenbroek** ('s-Gravenhage), **W. Naber** (Oosterbeek), **Herman Vereycken** (Kampenhout-Berg, België), **Hans Vink** (Heemskerk) en **Jolanda Vuijk** (Vlaardingen).
Een extra litho gaat – vanwege de originele inzending – naar **Edwin van de Laar** (Breda).
Gefeliciteerd allemaal!

Oproep Animaniacs-prijsvraag Stripschrift 282:
Helaas hebben we nog maar één goede inzending binnen. De inzendtermijn is verlengd tot 15 oktober! De prijzen die over zijn zullen na deze datum worden verdeeld onder de redactieleden.

wordt een humoristische tentoonstelling die ook in Angoulême te zien zal zijn.
FECO, de federatie van Europese cartoonisten, en Kever, haar Vlaamse afdeling, brengen eigen werk in combinatie met dat van de Russische tekenaar **Kazanevski**. En **Steven de Rie** zet een reeks Pop Artschilderijen neer die nauw verwant zijn aan de strip.
Samen met de culturele verenigingen van Durbuy en het cultuurhuis van Famenne Ardenne is er straattheater en muziek. In het kader van honderd jaar film is er verder aandacht voor tekenfilms. Natuurlijk is er ook de beurstent met nieuwe en tweedehands strips, merchandising en nog veel meer. Ruim negentig tekenaars zullen er signeren. Tevens zullen twee auteurs tot ereburgers van de stad worden benoemd en worden er drie prijzen uitgereikt: de Diamourprijs, de prijs Stad Durbuy en de Phylactèreprijs.
Info: Telefoon (+32) 086-212428 of (+32) 089-717365.

JW

Stom!

Gerrit en Gerrit doen het samen. Bij voorbeeld in *Club Escopret* in de tweede *Met de familie Doorzon op vakantie*. En onlangs hebben ze het weer gedaan. Zij kenden elkaar van *Nieuwe Revu*. **Gerrit Mollema** is daar eindredacteur en **Gerrit de Jager** tekent er zijn strips. Daar is nu een kinderboek uit voortgekomen. *Stom!* heet het.
De De Jager-liefhebber kan het niet over het hoofd zien op de kinderboekenafdeling. De illustratie op de voorkant is in zijn karakteristieke stijl getekend. Dat geldt ook voor de tekeningen die de zes verhalen opfleuren. Ieder verhaal gaat over het kleine kinderleed van één hoofdpersoon. Zo krijgt Lonneke een beugel en vreest zij daardoor dat zij gepest zal worden en moet Margriet toezien hoe bekend wordt dat zij verliefd is op meester Henk. Lonneke, Margriet en de andere vier hoofdrolspelers figureren in elkaars verhaal, zij zitten allemaal in groep vijf van de Henny Huismanschool. Zij reageren op elkaars kwellingen. Als Lloerd tot zijn schrik van zijn moeder in goedkope kleren moet lopen, is het de op meester Henk verliefde Margriet die als eerste op schoolreisje zegt zijn pyjama mooi te vinden. En zo loopt het eigenlijk in ieder verhaal. Wat eerst reusachtig stom lijkt (een beugel, goedkope kleding, een blokfluit waar een gitaar gewenst wordt), blijkt later allemaal wel mee te vallen. Daar zal menig

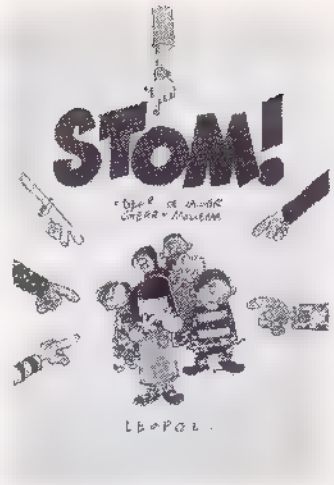

jonge lezer toch een hoop troost uit halen.
Stom is verschenen bij uitgeverij Leopold in Amsterdam (ISBN 90-258-3743 3) en kost *f*24,90 / Bfr 498.

HW

Eeuwfeest Beeldverhaal

In België is, op initiatief van het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal (BCB), een comité opgericht voor het 'Eeuwfeest van het Beeldverhaal'. Dit comité, onder voorzitterschap van **Morris**, zal leiding geven aan de talloze evenementen die in 1996 in België worden georganiseerd naar aanleiding van het 100-jarig bestaan van het beeldverhaal. Het 100-jarig bestaan,

zult u zich afvragen? Jazeker, een aantal stripspecialisten uit de Verenigde Staten hebben namelijk afgesproken om de eerste publikatie van *The Yellow Kid* in *The New York Journal* als begindatum te nemen voor het ontstaan van het moderne stripverhaal. En dat was op 18 oktober 1896. Vandaar dat volgend jaar in allerlei landen, en wie weet ook in Nederland, aandacht wordt besteed aan dit jubileum.
Wie overigens in België met een of andere activiteit wil deelnemen aan het 'Eeuwfeest', kan contact opnemen met het eeuwfeest-comité. Dit

loopt via het BCB-secretariaat, waar men over alle informatie beschikt. Telefoon (+32) 02-2191980.

RS

Mad Monkey

Canada heeft er een nieuwe comic-uitgeverij bij: Mad Monkey Press. Deze uitgeverij heeft behoorlijk wat pretenties. **Kaja Blackley**, 'the president of Mad Monkey Press', wil namelijk af van de opvatting dat alternatieve uitgeverijen worden beschouwd als kleine of semi-professionele bedrijfjes, en dat de grote comic-uitgeverijen het monopolie zouden hebben op talent, nieuwe ideeën en produktiemethoden. Ook vindt Blackley dat de industrie in Noord-Amerika teveel gericht is op de traditionele superhelden-strips. Volgens hem is de markt nog lang niet uitgegroeid en zijn er lezers te trekken met andersoortige stripverhalen. Niet alleen qua inhoud en artwork, maar ook door een andere vormgeving en presentatie. Het uitgavebeleid van Mad Monkey zal dit bewijzen, aldus Blackley.
Op dit moment heeft Mad Monkey zes reeksen opgestart: *The Black Raven* (**Dennis Liwag/Kaja Blackley**), *Witches' Brew* (**Kaja Blackley/Christina Blackley/Jane Phillips**), *Singapore Sam* (**Kaja Blackley**), *Dark Town* (**Vanessa Chong/Kaja Blackley**), *Magicians' Village* (**Alison Williams/Kaja Blackley**) en *The Alistair Echo Mysteries* (**Kaja Blackley**). Blackley heeft dus bij alle uitgaven een dikke vinger in de pap. Zelf omschrijft hij de Monkey-strips als volgt: 'Mad Monkey's stories explore a range of human experiences that lie beyond the scope of conventional comic books'.
Mad Monkey kiest ervoor om niet meer dan zeven titels tegelijk uit te brengen. De uitgever wil de markt niet overspoelen met in haar ogen overbodige, kwaliteitsarme titels, puur alleen om de opbrengsten te verhogen. Verder brengt ze de strips niet uit in het bekende comic-formaat, maar als vierkant, gebonden albums met een hoge papierkwaliteit. Ook wil Mad Monkey een eigen distributienet opzetten. Hoe een en ander uitpakt valt vast een keer te lezen in onze rubriek 'Stars and Strips'.
Meer info: Mad Monkey Press, 136 Geary Avenue, Suite 212, Toronto, Ontario, Canada, M6H 4H1.

RS

Prijzen

Tijdens het Internationaal Salon voor het Beeldverhaal, dat begin juni werd gehouden, is De Grote Prijs van de stad Kortrijk uitgereikt aan **Léo**, voor zijn album *Aldebaran 1. De ramp*. De prijs bedraagt *f*2500 / Bfr 50 000. Behalve de strip van Léo waren nog vier andere strips genomineerd: *De Havik. De overtredene van Kermellec* (**Pellerin**), *Witte nacht 2. De nachtegaal van Koersk* **Neuray/Yann**, *Het dagboek* (**Juillard**) en *Tramp 2: Het vermoorde schip* (**Kraehn/ Jusseaume**). De jury heeft uiteindelijk voor *Aldebaran* gekozen, omdat zij het scenario zeer sterk vond. Zo sterk zelfs, dat zij het technisch zwakke tekenwerk voor lief heeft genomen. 'De

ERPO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 441889

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP
Patersstraat 96
2300 Turnhout (B)
Tel. 014-428829

sterkte van het scenario ontdoet je als lezer heel snel van deze gedachte', aldus het juryrapport.

De Grote Prijs van de stad Kortrijk wordt ieder jaar uitgereikt aan een album dat in de periode april-december van het voorgaand jaar in het Nederlands verschenen moet zijn. Opvallend genoeg waren dit jaar geen albums genomineerd van Nederlandstalige auteurs. 'Toeval', volgens **Luc Colman**, de organisator van het Internationaal Salon. 'Ieder jurylid leverde een lijst van 20 albums in, alle lijsten werden samengevoegd tot een grote lijst, en uit die lijst zijn de vijf nominaties naar voren gekomen. En daar zaten dit keer geen Nederlandstalige auteurs tussen.'

Een andere prijs, die onlangs is uitgereikt, is de Brabant Strip Symphatieprijs (sic!). Striptekenaar **Erwin Sels** had de eer deze prijs begin september te mogen ontvangen tijdens het 10e Brabants Stripspektakel '95 in Valkenswaard. Dit jaar deelde de organisatie ook nog een 2e Brabant Strip Symphatieprijs uit, namelijk aan Profita Meubels uit Aalst-Waalre. Dit bedrijf sponsort al tien jaar lang het Brabants Stripspektakel. Een beetje vreemd is het wel, om de sponsor met een prijs te eren, maar sympathiek is het zeker.

RS

Strips in eigen beheer

Vroeger was **Stefke Mirakel** de Vlaamse koosnaam voor **Stevie Wonder**. Tegenwoordig is het een striptekenaar. *Het geheim van opa's valluiken* heet zijn eerste boek. Tjibbe is de uitgever en hij schrijft in het voorwoord dat doodslag, polygamie, twijfel, kritiek, weltschmerz en berusting de pijlers van het boekje zijn. Maar gezien de meligheid van Mirakels humor valt de serieusheid van deze opmerking te betwijfelen. Als er al sprake is van pijlers, dan zijn het woordspelingen en absurdisme. Bij voorbeeld: een man met drie oren zegt: 'Laat u geen oor aannaaien! Dat doet pijn.' Enkele onderwerpen komen regelmatig terug in de grappen van Mirakel: letters, fruit, achterstevoren praten, neuzen, televisie en slakken. Daarmee is gelijk de enige samenhang tussen de verder compleet op zichzelf staande 181 tekeningen van Mirakel aangegeven. Maar dat mag de pret niet drukken: iedereen die in de juiste stemming is, zal aan het lezen van *Het geheim van opa's valluiken* net zoveel plezier beleven als Stefke Mirakel overduidelijk bij het maken ervan heeft gehad. Prijs: *f5 /* Bfr.100 (exclusief porto).

Info: Uitgeverij Tjibbe, Van Speykstraat 7a, 9726 BH Groningen.

Incognito ontmaskert naar eigen zeggen sinds twee jaar verborgen striptalent. In het zevende nummer staat werk van onder anderen **Michiel de Jong**, **Milan Hulsing** en **Chris Berg**. Hen kenden we al uit *From beyond the fridge*. Verder strips van **Floris Oudshoorn** (*Posse*, *Zone 5300*), **Erik Kriek** (*Zone 5300*), **Gummbah** (*Zone 5300*, *de Volkskrant*, *Humo*) en nog een aantal tekenaars die al eerder publiceerden. Veel striptalent dus, maar slechts enkelen van hen zijn de ware stripliefhebber onbekend. Dat maakt deze Incognito vooral een blad dat interessant is voor de liefhebber van goede strips en hen die nieuw talent willen zien en daar nog niet eerder naar hebben gezocht.

Verrassender dan de meeste 'ontmaskeringen' is het interview met stripscenarist en vertaler **Pieter van Oudheusden**. Vorig jaar won hij de 'Prijs van de stad Breda voor Strips', een aanmoedigingsprijs voor stripmakers. Nu staan er twee door hem geschreven strips in Incognito. En een interview dus, waarin hij het over het vak heeft. Losse nummers: *f5,75 /* Bfr.110. Een jaarabonnement (vijf nummers) kost *f32,50*.

Info: Bergblauwstraat 296, 1503 ML Zaandam, (+31) 075-704371.

HW

Busy

Voorlichter Luc Jacobs heeft na het vertrek van zijn baas, jonkheer Testa, de NZH eveneens verlaten. Jacobs was – samen met Testa – de inspirator achter het stripsponsoringbeleid van de Noord-Zuidhollandse vervoersonderneming. Zijn opvolger is Nico den Broeder. Voorlopig gaat de NZH door met de stripuitingen op promotioneel gebied. De meest recente actie is het hier afgedrukte ontwerp dat **Bert Bus** dit jaar heeft gemaakt voor de busboekjes, affiches en andere communicatiemiddelen.

RS

Bits & Pieces

Zingen

Opeens staat er een groepje Tirolers in een piramide. Ik ga werkelijk gillend van de lach van mijn stoel. Alsof er een kameel op ski's de alpen uit komt zetten. Hoe verzinnen ze het. Dit is Vlaamse humor zonder weerga. Ik ben nog niet bijgekomen of ik schiet alweer op de grond. Vanwege de knieën van Wiske. Wat een kanjers voor zo'n jong meiske. Olijk bulken deze ledematen onder het Wiske rokje uit. Toneelvullend! Je zou zweren dat het een kerel is. En als ik dan ook nog in Suske stripcriticus Martijn Daalder meen te moeten herkennen, dan kan mijn avond niet meer stuk.

De werkelijkheid is rauwer. Getergd zit ik in het Bredase Chassé-theater bij de openingsvoorstelling. Heel veel rode stoeltjes in een halfafgebouwde locatie. De Belgische succesproduktie 'Suske en Wiske - de Musical' belaagt mijn netvlies. 'De voorstelling is ingrijpend bewerkt alvorens naar Nederland te komen' melden de persberichten. Nou, dat is merkbaar.

'Allez, ik laat mij niet voor de voeten spelen' zegt Lambiek. Pardon? Ingrijpend bewerkt? Dit is echt Vlaams. Ik laat me niet voor de gek houden.

'Ja, maar heer Bits, het script is veel spannender gemaakt', fluistert iemand mij toe. Wel, die spanning blijkt uit een boef die vlak voor het einde van de voorstelling pas op het toneel verschijnt. Een enkel verdwaald kind reageert. Alle meegezogen opa's en oma's snurken inmiddels. Mijn hemel, dit toert tot eind oktober door ons land.

Maar echt erg, ja heel erg, wordt het als ze gaan zingen. Het verhaal, een zoektocht onder leiding van Schalulleke, wordt volledig lamgelegd. 'En nu allemaal zingen' bruit Jerommeke. Dan is opeens iedereen wakker. Als gevolg van een staccato synthesizer-terreur. Kinderen stoppen de vingers in de oren. De ouwetjes draaien de batterijen van de gehoorapparaatjes naar nul. En ik moet opeens ontzettend nodig pissen.

Natuurlijk is het een Musical. Dus zullen ze zingen. Tot je pruik er afvliegt. Maar dit zijn kneus-songs. Absolute oelewapper-liedjes. Met teksten uit een sinterklaas computer. En dan gaat het hele zootje ook nog dansen. Alsof les één van de balletschool aan de beurt is. Mouvementen uit lang vervlogen tijden. Wie het niet gelooft gaat maar zelf kijken. Ik heb nog steeds het gevoel alsof ik met blote handen in een verse kauwgomklont heb zitten grutten. Jakkes!

Nog dagen lang heb ik slecht geslapen. Multiscreen-videoprojecties zien vliegen. Liggen woelen. Ronddraaiende komiekenstrikjes onder een vollemaansgezicht langs zien komen. De buitenmodel schoenen van Sidonia op m'n ziel voelen trappen. Gruweldromen gehad. Eigenlijk een beetje hekel gekregen aan Suske en Wiske.

En dan zit je op weg naar nergens in de trein. Een echte trein. Lees je het NS-roddelblad 'Rails', Over Paul Geerts. Blijkt doodziek te zijn geweest. Bijna was het gedaan geweest met Suske en Wiske.

Opeens blijkt dan hoeveel je van die figuren houdt. Weg hekel. Maar laat dat Koninklijk Jeugdtheater dan nooit meer zingen!

Ben Bits

Oh bitt're ironie

De comicwereld is de afgelopen maanden in een slagveld van welhaast onmetelijke grootte omgetoverd. Marvel Comics veroorzaakte met haar besluit om het distributiebedrijf Heroes World de alleenrechten op de distributie van haar comics te verschaffen flink wat opschudding, en DC Comics, de grootste concurrent, besloot dat het niet bij de pakken neer moest gaan zitten. Vandaar dat DC een exclusief contract met Diamond sloot.

De strijd om het marktaandeel is in dat opzicht in volle hevigheid losgebarsten, waarbij bovengenoemde uitgeverijen als twee kemphanen tegenover elkaar schijnen te staan. Des te verbazingwekkender is het daarom het nieuws te vernemen dat deze twee zwaargewichten de krachten bundelen, en wel in de vorm van een one-shot-verhaal. Darkseid vs Galactus: The Hunger is de titel van dit achtenveertig pagina's tellende werkje, en niemand minder dan *John Byrne* neemt zowel het schrijf- als tekenwerk voor zijn rekening. Niet alleen de kosmische karakters Galactus en Darkseid komen in de comic voor, zoals de titel al deed vermoeden natuurlijk, maar ook het Marvel-personage Silver Surfer speelt een belangrijke rol. Het moge duidelijk zijn dat het hier gaat om een degelijke en interessante produktie, maar in het licht van de slag om de distributiekanalen is het verdacht moeilijk te plaatsen.

Marvel en DC brengen *Darkseid vs Galactus*

Wellicht wil DC door dit prestigieuze project het feit verbergen dat tegelijkertijd weer een aantal oude en herkauwde verhaallijnen uit de sloot zijn getrokken. Zo is Batman: Vengeance of Bane II een eendelig verhaal dat verder in moet teren op het succes van het eerste deel en het daaruit voortvloeiende Batman-verhaal waarin de illustere Bane de rug van de misdaadbestrijder brak. Origineel is anders, maar ach, het is nog altijd beter dan de peperdure trade-paperback Superman/Doomsday: Hunter and Prey. Voor een gemiddelde comiclezer is het prijskaartje van $14.95 toch net buiten het bereik, en bovendien gaat het hier om een herdruk van een tweedelige limited-serie van enkele maanden geleden.

Kurt Busieks Astro City

Bone naar Image

Voor het echt interessante en misschien ook wel schokkende nieuws moeten we deze maand toch werkelijk bij Image zijn. Het is de ware fan vast niet ontgaan dat onlangs *Jeff Smith*, de maker van zijn veelbesproken en gewaardeerde comic Bone, heeft besloten het publiceren van zijn comic voort te zetten bij Image Comics. Velen zullen deze onverwachte zet zien als een commercieel getinte strategische beweging, waarbij Jeff Smith zijn eigen onafhankelijkheid verraadt, maar Smith heeft het glashelder gemaakt dat aan zijn creatieve vrijheid niets veranderd. De enige reden waarom gekozen werd om onder Image te gaan uitgeven is de reeds aangestipte veldslag om de distributiekanalen. Nu de grote jongens de dienst dreigen uit te maken, wordt voor veel kleine uitgeverijen gevreesd, en Jeff Smith heeft waarschijnlijk zeer verstandig gehandeld. Niet alleen kan Bone bij Image een breder publiek bereiken, maar de serie wordt ook nog eens behoed voor het gruwelijke lot van vroegtijdige stopzetting.

Ook schrijver *Kurt Busiek* (de man die vorig jaar het vierdelige Marvels tot een meesterwerk heeft gemaakt) heeft grootse plannen bij Image. Samen met de relatief onbekende tekenaar *Brent Anderson* zette Kurt in augustus een nieuwe langlopende serie op die verhaalt over het wel en wee in Astro City, een stad vol helden, criminelen, monsters en nog meer van gelijke strekking. Busiek heeft met Marvels laten zien dat hij meesterlijke verhalen kan schrijven met een zeer menselijk en herkenbaar tintje, zonder nu direct te vervallen in grove, zinloze actie of idiote dialogen. De nadruk op de individuele karakters is een altijd aanwezige constante, en het is daarom niet verbazingwekkend dat de eerste zes nummers van Astro City slechts één personage per keer aan bod komt. Voor de betaalbare prijs van $2.25 krijg je ook nog eens een paar pagina's extra schetsen van *Alex Ross* (de tekenaar van Marvels, en een geschilderde cover van deze zelfde getalenteerde heer.

In het kader van nagekomen nieuws is het opgevallen dat Image, ondanks sommige innovatieve series of verhaalgegevens, meer dan vaak achter de trend aan strompelt. Praktisch elke zichzelf respecterende uitgeverij heeft de laatste jaren wel meegedaan aan de trend om een zogenaamd nulnummer op de planken te brengen. Nu, terwijl menigeen het wel heeft gehad met zo'n nummertje nul en dwars door dit doorzichtige marketing plan heen kijkt, komt Image met ... jawel, drie nummers nul. De series Glory, Knightmare en Supreme ondergaan dit lot, en dat is vanzelfsprekend allemaal zeer fijn, maar gevreesd moet worden dat niet iedereen hier van wakker zal liggen. Terecht, overigens.

Tekno in beweging

Tekno Comix is een divisie van Big

The Punisher op hol in *Double Edge*

door
OLAV BEEMER

Hellboy in Dark Horse Presents 100

Entertainment, en laat dat laatste nu net een welhaast ideale omschrijving zijn van de manier waarop Tekno haar zaakjes aanpakt, namelijk op een grootscheepse manier. In de comic-bestelgidsen beloopt het aantal pagina's gewijd aan Tekno Comix al snel een stuk of tien, waarvan een krappe tachtig procent steevast vol staat met advertenties en aankondigen voor nieuwe of reeds bestaande series.

Tussen deze wildgroei van reclame is niet altijd het koren van het kaf te scheiden, maar één aankondiging sprong er de afgelopen tijd uit. In augustus verschijnt namelijk het eerste deel van de nieuwe serie I-Bots. Op zich weinig sensationeel, maar de namen die ermee verbonden worden, zijn dat des te meer. Allereerst is de serie gebaseerd op een concept van wijlen *Isaac Asimov* (een wereldberoemde science-fictionschrijver), en zijn Asimovs gegevens verder uitgewerkt door *Howard Chaykin*, de man die vorig jaar bij Malibu de mini-serie Power & Glory maakte. Het team dat de comic ook daadwerkelijk gaat produceren, bestaat uit schrijver *Steven Grant* en tekenaar *George Pérez*. Vooral de toevoeging van deze laatste is opvallend, aangezien Pérez niet bekend staat om zijn tekensnelheid, en hij ook nog veel projecten bij Marvel op stapel heeft staan. De vraag is dus hoe lang het duurt voordat een andere tekenaar het roer overneemt. Weddenschappen bij de kassa afrekenen, alstublieft.

Op herhaling

Het schijnt dat als Marvel Comics een keer iets heeft uitgeprobeerd, en er met dit probeersel flink is gescoord, dat het basisidee dan desnoods met geweld een schier oneindig maal herhaald moet worden. Zo werd enkele jaren geleden de markt bijna letterlijk overspoeld door speciale hologramcovers en meer van dat soort kostprijsverhogende grapjes, en zo lijkt Marvel nu de smaak te pakken te hebben van speciale crossovers. Niet crossovers zoals we die gewend zijn. Nee, het gaat hier om een meerdelig verhaal in de stijl zoals alle X-Men-gerelateerde titels een paar maanden geleden zijn uitgekomen. Het verhaal begint in een zogenaamd Alpha-deel, gaat dan dwars door de betrokken maandelijkse series heen, en eindigt uiteindelijk in een Omega-deel. Of dit nu betekent dat Marvel de tussenliggende letters in het Griekse alfabet niet kent, weet ik niet, maar duidelijk is dat hier weer een olieveld is aangeboord dat even flink drooggelegd moet worden.

Onlangs werd eenzelfde plan gelanceerd voor alle Spider-Man-titels, en – het kon gewoon niet uitblijven – binnenkort staat er weer een Alpha-Omega-crossover voor de deur. De hoofdpersoon is The Punisher, wiens drie eigen series nog niet zo lang geleden werden stopgezet, en het verhaal van de klopjacht op dit uiterst gevaarlijke individu begint in Double Edge: Alpha, om te eindigen in een Omega-deel. *Larry Hama* (van Wolverine) en *Kerry Gammill* vullen de pagina's van deze twee comics, maar wil je hun kunsten zien, moet eerst de som van $4.95 worden overlegd. Ondertussen ontrafelt zich in de andere series die onder de noemer Marvel Edge vallen (waaronder Daredevil en The Incredible Hulk) een verhaallijn met de weinig inventieve naam Over

Daredevil gaat *Over The Edge*

Millennium Fever

The Edge. Wellicht was een andere titel passender geweest. Iets als Verveling door Herhaling?

Aanbevolen kost

Tot slot en zeer in het kort volgt hier een handjevol comics die binnenkort in de winkels zullen verschijnen of net verschenen zijn, en die een kwaliteit vertonen die nu eens een keertje boven het gemiddelde ligt.

Punx is een vierdelige mini-serie, uitgegeven door Acclaim Comics, waarin *Keith Giffen* (de man met de vreemdste tekenstijl van allemaal) geen mogelijkheid onbenut laat om te trappen tegen alle trends die de comicwereld vandaag de dag overspoelen. $2.50 voor een ruim kwartiertje lachen.

The Complete Bone Adventures, Vol. 3 bundelt deel dertien tot en met achttien van deze intrigerende serie. Voor de mensen die nu pas Bone ontdekken bij Image is dit de kans om zich te verdiepen in de eerdere avonturen van de neefjes Bone.

Dark Horse Presents 100 is uit, en het bijzondere hiervan is dat er gedurende de maand augustus elke week een ander nummer 100 verscheen. Dit riekt naar commercie, maar met nieuwe verhalen van onder anderen *Frank Miller*, *Mike Mignola*, *Jeff Smith* en *Dave Gibbons* maakt dat eigenlijk weinig uit.

Als laatste mag ook DC/Vertigo's mini-serie Millennium Fever niet onbesproken blijven. Deze lichtvoetige romantische komedie pakt op een innemende wijze een paar sociale knelpunten aan, en zeker met het knappe tekenwerk van *Duncan Fregredo*)is deze serie de $2.50 per deel zeker waard.

BACK ISSUES

Spelregels

1. Niet genoemde nummers zijn écht uitverkocht.
2. Sommige nummers zijn bijna uitverkocht (en vet afgedrukt in de opsomming). Het kan dus gebeuren dat in de periode dat uw bestelling onderweg is de laatste exemplaren ons magazijn reeds hebben verlaten. Vandaar dat wij u verzoeken altijd een paar reservenummers op te geven.
3. Van de hele oude nummers (10-13) zijn ook exemplaren zonder bijlage; levering geschiedt met bijlage totdat deze op zijn, daarna (helaas) zonder.

Prijzen (per stuk)

Nummer 10-98:	ƒ6 / Bfr.120
115-212:	ƒ5 / Bfr. 100 (of ƒ3,50 / Bfr.70 bij bestellingen van 10 of meer nummers)
213-217:	ƒ5 / Bfr.100
218-249:	ƒ5,95 / Bfr.110
250:	ƒ9,95 / Bfr.180
251-257:	ƒ5,95 / Bfr.110
258-263:	ƒ6,25 / Bfr.125
264:	ƒ9,95 / Bfr.199
265-268:	ƒ6,25 / Bfr.125
269-272	ƒ6,50 / Bfr.130
273-280	ƒ6,50 / Bfr.140
281	ƒ9,95 / Bfr.220
282	ƒ6,50 / Bfr.140

Verzendkosten

1 - 2 nummers:	ƒ2,50 / Bfr. 65
3 - 9 nummers:	ƒ5 / Bfr.140
meer dan 9 nummers:	geen verzendkosten!

U kunt zich de verzendkosten besparen door uw bestelling op een ruilbeurs of tijdens De Stripdagen Haarlem/ Breda af te halen.

Betaling en bestelling

Het verschuldigde bedrag voor de oude nummers (vermeerderd met de verzendkosten) overmaken:
Nederland: Postbank 209948 of SNS-bank 82.67.01.523 ten name van Stripschrift, Amsterdam.
België: ABN-bank 721-520.62.74-81 ten gunste van Het Stripschap, Turnhout.

Leverbare nummers

(Bij elk nummer staan één of meerdere strips, striptekenaars of onderwerpen vermeld, waaraan in dat bewuste nummer veel aandacht wordt besteed.)

10 Aram, Peanuts
65+ Tibet, Tina
67 Jean Roba, Carry Brugman
70 Toonder-story, Jan van Haasteren
74 Raymond Macherot, Uco Egmond
77 Gerrit Stapel, Aart Clerkx
78 Bud Sagendorf, Beeldvloeken, Daan Jippes
80 Tovenaar van Fop, Robbedoes, The Hulk
83 Pep, Sjors, Eppo, Dick Bos
85 Stripprofessoren, Spaarnestad, Strips schrijven
86 Eddy Paape
87 Bert Bus, Lucky Luke, Simpelman
88 Prins Valiant, Rode Ridder, Tarzoon
92 Strip & auto's, Michel Vaillant
93 Pogo, Paulus, Hocus Pas
94/95 Robbedoes Weekblad inclusief Index
96 Jijé, Pogo
98 Strips in de jaren '30
116 Ben van Voorn, Piet van Elk, Alain Saint-Ogan
121 Berni Wrightson, De striphandel
126/127 Claire Bretécher, Corto Maltese, Ralph Bakshi
128 Guido Crepax
131 Dick Tracy, The Studio
132 Engelse dagbladstrips
134 Strips in de oorlog
137 Kleine uitgevers, Asterix
138 Familiestrips, Prins Valiant
141 Daan Jippes
142 Star Wars
143 Amsterdam, Arturo del Castillo
144 Ravian, 1984, Prikkebeen
148 Robert Gigi, Eppo, Uitgeverij Panda
149 Conan
150 Katten
153 William Vance
154 Belgische strips, Didier Comès, EC
155 Victor de la Fuente, Fernando Fernandez
157 Jean-Claude Mézières, Heavy Metal, Eric Schreurs
159/160 Engelse stripweekbladen, Robert Crumb
162/163 Robbedoes Weekblad, Parodie en plagiaat
164 Harvey Kurtzman
165 Frank Margerin, Cosey, Raymond Reding
166 Paul Gillon, Pierre Christin
167 Richard Corben, Bob de Moor, Corto Maltese
170 Martin Veyron, Bart van Erkel
171 Milo Manara, Frits Kloezeman, Roger Dewroet
172 Krantestrips, Nikita Mandryka
174/175 Peter Pontiac, Strips & popmuziek
176 Fred & Liliane Funcken, Strips & onderwijs
177/178 François Schuiten, Wendy Pini, Hermann
179 Stripweekbladen
180 Robert van der Kroft, Garfield
182 Vittorio Giardino, Dick Vlottes
183 Strips & voetbal, Frans de Boer
184 Titanic, Marc Wasterlain
185/186 Ravian, Claude Auclair, Daniel en Alex Varenne
187 André Juillard, Al Williamson, Jeremiah
188 Laurence Harlé, Yves Swolfs, Colin Wilson
191 Robbedoes
192 Robbedoes, Lex van de Oudeweetering
195 Bondage-strips, De Kat
196/197 Chantal Montellier, Strips & de Himalaya
200 Stripjournalistiek, Suske & Wiske
201 Wim Stevenhagen & Gerrit de Jager
202 Japanse strips
203 Gerrit Stapel, Popeye, Charles Burns
204 Harold Foster
205 Willem Ritstier, François Rivière
206 Studio Vandersteen, Marvano, Kees de Boer
207 Literatoren & strips
208 Henk Albers, François Boucq, Titanic
209 Amateurs
211 Onvoltooide strips
212 20 jaar Stripschrift
213 Rocketeer, Mike Greg, Vink, Paul Teng
214 Hec Leemans & Willy Lohmann, François Boucq
215 Jacques Glénat, Animatiefilms
216 Paul Bodoni, Jacques Martin, Marc Terstroet
217 Bert Bus, Daan Jippes
218 (22/1) Lucky Luke, Urbanus & Willy Linthout
219 (22/2) Fred Julsing, Silver Surfer
220 (22/3) Toon van Driel, André Franquin
221 (22/4) André Franquin, Chantal Montellier
222 (22/5) John Difool, Kamagurka
223 (22/6) Duck-scenario's, Johan de Moor
224 (22/7) Bill Sinkiewicz, Computeranimatie
225 (22/8) Antonio Cossu, 60 jaar Popeye
226 (22/9) Treinen & strip, Média Participations
227 (22/10) Gerard van Straaten, Alexandro Jodorowsky
228 (23/1) Johan de Moor, Watchmen
229 (23/2) Theo van den Boogaard, Lian Ong, John Romita
230 Hugo Pratt, Anne Auke Tadema
231 Jacques Tardi, Henri Goldsmann
232 Calvin & Hobbes, Strip & communicatie
233 Blake & Mortimer, Fredric Wertham
234 Carry Brugman, François Schuiten, Eric Heuvel
235 Hec Leemans & Merho, Auke Herrema
236 SF & strip, Marvano, Felix Flux Museum
237 Didier Comès, Laurent Parcelier
238 Lorenzo Mattotti, Strips & geschiedenis
239 Lava, François Bourgeon, Jeroen Steehouwer
240 Benôît van Innis, Luc Cromheecke, België
241 Bernard Hislaire, Ralf König, Herr Seele
242 Moebius, Jack Staller, Ducktales
243 Al Severin, Moebius, Lorenzo Mattotti
244 Dick Matena, Chantal de Spiegeleer, Denys Cowan
245 Dirk Stallaert, Dick Matena, Wouter
246 Roger Leloup, Annie M.G. Schmidt
247 Windig & De Jong, Alberto Breccia
248 Peter van Dongen, Bernet & Abuli, Dick Matena
249 Marc Michetz, Attilio Micheluzzi, Redacties
250 Jubileumnummer
251 Lorenzo Mattotti, Stripdagen Haarlem
252 Daan Jippes, Kuifje, Stefan Verwey
253 Kolk & De Wit, Strips in Duitsland, Kuifje
254 Bert van der Meij, René Sterne, Merchandising
255 Hein de Kort, Edmond Baudoin, Tex Willer
256 Toon van Driel, Eric Joris, Fred Julsing
257 Frank, Donald Duck, Marcel Ruijters
258 Tome, Inkleursters, Stan Heinze
259 Marc Wasterlain, Grzegorz Rosinski
260 Hermann, Peyo, Lombard, Posse
261 Eric Schreurs, Bryan Talbot, Crisse
262 Lorenzo Mattotti, Barry Windsor Smith, Donald Duck
263 Philippe Francq, Marc Legendre, Jacques de Loustal
264 Kuifje!
265 Jack Kirby, Fritz van den Heuvel, Superhelden
266 Schuiten & Peeters, Warnauts & Raives
267 Piet Wijn, Jacques Tardi, Jean-Philippe Stassen
268 Daan Jippes, Yves Swolfs, Dave McKean
269 Peter Pontiac, Jean van Hamme, XIII
270 Henk Kuijpers, Renaud & Dufaux, Kuifje
271 Lorenzo Mattotti, Maus, Nieuwe anti-helden
272 Etienne Davodeau, Jacques Martin, Stripkritiek
273 Mark Retera, Carl Barks, Al Davison
274 Don Lawrence, John Bolton, Kuifje
275 Wilhelm Busch, Dominique David, Philippe Berthet
276 Léo, Arthur Adams, Mike Mignola
277 Michel Blanc-Dumont, Signed by War, Algemeen Dagblad
278 Ferry, Jan Wesseling, André Geerts
279 Peter O'Donnell, Enrique Romero, Gummbah
280 Eddy Paape, Frank le Gall, Stripmuseum
281 Disney!
282 Bruno Marchand, Joost Veerkamp, Joe Barbera